పానశాల

కవికోకిల

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

పానశాల

ఉమ్రఖయ్యాము పారసీ రుబాయతులోని
ముఖ్యమైన రుబాయీలకు అనువాదము

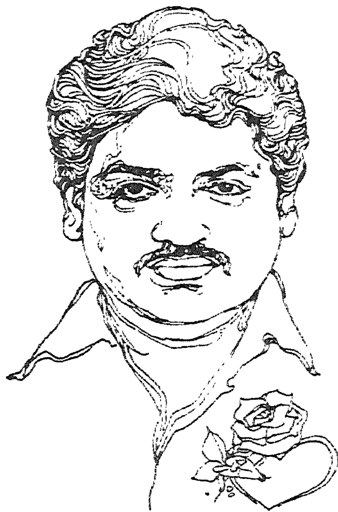
కేతిరెడ్డి విద్యాపీఠం

పార్లపల్లి
విడవలూరు మండలం
నెల్లూరు జిల్లా
ఫోను: 425

253, టి.టి.కె. రోడ్డు
ఆళ్వార్ పేట
మద్రాసు - 18.
ఫోను: 451016.

భారతిలో ప్రకటితము: 1928
ప్రథమ ముద్రణము: 1935
రెండవ ముద్రణము : 1944
మూడవ ముద్రణము : 1951
నాల్గవ ముద్రణము : 1952
అయిదవ ముద్రణము : 1953
ఆరవ ముద్రణము : 1958 (జనవరి)
ఏడవ ముద్రణము : 1958 (ఫిబ్రవరి)
ఎనిమిదవ ముద్రణము : 1965 (అక్టోబరు)
తొమ్మిదవ ముద్రణము : (కేతిరెడ్డి విద్యాపీఠం వారిచే ముద్రింపబడినది.): 1991 (సెప్టెంబరు)

మూల్యం: 30 రూపాయలు.

కృతజ్ఞతలు

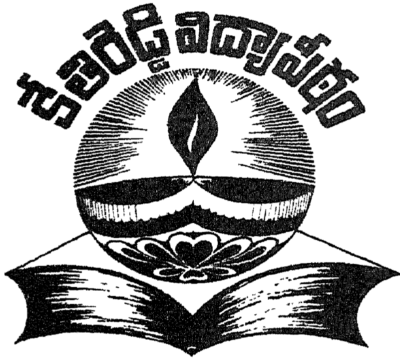
మా విద్యాపీఠానికి అన్ని విధాల సహకరిస్తూ
మా ప్రగతిని ఎల్లప్పుడూ కాంక్షించే మా శ్రేయోభిలాషి
'సహజకవి' శ్రీ ఎమ్.ఎస్. రెడ్డి గారికి —

'పానశాల' పై సర్వస్వామ్యములు
కేతిరెడ్డి విద్యాపీఠం కు యిచ్చి,
ఈ గ్రంథం పునర్ముద్రణకు దోహదంచేసిన
శ్రీ డి. రామమోహనరెడ్డి (మద్రాసు),
డా|| వి.ప్రభాకరరెడ్డి, శ్రీమతి సంధ్య (తిరుపతి) గార్లకు—

'పానశాల'కు ఈవిధంగా 'నవ' ముద్రణారూపాన్ని
కల్పించడానికి విశేష కృషి చేసిన
కళాసాగరులు శ్రీ ఎమ్.ఎ. సుభాన్
సుచిత్రకారులు శ్రీ గంగాధర్
ముద్రాపకులు శ్రీ జి.సాంబశివరావు, శ్రీ జి.ఎమ్. ప్రభు
గార్లకు హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు.

— కేతిరెడ్డి హరిప్రసాద్ రెడ్డి
మేనేజింగ్ ట్రస్టీ
కేతిరెడ్డి విద్యాపీఠం

కేతిరెడ్డి విద్యాపీఠం

"దేశమును ప్రేమించుమన్నా
మంచి అన్నది పెంచుమన్నా"
అన్న గురజాడ సూక్తి ఆధారంగా —
చిమ్మ చీకటిలో చిరుదీపంలా —
1987 లో ఆవిర్భవించిన మా
కేతిరెడ్డి విద్యాపీఠం ఇప్పుడిప్పుడే
నడక ప్రారంభించింది.

వేద విద్యార్థులకు
ఉపకార వేతనాలు అందజేయడం
ఉత్తమ రచనలను ప్రోత్సహించడం
ఇవీ — ప్రస్తుతానికి మా ఆశయాలు.

ఆ నేపథ్యంలోనే గత 4 సం||గా మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో తెలుగులో ఎం.ఎ., ఎం.ఫిల్., పి.హెచ్డి. చేస్తూ ఉత్తమ ప్రతిభను నిరూపిస్తున్న విద్యార్థులకు ఒక్కొక్కరికీ రూ. 500/= చొప్పున 15 మందికి; నెల్లూరు జిల్లా విడవలూరు కళాశాలలో ప్రతిభావంతులైన డిగ్రీ విద్యార్థులకు రూ.500/=; +2 లో ప్రతిభగల విద్యార్థులకు రూ.250/= చొప్పున మొత్తం రూ.15,000/= ప్రతిసంవత్సరం అందజేస్తున్నాము.

సింహపురి కీర్తి కిరీటం 'కవికోకిల' దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారి రచనలు కనుమరుగై పోతున్నాయన్న బాధతో భావితరం వారికి ఆయన రచనలు ఎంతో అవసరం అని భావించి అందులోని అత్యంత ప్రఖ్యాతి గాంచిన "పానశాల" ను పునర్ముద్రిస్తున్నాము. ముమ్ముందు ఆయన గ్రంథాలన్నింటినీ పునర్ముద్రించాలనే ధృడనిశ్చయంతో ఉన్నామని తెలియజేయడానికి సంతోషిస్తున్నాము.

మా సంకల్పానికి సాహిత్యాభిమానులు, కవులు, పండితులు, అధ్యాపకులు మొ|| వారి ఆశీస్సులు, అండదండలు మాకెల్లప్పుడూ ఉండాలని ఆశిస్తున్నాము.

— కేతిరెడ్డి హరిప్రసాద్ రెడ్డి,
మేనేజింగ్ ట్రస్టీ, కేతిరెడ్డి విద్యాపీఠం.
పార్లపల్లి (P.O.), విడవలూరు (M), నెల్లూరు - 524 318.

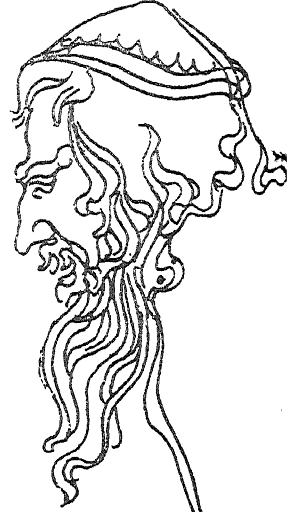
పానశాల

కవికోకిల

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

పానశాల

యౌవనారంభమున మధురానురాగ
బద్ధహృదయయై పదునొండువత్సరముల
పాటు నాకష్టసుఖములఁ బంచికొన్న
సతికి స్మరణీయ కిడితి నీకృతినివాళి.

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

ఉపోద్ఘాతము

i

పారసీకసాహిత్యము: చారిత్రక సింహావలోకనము.

ప్రపంచ వాఙ్మయములయందు పారసీక సాహిత్యము చుక్కలలో శుక్రుఁడట్లు కనుతగులుచున్నది. మృదుమధుర శబ్ద సారస్యము గలిగి శ్రుతిహితముగనుండు ప్రాచ్యభాషలలో పారసీకభాష యొకటి యని నిస్సంశయముగఁ జెప్పవచ్చును. ఛందస్సులోని వివిధగతుల వలన పాదాంత్యాక్షరనియమమువలన పారసీక పద్యములు, గేయములు చదువునపుడు, వినునపుడు మనోహరముగ నుండును.

పారసీక నాగరికత యెట్లు రెండు శాఖలుగ విభక్తమైయున్నదో అట్లే వాఙ్మయముకూడ పురాతనమనియు, ఆధునికమనియు ప్రస్ఫుట భేదములతో రెండుపాయలుగ చీలియున్నది. అరబ్బులు పారశీకమును జయించి, మహమ్మదీయ మతమును వ్యాపింపఁజేయుటకు పూర్వముండిన వాఙ్మయము వేఱు; అటువెనుకపుట్టిన వాఙ్మయము మఱొకతీరు.

పారసీకు లార్యులు; అగ్ని పూజకులు. హిందువులకు వేదము లవలె వారికి 'అవెస్తా' యను పవిత్ర మతగ్రంథము గలదు. ఆ గ్రంథము పురాతన పారసీక భాషయగు 'జెందు' నందు వ్రాయఁబడి యున్నది. జెందుభాషలో మతసంబంధములగు రచనలు తప్ప లౌకికములగు కావ్యములగపడుటలేదు.

పూర్వమొకప్పుడు పారసీకమున నాగరికత, శూరత్వము, సంగర కళాకౌశలము అత్యున్నతదశయందుండినవి. దేరియసువంటి మహా

వీరులచ్చట నుద్భవించి పరాక్రమవంతులగు గ్రీకులకు ప్రతిస్పర్థులై నిలచిరి. నేఁటికిని భగ్నావశిష్ట రాజప్రాసాదములు, మంటపములు[1] సూస, పెర్సిపోలిసు, బెహిస్తూనులయందు పారసీక నాగరకతను, ప్రాభవమును వేయినోళ్ళ చాటించుచున్నవి.

ఆరవ శతాబ్దియందు మహమ్మద్ ప్రవక్త అరబ్బీ దేశమునందవతరించెను. ఏడవ శతాబ్ది ప్రారంభమున అరబ్బులు పారసీకమును జయించి పరిపాలనముతోడ మహమ్మదీయ మతమును ప్రవేశపెట్టిరి. భిన్న నాగరికతలుగల రెండు జాతులకు రాజకీయ సాంఘిక సంబంధ మొనగూడినపుడు అజ్ఞాతముగ కొన్నిమార్పులు ఇరుతెగలయందును పొడకట్టుచుండును. అయినను బలవీర్యములుగల జాతి ఆచారవ్యవహారములు బలహీనులకు అనుకరణీయములగుచుండును. నిర్జితులైన పారసీకులు మహమ్మదీయ మతమును స్వీకరించిరి. సమ్మతింపనివారు ఇతరదేశములకు వలసపోయిరి. ఇప్పటి మన పార్సీలు అట్లు వలస వచ్చినవారే.

అరబ్బీ రాజభాషయైనది. పండిత సభలయందు, రాజాస్థానములయందు అరబ్బీ వ్యవహరింపఁబడుచుండెను. అరబ్బీ కవిత్వము, శాస్త్రగ్రంథములు క్రొంగ్రొత్తలగుటవలన పారసీకుల చిత్తముల నాకర్షించినవి. అచిరకాలముననే పారసీక కులీనులు అరబ్బీ పాండిత్యము నలవఱిచికొని రాజాస్థానమునందు ఉన్నతోద్యోగముల నిర్వహింపసాగిరి. విజయగర్వ ప్రమత్తులగు అరబ్బులకు పారసీకుల విజృంభణముపై అసూయపుట్టి వారిని నీచముగ చూచుచు సమయము దొరికినపుడెల్ల నిరుత్సాహపఱచుచుండిరి. అట్లయ్యు పారసీకుల విజ్ఞాన తృష్ణను వారరికట్టజాలకుండిరి. క్రీ.వె. 715 వ సంవత్సరమునందె ఉమయ్యద్ వంశీయుఁడైన కలీఫా' సులేమాను ఇట్లు వెఱగుపడెనట. "పారసీకుల విజృంభణము నాకు ఆశ్చర్యము గొలుపుచున్నది.

---

[1] పెర్సిపోలీసునందలి సుప్రసిద్ధ శతస్తంభ రాజప్రాసాదమును అలెగ్జాండరు తగులఁబెట్టించెను.

వారు వేయి సంవత్సరములు రాజ్యపరిపాలన మొనరించినను ఒక్క క్షణమైన మనతో వారికక్కఱపడి యుండినదిలేదు. కాని, మనము నూరు సంవత్సరములనుండి రాజ్యము చేయుచున్నను ఒక్కక్షణమైన వారి సాహాయ్యము పొందక తప్పినదికాదు."

బాగదాదు కలీఫు'ల రాజ్యపరిపాలనమున చక్కని అరబ్బీ కవిత్వము చెప్పినవారందరు పారసీకులే. కాలక్రమముగ అరబ్బీ పదములు పారసీక భాషలోనికి యథేచ్ఛముగ ప్రవేశించినవి. ఇప్పుడేదైన నొక పారసీ నిఘంటువెత్తి చూచినయెడల ఒకటికి మూడుపాళ్ళ అరబ్బీ పదములుండును. ఈ విషయమునందు పారసీకిని తెలుఁగునకును సామ్యము గోచరించుచున్నది. గ్రాంథికాంధ్రము సంస్కృత పురాణముల యాంధ్రీకరణముతో ప్రారంభమైనందున నిరంతరాయముగ సంస్కృత పదజాలము తెలుఁగున ప్రవేశించెను. అట్లే అరబ్బీ పాండిత్యముగల పారసీక విద్వాంసులు కవిత్వమల్లుటవలన అరబ్బీ పదములు విచ్చలవిడిగ పారసీక కావ్యముల నాటుకొనిపోయినవి. పాదాంత్యాక్షర నియమముగల పారసీక కవిత్వమునకు అరబ్బీ పదజాలము మఱింత సౌలభ్యము చేకూర్చినది.

అరబ్బీ దండయాత్రకు పూర్వము పారసీకమున కవిత్వములేదని చెప్పుదురు. వాల్మీకి మహాకవికి పూర్వము సంస్కృతమునను, నన్నయకు ముందు తెలుఁగునను కవిత్వములేదని చెప్పునట్లు ఇదియు నొక వివాదాంశము. ఈ విషయమున పారసీక వాఙ్మయ చరిత్రకారులు భిన్నాభిప్రాయముల వెలిపుచ్చియున్నారు. కొందఱు క్రీ.వె. అయిదవ శతాబ్దియందు పంచమ బహ్రాము ఛందోబద్ధమగు కావ్యము రచించెనని చెప్పుదురు. మఱికొందరు అబుల్ హఫ్'స్ ఆదికవి యని యందురు. మెర్వు పట్టణమున అబ్బాసనునతఁడు మామూనును కీర్తించుచు క్రీ.వె. 809 వ సంవత్సరమున ప్రథమ పారసీ కావ్యము రచించెనని మహమ్మద్ ఊఫి' వ్రాసియున్నాడు.

కాలక్రమముగ క్షీరనీరములటు ఆర్య, ఇస్లాము నాగరకతలు

సమ్మిళితములైనవి. పారసీక జాతీయజీవన ప్రభాతము దేశ మునావరించి యున్న గాఢాంధకారమును పటాపంచెలు గావించెను. ఖురాసాను రాష్ట్రమున జాతీయోద్యమము తలచూపి నలుదిక్కులకు ప్రసరించెను. కాలార తిరుగనేర్చిన బిడ్డ యెంతకాలము దాది నిర్బంధమునకు లొంగియుండును? పరాయి రాచఱికము జాతీయజీవన వికాసమునకు ప్రతిబంధకమని పారసీకులు తెలిసికొనిరి. అరబ్బులపై ద్వేషము ప్రజ్వరిలించెను. రహస్యముగ సంభాషించుచున్నపుడు మహమ్మదును సైతము "అరబ్బీ ప్రవక్త" యని కేరడించునంతటి నిర్లక్ష్యము జనించినది. పారసీకులకు పలుకుబడి హెచ్చినది. ఉమయ్యద్వంశీయ కలీఫా'లకు ప్రతిస్పర్ధులైన అబ్బాసిదులకు పారసీకులు సర్వవిధ సాహాయ్యములొనర్చి అరబ్బీ పరిపాలనము నామమాత్రావశిష్టము గావించిరి.

మెసపొటేమియా, ఆఫ్'ఘనిస్థానము, ఖురాసాను రాష్ట్రములందు పూర్వము బౌద్ధులు, హిందువులు నివసించుచుండిరి. ఇప్పటికిని అచ్చట శిథిలములైన బౌద్ధవిహారములు, విగ్రహములు కనుపట్టుచున్నవి. హిందూబౌద్ధ మతభావములు అచ్చటచ్చట వ్యాపించియుండెను. మానవుని సుఖదుఃఖములు విధినిర్ణీతములనియు పునరావృత్తి, అవతారములు, ఈశ్వరుని సర్వవ్యాపకత్వము, సర్వాంతర్యామిత్వము, అగ్ని నుండి విస్ఫులింగములు బయలువెడలినట్లు ప్రాణికోట్లు సర్వేశ్వరు నుండి వెలికుఱికి యెప్పుడైన నొకప్పుడు నైక్యమగునను నిట్టిభావములు, విశ్వాసములు పూర్వ పారసీకులందు వేళ్లు నాటుకొనియుండినవి. పారసీకమున ఇస్లాముమత మిట్టి యన్యభావములతో సమ్మేళించి నూతనాకారముఁ దాల్చెను. ఇట్టి పరస్పర సమ్మేళనమునకు ప్రతిఫలముగ తొమ్మిదవ శతాబ్దియందు[2] వేదాంతము (సూఫీ'

---

[2] "That Sufism proper, as it finds expression in the different Dervish orders (which I sharply distinguish from the simple ascetic aim which already appeared in the earliest Christianity, whence it passed over to Islam) arose essentially from Indian ideas and

మతము) తలచూపినది. భావికవితా విజృంభణమునకు పోషకములగు పరిస్థితులు, సన్నివేశములు ఈ శతాబ్దియం దొనగూడినవి.

పదియవ శతాబ్ది పారసీక కవితాలతకు వసంత సమయము. జాతీయ జీవనమున నూతన ఘట్టము. మహమ్మదు గజ్నవీ రాజ్య పరిపాలనమున లలిత కళలు, శాస్త్రములు, భోగభాగ్యములు సర్వతో ముఖముగ వ్యాపించినవి. స్వభాషపై అరబ్బీ భాషకుగల ప్రభుత్వము జాతీయాత్మ గౌరవమునకు లోపమని దీర్ఘదృష్టులగు కొందరు పండితులకు, కవులకు తోచినది. మృదుమధుర శబ్దసంపన్నమగు పారసీ పదజాలమడుగంటి అరబ్బీ పదములు వానిస్థానము నాక్రమించుట అసహ్యముగ కనుపట్టెను. మణిప్రవాళ భాషను త్యజించి పరిశుద్ధమగు తమిళ్ భాషనుద్ధరించవలయునను ఉద్యమ మిప్పుడు దక్షిణదేశమున పొడచూపినట్లు "శుద్ధపారశీ" యుద్యమము బయలు దేరినది. పూర్వ పారశీకముపై కవులదృష్టి మరలినది. పూర్వవీరులు జాతీయజీవన హృద్దర్పణమున ప్రతిఫలించిరి. ఫి'ర్‌దౌసి మహాకవి యీ యుద్యమమునకు నాయకుడు. స్వభాషాభిమానముతో "జాత్యము గామి నొప్పయిన సంస్కృత మెయ్యెడఁజొన్ప" నని తిక్కనమహాకవి నిర్ణయించుకొని ఆ దృష్టితోనే భారతమంతటి గొప్ప యితిహాస ప్రబంధము నిర్వహించి ఆంధ్రుల కృతజ్ఞతకు పాత్రుఁడయ్యెను. ఫి'ర్‌దౌసి యింతకంటెను దారుణమైన దీక్షవహించి శుద్ధపారసీ భాషలో షానామావంటి బృహదితిహాస ప్రబంధమును రచించి పారసీక జాతిని ఋణబద్ధము గావించుకొనెను.

ఫి'ర్‌దౌసీచే ప్రారంభింపఁబడిన శుద్ధభాషోద్యమము కొంతకాలమునకు నశించెను. ఇందుకు ప్రబలకారణము గలదు. పారసీకులు మహమ్మదీయులైరి. వారి ముఖ్య మతగ్రంథమగు ఖురాను అరబ్బీ

---

in particular from that school of Indian philosophy known by the name of Vedanta"

Von Kremer, (Literary History of Persia by E.G. Brown)

యందు వ్రాయఁబడియున్నది. ప్రతి మహమ్మదీయునకును ఖురాను అవశ్యపఠనీయము; కావున పారసీక పండితులకు అరబ్బీ పాండిత్యము అనివార్యమైనది. ఫి'ర్‌దౌసీ కాలముననే తక్కిన కవులందఱు మిశ్రమ భాషనే ప్రయోగించిరి.

సెల్జూకు వంశీయులవంటి తురుష్క ప్రభువులు అన్యులయ్యును స్వజాతీయ ప్రత్యేకత నుద్ధరింపక పారసీకులలో కలిసిపోయి వారి జాతీయతనే స్వీకరించి పోషించిరి. అరబ్బుల పలుకుఁబడి అడఁచుట కీ రాజకీయనీతి యావశ్యకమై యుండెను. తురుష్క పరిపాలనము పరాయి రాచఱికమయ్యు స్వదేశీయముగనే పఱిగణింపఁబడెను. పది యవ శతాబ్ది ప్రారంభమున అవతరించిన కవితావల్లి తురుష్క పరిపాలనమున జాతీయజీవన మహావృక్షమున కల్లుకొని కొంచెమించు మించు ఏడువందల సంవత్సరములవఱకు పూవులుపూచి కాయలు కాచెను. ఫి'ర్‌దౌసీ షానామా, ఉమ్రఖయ్యాము రుబాయతు, జామి యూసఫ్' వజులైక, సాదీ గులిస్తాను, రూమి మస్నవి, హాఫీ'జు గేయసంపుటము, నిజామి పంచకావ్యములు పారసీక సరస్వతికి రత్నభూషణములై యలరారుచున్నవి.

కావ్యభేదములు

పారసీక ఛందస్సు మాత్రాగణబద్ధము. మస్నవి, కసీదా, గజల్, రుబాయ్ అను నాలుగు కావ్యభేదములు ప్రసిద్ధములై యున్నవి. సంస్కృత రూపకములందు రసము, నాయికానాయకులు, పూర్వము నిర్ణయింపఁబడి స్వతంత్ర రచనలకట్టి నిబంధనములు ప్రతి బంధకములని క్రమక్రమముగ నిరాదరింపఁబడినట్లు, పారసీక కావ్యము లందును కావ్యభేదము ననుసరించి వస్తుభేదము నిర్ణయింపఁబడియు వాడుకయందు అట్టి నియమములు పాటింపఁబడకుండినవి.

మస్నవి:- ఇది మంజరీ ద్విపదకు సరిపోలును. ఈ ఛందస్సు మన ద్విపదవలె "ఎల్లమరాజునడక యేక నడక" అను సామెత

యట్లుగాక గణభేదమువలనను పాదాంత్యాక్షర నియమమువలనను వివిధ గతులతో నొప్పియుండును. ఈ కావ్యమున వీరరసము ప్రధానము; తరువాతిది శాంతరసము. క్రమక్రమముగా ఈ నియమము నశిం చినది. ఫి'ర్దౌసీ షానామా, రూమీ మస్నవి ఛందస్సునకు ఉత్తమోదాహరణములు.

కసీదా:- విషయమునుబట్టి దీనిని స్తోత్రపాఠములకు సరిపోల్ప వచ్చును. పాదుషాలు, పెద్ద మనుష్యులు, ప్రవక్తలు, మున్నగువారిని స్తుతించుట ఈ కావ్యమున ప్రధానాంశము. సాధారణముగ అర్థా పేక్ష గల కవులు పాదుషాలను పొగడిన పొగడ్తలే ఈ కావ్యమున నిండి యుండును. దీని నే ఛందస్సులోనైన వ్రాయవచ్చును. అయినను మస్నవీ ఛందస్సులో వ్రాయుట ఆచారమైయున్నది. పదునేడు పాద ములకంటె తక్కువగను నూటయిరువది పాదములకంటె హెచ్చుగను ఈ కావ్యమును రచింపకూడదను నియమము గలదు. పాదాంతము లన్నియు సమాన శబ్దాక్షర నిబద్ధములై యుండవలయును.

ఈ కావ్యము ప్రకృతి ప్రియావసంతములలో నేదైన నొకదాని వర్ణనముతో ప్రారంభమయి కవి స్తుతింపఁదలఁచుకొన్న పాదుషా వర్ణనములోనికి దిగును. సాధారణముగ స్తుతులన్నియు కవి సమయ బద్ధములై ప్రబంధకవులు కృతినాథుల వర్ణించిన విధముగ నుండును. ఈ తెగ కావ్యములు రచించినవారిలో అన్వరి, కాఖాని, జహీర్ ఫా'ర్యాబి సుప్రసిద్ధులు.

గజల్:- దీనికిని మన సీసమాలికకును కొంత సాదృశ్యము గోచరించును. "కవికి కంసాలికి సీసము తేలిక" అన్నట్లు విద్యార్థులు మొదలు పండితులవఱకును కవులైనవారును కానివా రును ఈ గేయముల నల్లుచుందురు. "గజల్ వ్రాయనివాఁడు ఖమర్ త్రావనివాఁడు పారసీపేరు పెట్టుకొనఁడ"ను సామెతయే ఈ రచనయొక్క సౌలభ్యమును దెలుపుచున్నది. ఒక తెగ గజలులో ప్రియావిరహము, వసంతము, ద్రాక్షారసము, ఉద్యానవనము, గులాబి,

బుల్బులి, ప్రియుని త్యాగము, ప్రియురాలి సౌందర్యవర్ణనము మున్నగు శృంగారవిషయములు వర్ణింపఁబడియుండును. మఱికొన్నిట సూఫీ' మతతత్త్వములు, నీతులు ప్రకటింపఁబడియుండును. ఈ కావ్యమున ఐదు మొదలు ఇఱువది పాదములవర కుండవచ్చును. కసీదాకువలె పాదాంత నియమము కలదు. షంస్‌తబ్రీజ్, సాది, హాఫీ'జ్, గజలు కావ్య రచనమునందు ప్రముఖులు.

రుబాయి:- ఇది మన తేటగీతికి సరిపోలును. తేటగీతివలె ఇదియు దేశ్యచ్ఛందస్సని చెప్పుదురు. దీని పుట్టుకను గుఱించి దౌలత్ షాహసమర్ఖండి ఇట్లు వ్రాసియున్నాఁడు: "పారసీకమున యాకుబ్ బిన్‌లైస్ సఫా'రను పాదుషా యుండెను. అతనికొక చిన్నకుమారుడుండెను. వానిని చాల గారాబముతో పెంచుకొనుచుండెను, ఈద్ పండుగనాఁడు ఆ బాలుఁడు తోడిబాలురతో కలసి గింజలాట ఆడుచుండెను. వినోదము చూచుటకొఱకు తండ్రియు అచ్చటకు వచ్చి నిలఁబడెను. ఇతర బాలురవలెనే రాజకుమారుఁడును గింజలను దొరలించెను. ఏడు గింజలు చెండును ముట్టినవి; ఒకటి తప్పిపోయినది. అందుకా బాలుఁడు హతాశుఁడయి మఱియొకతూరి గింజను దొరలింపఁగా అది చెండు దగ్గరకు దొరలిపోయెను. సంతోషముపట్టలేక ఆ రాజకుమారుడిట్లనియెను: "ఘల్తాన్ ఘల్తాన్ హమిర్‌వద్ తా లబెగో" అనగా దొరలుచు దొరలుచు (ఆ గింజ) చెండు అంచునకు పోవుచున్నదని అర్థము. పాదుషాకీమాటలు వినసొంపుగా నుండెను. అంతట ఆయన ఆస్థాన సచివులను రావించి ఆ వాక్యమును వినిపించెను. అది కవిత్వమని వారు చెప్పిరి. అట్టి పాదమె మఱియొకటి వ్రాయఁబడినది. అది కొన్నాళ్ళ వఱకు ద్విపదగనే వాడుకలో నుండినది. కాని భావము లిముడ్చుటకు రెండుపాదములు చాలవని రెండు ద్విపదల నొకటిగా చేర్చిరి. అదియే రుబాయి యైనది."

రుబాయికి నాలుగు పాదములుండెను. (పారసీకలాక్షణికులు అర్ధపాదములని అందురు). ఒకటి, రెండు, నాలుగవ పాదములకు

అంత్యనియమము కలదు. వేమన గీతములందువలె రుబాయిలలో తత్త్వములు, నీతులు సంక్షేపించి చెప్పుటకు అనువుగా నుండును. ఖయ్యాము రుబాయతు హాఫీ'జు సాఖీనామా యీ తెగ కావ్యము లలో గణ్యములైనవి.

ప్రబంధకవుల పోకడలు

ప్రపంచమందంతటను మానవస్వభావ మొకేతీరుగ నున్నది. అరిషడ్వర్గములనఁబడు కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్స ర్యములు జగదేకములై సృష్టి స్థితి లయములకు బాహ్యహేతువులై ప్రాణికోట్లను ఐహికమార్గమున నడుపుచున్నవి. ఇట్టి ప్రకృతిని ఆశ్ర యించిన కవిత్వముకూడ అన్నిదేశములందు ఒకే విధముగ నుండును. అయినను దేశకాల భేదములు ప్రత్యేక జాతీయశీలము, భిన్నాచార వ్యవహారములు ఆయాదేశీయ కవిత్వములకు అనితరసాధ్యమును అనను కరణీయమునగు విశిష్టతను చేకూర్చును. పారసీ సాహిత్యముకూడ ఈ న్యాయమునకు బాహ్యముకాదు.

పారసీ కావ్యములందు సున్నితమైన శృంగారము కలదు. ఆ కవుల దృష్టి ప్రియురాలి ముంగురులను, చెంప జుల్ఫాలను, నర్గిస్ పూలవంటి కన్నులను, గులాబిరంగు చెక్కిళ్ళను, తేనెయూరు వాతెఱను, కపోల తిలకమును, నవ్వునపుడు చెక్కిళ్ళపై నేర్పడు పల్లమునుదాఁటి క్రిందికి ప్రసరింపలేదు; దగ్గరున్న పాలిండ్లపై దుముకలేదు; అటనుండి నున్నవి నూగారుపై జారి పొక్కిలిలో పడలేదు; సాధారణముగా పారసీక విలాసవతులు కుడితినీ తొడుగుకొని గాగరా కట్టుకొనియుండుటయే దీనికి కారణమైయుండును.

ప్రబంధ యుగమునాఁటి ఇతరదేశముల కవులందఱివలె పారసీక కవులును కవిసమయ సంప్రదాయ బద్ధులు. మన ప్రబంధకవుల నాయిక నడుము మొట్టమొదట పంచానన మధ్యమయి, కృశించి, పసచెడి, సన్నగిల్లి అస్తి నాస్తి విచికిత్సకు లోనయి తుట్టతుదకు గగనము

వలె శూన్యమైనట్లు పారసీక కవుల నాయికకు[3] నోరు మొట్టమొదట బిందువంతయయి క్రమముగా వ్రాదుకొనివచ్చి, చీమ హృదయ మంత యయి, నూదిమొనయంతయయి కడపటికి అర్థముగాని సూక్తిలో దాగియున్న భావమువలె శూన్యమగును! ప్రణయ కలహముచే మాట లాడకున్న నాయికనుగాంచి నాయకుఁడు "నీనోరు చీమహృదయమంత చిన్నదైనందున మాటలాడఁజాల కున్నావని" వ్యాజస్తుతి చేయును.

పెదవిపైని పుట్టుమచ్చను వర్ణించునపుడు "హిందు" అను పద మును శ్లేషించి చమత్కరింతురు. (హిందు = దొంగ, నల్లని బానిస, విగ్రహారాధకుఁడు అని అర్థము) "నీ పెదవిపై నిరవుకొన్న తిలక మును దప్ప కౌసరు నదీతీరమున హిందువు నెవరుచూచిరి. (సర్ కుష్ నామా). కౌసరు స్వర్గమున ప్రవహించు తేనెవాఁగు, పారసీ యందు "లబ్" అను పదమునకు వాతెఱయనియు, ఏటిగట్టనియు, అంచు అనియు అర్థములు కలవు. ఇచ్చట పెదవి కౌసరునకు, పుట్టుమచ్చ హిందువునకు పోల్పఁబడినది. మహమ్మదీయుల స్వర్గ మునందు హిందువు ఉండడనియు ధ్వనించును. "ఓ ప్రేయసీ, నీ చెక్కులపై నుండునది పుట్టుమచ్చకాదు; సూర్యోపాసకుఁడగు హిందూబాలుఁడు," అని మఱియొక కవి వ్రాసెను. పుట్టుమచ్చ యను హిందూబాలుఁడు ముఖమను సూర్యుని అర్చించుచున్నాఁడని భావము. విరహ విహ్వలుఁడగు కాముకుని దీపమునఁబడి మాడిపోవు మిడుతకు సరిపోల్తురు, ప్రేయసికొరకు ప్రియుఁడు నిశ్చింతముగ ప్రాణ పరిత్యాగము చేయును. ప్రణయ సాహిత్యమునందు లైలామజ్నూనుల కథయు, షీరీను ఫ'ర్హాదుల కథయు కఠిన చిత్తుని హృదయమునైన కరఁగింపఁజాలినంత కరుణరస భరితములుగ నున్నవి.

షానామావంటి రాజచరిత్రలు, షీరీనుఫ'ర్హాదులవంటి కథాకావ్య ములు తప్ప తక్కిన గజలు వాఙ్మయమున భావనవ్యత యగపడదు.

---

[3] నోరు చిన్నదిగ నుండిన చాల రమణీయమని మంగోలియన్ జాతుల అభిప్రాయము.

ఇతరులకు అనగా మనవంటివారికి కొన్ని గజలులు చదువునప్పుటికి విసుగుపుట్టును. ఒకే విధమైన భావములు వివిధములుగ ప్రకటింపఁబడియుండును. పారసీక కవులు పునరుక్తిని దోషముగ పరిగణింపరు. ప్రబంధకవుల పోకడలుకొన్ని దిక్ప్రదర్శనముఁగ చూపించితిని. మొత్తముమీద పారసీక సాహిత్యము గుణమునందును రాశియందును ఏ సాహిత్యమునకు దీసిపోదు.

ii

ఉమ్రఖయ్యాము

పారతంత్ర్యమువదలి పారసీక జాతీయజీవనము పూర్ణవికాసము చెందియున్న కాలమున, ఉమ్రఖయ్యాము నిషాపూరున జన్మించెను. అప్పటి నిషాపూరు శిథిలమైనది. ఇప్పటి నిషాపూరు వేఱు. ఈతని జన్మసంవత్సరము ఫలానిదని నిర్ణయించుటకు తగిన సాధకములు లేవు.[1] క్రీ.వె. 1015 మొదలు 1035 లోపల నేదియైన

[1] హైదరాబాదు దొరతనమునందు ఆర్థికశాఖలో ఉద్యోగిగా నుండిన వి.యం. దాతారుగారు (ఇప్పుడు సన్యసించి గోవిందతీర్థ స్వాములవారని పేరుపెట్టుకున్నారు.) కొంతకాలము ఉమ్రఖయ్యాము జీవితమును గురించియు అతని కృతులను గురించియు పరిశోధన సలిపిరి. అట్లే జర్మనీలో ఖయ్యాము కృతులను గురించి పరిశోధన చేయుచున్న డాక్టరు రెంపిసుగారితో ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు జరిపిరి. ఆ పరిశోధనకు ఫలితముగా వారు 1941 వ సంవత్సరమున "The Nectar of Grace" అను పేరుతో 1030 పద్యములుగల రుబాయితును, ఒక పెద్ద యుపోద్ఘాతముతోడ ప్రకటించిరి. ఈ పద్యములలో షుమారు 700 పద్యములు ఇతర పారసీక కవుల గ్రంథములలో కానవచ్చుచున్నవని దాతారుగారును ఇతర పరిశోధకులును నిర్ణయించిరి.

ఆ యుపోద్ఘాతమునందు విడదీయబడిన చిక్కులలో ఖయ్యాము జన్మదిన నిర్ణయము ముఖ్యమైనది. జహారుద్దీన్ అబుల్ హసన్ బైహాకి రచించిన "పారసీక తత్త్వవేత్తల జీవిత చరిత్రములు" అను గ్రంథమునందు ఖయ్యాము జన్మదినమును తెలిసికొనుట కొక యాధారము

నొక సంవత్సరముగ నుండవచ్చును. ఖయ్యాము సంపూర్ణనామము గియాసుద్దీన్ అబుల్ ఫ'తహ్ ఉమ్రబిన్ ఇబ్రాహిమ్. తఖల్లుస్ నామము (Pen-name) ఖయ్యాము. పారసీకులు తమ పేరులకు తండ్రి పేరును జోడించుకొందురు. అందువలన ఖయ్యాము తండ్రి పేరు ఇబ్రహీమని తెలిసికొన వీలైనది.

పారసీక కవులందఱును తఖల్లుస్‌నామము పెట్టుకొనుట సామా న్యాచారమై యుండినది, ఫి'ర్‌దౌసి, హాఫి'జ్, అతారి, సాది, జామి అనునవి యిట్టి మారుపేరులే. సంస్కృత కవులలోకూడ రత్న ఖేటుఁడు, కోటిసారుఁడు, భవభూతి అను మారు పేరులుగల కవు లుండిరి. ఇటువంటి లాంఛనములనుబట్టి వారివారి వృత్తులు నిర్ణయింప సాహసించుట చూడ బేకర్, బార్బర్, స్మిత్ అను పేరులుగల ఆంగ్లే యులందఱు ఆయావృత్తులకు సంబంధించినవారని చెప్పినట్లుండును. అయినను పారసీకవాఙ్మయ చరిత్రకారులు కొందఱు, అతారి అత్త రమ్ము చుండెననియు, ఖయ్యాము[2] డేరాలుకుట్టుచుండెననియు,

దొరకినది. దానిని బట్టి దాతారుగారు ఖయ్యాము జన్మదినము నిర్ణయిం చుటయేగాక, లగ్నకోటినిగూడ తయారుచేసిరి.

1048 మే నెల 18 వ తేదిన సూర్యోదయ కాలమున జన్మము. లగ్నము మిధునము. రవి, బుధ, శుక్రులు లగ్నమందున్నారు. ద్వితీయ మున చంద్రుడు. పంచమమున రాహువు. అష్టమమున శని. నవమమున గురువు. ఏకదశమున కేతువు. ద్వాదశమున అంగారకుడు. జన్మాది 1064 -2- 24 తేది వఱకు గురుదశ.

ఇంతకన్నను ప్రబలమైన ఆధారము దొరకువఱకు ఈ నిర్ణయుమె సత్యమని తలంపవచ్చును. సర్, ఇ.డి. రాస్ మహాశయుడు ఖయ్యాము జన్మ సంవత్సరము 1040 అనియు, సయ్యద్ సులేమాన్ నద్విగారు 1048 అనియు ఇదివరకు నిర్ణయించి యుండిరి.

[2] ఖయ్యామునకు పూర్వమె ఖయ్యామను పేరుగల కవులు పండితులు

పి. కే. వాసి కోటంవగారి యమినియు వ్రాయుట చిత్రముగనున్నది. ఇట్టి ఊహాపోహలు విశ్వసనీయములు కావు. "జ్ఞాన పటాలయమున్ను నాడి కమ్మనిగా కుట్టి ఖయ్యాము నేడు దుఃఖానల దగ్ధుడయ్యె" అని ఖయ్యాము చెప్పుకొని యున్నాడు! గుడారములు కుట్టి జీవించు పేద వాని కుమారుడు ఆ కాలమున, సుప్రసిద్ధ విశ్వ విద్యాలయమున విద్యాశాస్త్ర పారంగతుడయి పాదుషాలతోను వజీరులతోను కలసి మెలసి ఆచార్యస్థానము నలంకరించగలిగినంత వీలుండి యుండునా యను సందేహము పుట్టక మానదు.

సాధారణముగ పూర్వకవుల చరిత్రములవలె ఖయ్యాము చరిత్రము కూడ కాలగర్భమున దాగియున్నది. అతని గార్హస్థ్యజీవితమును గురించి తెలిసికొనుటకు తగినయాధారములులేవు. హాఫీజుకవి తన భార్య తల్లిగారింటికి పోయినపుడు తాను అనుభవించిన విరహవేదనను, శిశువు మరణించినపుడు తాను పొందిన దుఃఖమును కొన్ని గజలులలో జాలిపుట్టునట్లు వర్ణించియున్నాడు. కాని, [3] ఖయ్యాము

ఉండిరి. అబుసాలె ఖలాఫ్ ఖయ్యాం (బుఖారా). అబ్దుల్లా మహమ్మద్ ఖయ్యాం. మురదహాబుద్దీన్ మహమ్మద్ బిన్ అలీఅల్ ఖయామి (హిరాత్) ఈ ఖయామునేటి డేరాలు కుట్టుటవలన ఏర్పడినదికాక, పూర్వమునుండి వచ్చుచుండిన పేరులలో నొకటి.

[3] ఏ. ఎం. దాలారుగారు ప్రకటించిన రుబాయతులో ఈ క్రింది రుబాయి యొకటి కలదు.

"నా యువ్వనపు విందు ముగిసినది,
ప్రియమైన నా జీవితము స్మృతి దాటినది,
సంతోషమునకేమి, పెండ్లి తప్పిపోయినందుకుగా, వీలైనయెడల,
ఎవతెతోడు నాకుగిన్నెల ద్రాక్షాసవము త్రాగెదను."

"ఖయ్యామునకు సంతానములేదు. అతడు పెండ్లి చేసుకోలేదు" అని హరిద్ ఖానాతో వ్రాయబడియున్నది.

ఒక్క యహూదు మతస్థుడైనను గొప్ప వృత్తులను చేసెను ప్రశంసించి యుండలేదు. నిజాముల్ ముల్కువంటి సమకాలికులును, హసను ఉమారువంటి శిష్యులును, కొంత సామాన్యమైనవంటి తరువాత గ్రంథ రచయితలను వ్రాసిన ప్రాచీనమైన ఉమ్రుఖయ్యాము జీవితములోని కొన్ని యంశములు మాత్రము తెలిసికొన సాధ్యమగుచున్నవి.

ఉమ్రుఖయ్యాము విద్యార్థిగా నుండునాంటిదొక చిత్రమైన కథ గలదు, నిజాముల్ ముల్కు 'వసీయతు' యను పారసీక గ్రంథమున వ్రాసిన సంగతులను సంగ్రహముగ నిచ్చట అనువదించుచున్నాను: "నిషాపూరునందు సుప్రసిద్ధ శాస్త్ర వేత్తయగు ఇమాం మువఫిక్ అను ఆచార్యుడుండెను. ఆయనయొద్ద చదువుకొన్నవారు అదృష్టవంతులగుదు రనునదంతి లోకమున వ్యాపించియుండెను. నేను తూస్ నగరము నుండి నిషాపూరునకు వచ్చి యిమాంమువఫిక్ గారికడ విద్యార్థిగ చేరితిని. ఆయన నన్ను చాలాదయతో నాదరించుచుండెను. నాకును ఆయనపై భక్తిశ్రద్ధలు కుదిరినవి. నాలుగు సంవత్సరములవఱకు నే నాయనవద్ద చదివితిని. నేను విద్యార్థిగ చేరినవెనుక కొంతకాలమునకు ఉమ్రుఖయాము, హసన్ బిన్‌సబాహ్ అను ఇద్దరు విద్యార్థులు ఇమాముగారి యొద్ద చదువవచ్చిరి. ఉమ్రుఖయ్యాము బుద్ధిబలమునందును విషయగ్రహణ శక్తియందును అసమానుడుగ నుండెను. మేము మువ్వురము ప్రియస్నేహితులమైతిమి........... ఒకనాడు హసన్ బిన్ సబాహు నాతోడను ఖయ్యాముతోడను ఇట్లు చెప్పెను: 'ఇమాం సాహేబు దగ్గఱ చదువుకొన్నవారు అదృష్టవంతులగుదురని లోకులు చెప్పుకొందురు. అధమపక్షము మన ముగ్గురిలో నెవఁడైననొకఁడు ఉన్నత స్థితికి రావచ్చును. అట్లు ప్రాభవము సంపాదించినవాఁడు తక్కిన ఇద్దఱిని తనతో సమానులనుగ నొనర్పవలయునను ఒప్పందము మనము చేసికొనవలయును.' ఈ మాటలకు మేము సమ్మతించి మువ్వురమును అదే విధముగ నియమబద్ధులమైతిమి.

కొంతకాలము జరిగినవెనుక నేను నిషాపూరునుండి వెడలిపోయి అల్ ప్ అర్సలాన్ ప్రభువునొద్ద మంత్రిత్వము నిర్వహించుచుంటిని. హకీం ఉమ్రఖయ్యాము నా యొద్దకు వచ్చెను. మేము పూర్వము కావించుకొన్న యొప్పందలను నాచేతనైనంతవఱకు నెరవేర్పతలంచి గౌరవ పురస్సరముగ నిట్లంటిని: 'మీరు చాలా మేధావంతులు. మీరేదియైనా నొక రాజోద్యోగము నిర్వహింపవలయునని నాకు కోరికగనున్నది. ఏలన, ఇమాంమువఫి'క్ గారి యొద్ద విద్యార్థులమై యుండినపుడు మనము ఇటువంటి షరత్తు చేసికొని యున్నాము. మీ పాండిత్యమును ప్రతిభను గుఱించి పాదుషాకడ విన్నవించెదను. తరువాత మీరును నావలెనే యున్నతస్థితికి రావచ్చును.' ఈ మాట లకు ఖయ్యామిట్లు చెప్పెను: 'మీరాడిన మాటలు మీకులీనతకును హృదయ కారుణ్యమునకు, గొప్పతనమునకు తార్కాణముగనున్నవి, అయినను పూర్వ పశ్చిమరాష్ట్రముల వజీరులు మీవలెనె నాబోటి యల్పుని గురించి తలపోయుదురని ఏమి నమ్మకము కలదు. ఎట్లయి నను తమవంటి గొప్పవారికి అసాధ్యమగునది యేదియులేదు. నాబోటి సామాన్యునిపై తమరింతటి శ్రద్ధ వహించినందుకు యావజ్జీవము నేను మీకు కృతజ్ఞుఁడను. తమ కరుణ యున్నయెడల నేనొక మూల కూర్చుండి గ్రంథకాలక్షేపము చేయుచు విద్యార్థులకు పాఠము చెప్పచు తమరి ఆయురారోగ్యైశ్వర్యములు ఇతోధికముగ అభివృద్ధి చెందునటుల దేవుని ప్రార్థించుచుండెదను. "హకీముగారికి ఉద్యోగా పేక్షలేదని నిశ్చితముగ నెఱింగి సాలీనా 1200 తోమానులు ఆదా యమువచ్చు జాగీరును నిషాపూరున నొసంగితిని. అంతట హకీం ఉమ్రఖయ్యాము ప్రకృతి శాస్త్రములు, కళలు మున్నగువానియందు ప్రావీణ్యము సంపాదించుచుండెను.

"హసన్ బిన్ సబాహు అల్ ప్ అర్సలాన్ రాజ్యకాలమున నెచ్చట నుండినదియు నెవరెఱుంగరు. అర్సలాన్ మరణానంతరము నేను మలిక్ షా ప్రభుత్వమున మంత్రినిగా నున్నపుడు అతఁడు నను

సందర్శించి యొవ్వరదలను జ్ఞప్తివఱచెను. నేను పాదుషా యొద్దకు ఆతని తీసుకొనిపోయి రాజాస్థానమున నొక యుద్యోగ మిప్పించితిని. కొన్ని దినముల కతఁడు పాదుషాకు స్నేహపాత్రుఁడయి ఆయన బుద్ధిని తప్పుదారులకు లాగుచుండెను. పాదుషా ఆ సవ్వడి కనిపెట్టి ఆతని పదభ్రష్టుని గావించెను."

నిజాముల్ ముల్కు వ్రాతనుబట్టి ఖయ్యాము ఉద్యోగాపేక్ష లేనివాఁడనియు విజ్ఞాన సంపాదనమునందె నిమగ్నుఁడయి శాంతముగ కాలము గడుపుచుండెననియు తెలియవచ్చుచున్నది.

ఖయ్యాము బాల్యయౌవనములనాఁటి కాలపరిస్థితులు.

మతనిర్బంధములు, ఆచారముల కట్టుఁబాటులు, ఇహలోక ద్వేషము, వైరాగ్యము పెచ్చుపెరిగి మానవజీవితము యంత్రప్రాయమైనపుడు తిరుగుఁబాటుకూడ తలచూపుచుండును. పారసీకమున ఇట్టి తిరుగుఁబాటు పదియవ శతాబ్ది ప్రారంభమున పొడకట్టినది. గ్రీకు అరబ్బీ ప్రకృతిశాస్త్ర గ్రంథముల మూలమున భౌతికవిజ్ఞానము విద్యావంతులలో క్రమక్రమముగ వ్యాపించినది. మూఢభక్తియు అర్థములేని మతాచారములపైని విశ్వాసమును సన్నగిల్లఁజొచ్చినది. స్వాభావికముగ హేతువాదపరమైన ఖయ్యాము మనస్తత్వమునకు ఈ పరిస్థితులనుకూలమై యుండినవి.

ఖయ్యాము జన్మించిన సంవత్సరముననో లేక యొక సంవత్సరము ముందుగనో ఇబిన్ సీనా మరణించెను. అతఁడు మహా ప్రతిభాశాలి; కవి; పండితుఁడు; విజ్ఞానశాస్త్రవేత్త; గణితశాస్త్రజ్ఞుడు; జ్యోతిష్కుఁడు; వైద్యుఁడు; రాజకార్యనిర్వాహకుఁడు; భోగప్రియుఁడు. ఇబిన్‌సీనా రసాయన శాస్త్రమునందు పరిశోధనలు కావించెను. ఒక ప్రసిద్ధ వైద్యగ్రంథమును, ఆత్మావతరణమను ఖండకావ్యమును, అష్షఫా అను తత్త్వశాస్త్రమును రచించెను. దేవుఁడద్వయుఁడనియు,

ఇంద్రియగోచరుఁడు కాఁడనియు, ఇట్టివాఁడని నిరూపించుటకు వీలు కానివాఁడనియు, సృష్టికి హేతుభూతుఁడనియు, అతఁడు తన తత్త్వ శాస్త్రమున వ్రాసియున్నాఁడు. ఆత్మ మబ్బులో మెఱుపుతీగవలె ప్రజ్వరించి అంతర్హితమౌనని ఆత్మావతరణమను కావ్యమునందు వ్రాసియున్నాఁడు.

ఒకరాత్రి భోగానుభవమునందు, మఱియొకరాత్రి విజ్ఞానార్జనము నందు ఇబిన్‌సీనా కాలము గడుపుచుండెనని యొక లోకవాదము కలదు. రాజ్యకార్య లంపటత్వమునతప్ప ఇబిన్‌సీనాకును ఉమ్రఖయ్యా మునకును భావములందు, మనఃప్రవృత్తులందు ఏమియు భేదములు గోచరింపవు. ఖయ్యాము యౌవనకాలమునాఁటికి ఇబిన్‌సీనా తత్త్వ ములు, బోధలు, భావములు కఱకుమాయుకుండెను. ఖయ్యాము అతనిని ఆదర్శవ్యక్తిగ గ్రహించియుండవచ్చును.

ఇఁక అప్పటి రాజకీయ పరిస్థితుల నరయుదము; సుల్తాను మహ మ్మదు గజ్నవి క్రీ.వె. 1030 వ సంవత్సరమున కీర్తి శేషుఁడాయెను. అతని పుత్రుఁడగు మాసూదు సింహాసనమధిష్ఠించెను. నాలుగు సంవత్సరములు గడచినవెనుక సెల్జూకు వంశీయులగు తొగ్రుల్ బేగ్, చకిర్ బేగ్ అను యిరువురు తురుష్క నాయకులు అతని నోడించిరి. అది మొదలు ఇరువది సంవత్సరములవఱకు సెల్జూకుల విజయధ్వజము అప్రతిహతముగ పారసీకమున సమరయాత్ర సలుపు చుండెను. దేశమున శాంతి యంతరించెను. మెర్వ్, నిషాపూరు, హేరాత్, సేస్తాన్, బాగదాదు మున్నగు ముఖ్యపట్టణములు ఆ యిరువురు తురుష్క నాయకుల వశమైనవి. వీరి మరణానంతరము అల్ ప్ అర్సలాన్ పారసీక సామ్రాజ్య సింహాసన మధిష్ఠించెను. తొమ్మిది సంవత్సరములు గడచిన వెనుక అతఁడు విప్లవకారులచే హత్యకావింపఁబడెను. అటు తర్వాత మలిక్‌షా రాజ్యభారము వహిం చెను. అల్ ప్ అర్సలాన్‌కు మంత్రిగ నుండిన నిజాముల్ ముల్క్ మలిక్‌షాకును మంత్రియాయెను.

మలిక్ షా పారశీక చరిత్రమున ప్రసిద్ధుడు. అతనికి జలాలుద్దీన్ అని మఱియొక పేరుండెను. జలాలీశకము అతని రాజ్యకాలమున, అనఁగా క్రీ.వె. 1079 మార్చి 15 వ తేదీన ప్రారంభింపఁబడెను. ఉమ్రఖయ్యాము మలిక్ షాచే స్థాపింపఁబడిన జ్యోతిషాలయమునందు ప్రధాన జ్యోతిష్కుఁడై యుండి పంచాంగమును సంస్కరించెను.

నిజాముల్ ముల్కు గొప్ప విద్వాంసుఁడు; నీతివేత్త. ఈతఁడు మలిక్ షా కొరకు 'సియాసత్ నామా' యను ప్రసిద్ధమైన పాలనా శాస్త్రమును రచించి పాదుషా పేరుప్రతిష్ఠలు చిరంజీవము కావించెను. నిజాముల్ ముల్కు మంత్రిత్వ కాలమున క్రొత్త పట్టణములు నిర్మింపఁబడినవి. ప్రాంత పట్టణములు శృంగారింపఁబడినవి. కళాశాలలు నెలకొల్పఁబడినవి. వేయేల, ప్రజలు సంపన్నులై అభివృద్ధినొందిరి. భోగములు, కళలు వెంపొందెను. భావస్వాతంత్ర్యము ప్రబలెను. మఱియొకమాఱు పారసి రాజభాషయైనది. దేశమున శాంతి నెలకొనినది. ఇట్టి అనుకూల పరిస్థితులలో ఉమ్రఖయ్యాము బాల్యయౌవనములు సుఖముగ గడచిపోయెను.

ఖయ్యాము పాండిత్య విశేషములు

ఖయ్యాము బాల్యము బల్ఖలో గడచెను. ఆతనికి బాల్యము నుండియు గణితశాస్త్రమునందు ప్రీతియు, నైపుణ్యము హెచ్చుగ నుండెను. జ్యామితి, అక్షరగణితములందు ప్రవీణుఁడయి జ్యోతిశ్శాస్త్రము నభ్యసించెను. ఈ శాస్త్రమునందు సమకాలికులలో ఎవ్వరును ఖయ్యామును మించినవారు లేరఁట! పంచాంగమును సంస్కరించుటకు మలిక్ షా ప్రసిద్ధ జ్యోతిష్కులను సమావేశ పఱచినపుడు ఖయ్యాము వారికి నాయకుండయి ప్రశంసనీయముగ ఆ కార్యము నెరవేర్చెను.

ఖయ్యాము అరబ్బీ భాషలో అక్షరగణితమును రచించెను. ఆ గణితము చాలాకాలము వఱకు ప్రమాణగ్రంథముగ పరిగణింపఁబడు

చుండెను. పూర్వ మీ అరబ్బీ గ్రంథము ఫ్రెంచి భాషలోని కను వదింపఁబడినది. ఇదికాక, ధాతురసాయన శాస్త్రము, యూక్లిడ్ జామెట్రీకి వ్యాఖ్యానము, ఒక తత్త్వశాస్త్రము, రుబాయతు, అన్నియు కలసి తొమ్మిది గ్రంథములను అతఁడు రచించెను. అక్షరగణితము, రసాయనశాస్త్రము, జ్యామెట్రీ వ్యాఖ్యానముల మాతృకలు ప్యారిస్, లండన్, ఇండియా ఆఫీసు లయిబ్రరీలయందు భద్రము చేయబడి యున్నవి. తక్కినవి (రుబాయతు తప్ప) నామమాత్రావశిష్టములు.

గ్రహగతులననుసరించి వాయు వర్షముల ముందుగ తెలిసికొను శక్తికూడ ఖయ్యామున కుండినదని నిజామి ఉరూజి సమర్ఖండి ఇట్లు వ్రాసియున్నాఁడు: "సదరుద్దీన్ మహమ్మద్ బిన్ ఉల్ మజఫ'ర్ పాదుషా, తాను వేటాడఁబోవలయుననియు వర్షముకాని మంచుకాని కురువని యొకదినము నిర్ణయించి తెలుపవలయుననియు మెర్వ్ పట్టణమునుండి ఖయ్యామునకు చెప్పిపంపెను. అంతట ఆయన రెండుదినములు గ్రహగతులు లెక్కించి ముహూర్తము నిర్ణయించి స్వయముగా పాదుషా యొద్దకుపోయి ఫలానిదినము బాగుగయున్న దని తెలిపెను. పాదుషా వేఁటకు ప్రయాణమగుచుండగనే నలుదెసల మబ్బులు క్రమ్ముకొని మంచు కురవనారంభించెను. లోకులు హకీం సాహెబును నిందించిరి. పాదుషాయును వెనుకకు మరలందలంచుకొనెను. అంతట ఖయ్యాము "నిర్భయముగ ప్రయాణముకండు. మబ్బు విచ్చిపోవును; అయిదు దినములవఱకు నేలచెమ్మమైనకాదు" అని చెప్పెను. అట్లె పాదుషా ప్రయాణము సాగించెను. కొన్ని నిముషములకు గాలివీచి మబ్బు చెల్లాచెదరై పోయెను. మంచుపడుటయు నిలిచెను. అయిదు దినముల వఱకు చినుకు చిటుక్కుమని పడలేదు."

ఖయ్యాము జ్ఞప్తికూడ చాల అద్భుతమైనదని చెప్పకొందురు. అతఁడు ఇస్ఫహాన్ మఖామునందు విడిసియుండగా ఒక పుస్తకమును ఏడుమాఱులు చదివెను. నిషాపూరునకు వచ్చినవెనుక తాను చదివిన పుస్తకమును జ్ఞప్తి పెట్టుకొని తిరుగ వ్రాసెను. తరువాత

కొన్ని దినములకు మాతృకతో ఆ పుస్తకమును పోల్చిచూడ ఏవో కొన్నిమాటలు తప్ప గ్రంథమంతయు మాతృకకు సరియైన నఖలుగ నుండెనఁట.

ఖయ్యాము మధ్యవయస్సు

నిజాముల్ ముల్కు ప్రసాదించిన జాగీరులవలనను, మలిక్ షా ఆదరణమువలనను ఖయ్యాము మధ్యవయస్సు సుఖముగ గడచెను. రాజాస్థానమునందు, పండితగోష్ఠులందు సరస సల్లాపములాడుచు, శిష్యులకు పాఠము చెప్పుచు, ప్రకృతి రమణీయకమును తనివార క్రోలుచు, ఇష్టమున్నపుడు ఒక్కొక్క రుబాయి శిష్యులయెదుట ఆశువుగ చెప్పుచు, సాఖియందియిచ్చు ద్రాక్షాసవమానుచు, పచ్చ బయళుల విహరించుచు, సెలయేటిపాటల నాలకించుచు, వనభోజనములారగించుచు, వెన్నెలగోష్ఠులు సలుపుచు ఖయ్యాము నిర్విచారముగను, శాంతముగను జీవితము గడుపుచుండెను. మెర్వుపట్టణ పాలకుడగు సదరుద్దీన్ మహమ్మదు ఆతనిని హెచ్చుగ నాదరించుచుండెను; సంజరు షాహి అర్ధాసనమిచ్చి గౌరవించుచుండెను. ఈ విధముగ ఖయ్యాము జీవితము కొంచెమించుమించు ఏబది సంవత్సరముల వయస్సువఱకు పేరుప్రతిష్ఠలతోను, భోగభాగ్యములతోను వెంపొందుచుండెను. "భోగముల ననుభవింపుము. మధుపానము. గతముగతంబె; భవిష్యదర్థము సంశయాంధ సంవృతము; వర్తమానమొక్కటె అనుభావ్యము. జీవితము వాతూలములోనిదివ్వె. ప్రాయము ప్రతిక్షణము గతించిపోవుచున్నది. రాలినపూవులు మరల వికసింపవు. త్వరపడుము" అను నిట్టి భావములుగల రుబాయీలు ఖయ్యాము మధ్యవయస్సునను, తత్పూర్వమును రచింపఁబడినవని మనమూహింపవచ్చును. అనాఁటి జీవితము ఈ క్రింది పద్యమున మూర్తీభవించి యున్నది.

మన ప్రియజీవితంబు కుసుమంబుపోలికఁ జంచలంబు గా
వున నువులెల్ల కాలమును బుచ్చుము నవ్వుల నాటపాటలన్;
గొనగొనఁబాఱుకాలువలకోవలఁ దివ్యవిహారసూని జో
వనభరణప్రయాణ మొకప్రక్కకు పువ్వుఁదమోచు ప్రేయసీ.

ఖయ్యాము అపర వయస్సు

ఈ లోకమున నెవ్వరికిని "కాలమొక్కరీతిఁగ గడవంబోదు" మానవుని యదృష్టము చక్రనేమిక్రమముగ తిరుగుచుండును; హెచ్చు తగ్గులు సుఖదుఃఖములు మానవజీవితమునకు సహజములు. పండితులు, పామరులు, రాజులు, రయితులు, కలవారు, లేనివారు అందఱును ఈ న్యాయమునకు బద్ధులైయుందురు. ఖయ్యాము సుఖమయ స్వప్నము భగ్నమైనది.

ఖయ్యామునకు మిత్రుఁడును ప్రధానామాత్యుఁడునగు నిజాముల్ ముల్కు క్రీ.శ. 1092 వ సంవత్సరమున 'ఇస్మయీలియాల'చే[4] హత్య కావింపఁబడెను. తర్వాత కొలఁదికాలమునకే మలిక్ షాహియు భూగర్భమున వవళించెను. రాజ్యమున అంతఃకలహములు, విప్లవములు చెలరేఁగినవి. సెల్ జూకు సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైనది. ఖురాసాను, ఈరాకు విభక్తమైనవి. సిరియా, కెర్మన్ రాష్ట్రములు సామ్రాజ్యము నుండి విడివడినవి. పుట్టగొడుగులవలె ఊరుపేరులేని రాజులు బయలుదేరిరి. అన్ని విధములైన స్వాతంత్ర్యములు అడుగంటినవి. ఇస్మయీలియాల దౌర్జన్యము నానాఁటికి హెచ్చుచుండెను. సెల్ జూకు రాజ్యమున దాఁగియుండిన మూఢభక్తి, అజ్ఞానము, మతపాషండత్వము, నేఁడు మరల తల చూపినవి. ఖురాను ధర్మములు తు.చ.

---

[4] నిజాముల్ ముల్కునకును ఉమ్రఖయ్యామునకును సతీర్థ్యుఁడయి వారితో ఒప్పందలకావించుకొన్న హసన్ బిన్ సబాహు ఇస్మయీలియాల సంఘమునకు నాయకుఁడు. ఇది యొకమత రాజకీయసంఘము. ఇస్మయీలియాలను "హంతకు" లని చరిత్రకారులు పేర్కొనియున్నారు.

తప్పకుండ బాహ్యామునకు అనుసరణీయములైనవి. ఖయ్యాామువంటి స్వతంత్రభావులు, హేతువాదులు ప్రాణాపాయ స్థితియందుండిరి. ఖయ్యాము తన అపర వయస్సును ఇట్టి మతసాంఘిక రాజకీయ దుఃస్థితిలో గడపవలసి వచ్చెను.

వీరభద్రారెడ్డి స్వర్గస్థుఁడయి రెడ్డిరాజుల యాశ్రయము తొలఁగిన వెనుక కవిసార్వభౌముఁడగు శ్రీనాథుడు "కాశికావిశ్వేశుఁగలసె వీరారెడ్డి రత్నాంబరంబులే రాయఁడిచ్చు" నను పద్యమున తన హృదయ తాపమును వెలిపుచ్చినట్లు ఖయ్యాముకూడ తన దుఃస్థితి నిట్లు చెప్పకొనెను:

మనమున కెక్కినట్టి యభిమానులు మిత్రులుఁజెల్లినారు; యౌ
వనమధుమాసముం గుసుమహారముఁరాలిచిపోయె; జీవితం
బను నరకంబునందు నడుగించె మధూళియు; నేదినంబు వ
చ్చెనొ మఱియెప్పుడేఁగెనొ దిసింపదు హృద్విహంగమిప్పుడుల్.

పూవులకారు రాకలకుఁ బోయెడి సీతులకుల్ రసోజ్జ్వల
జ్జీవితకావ్యపత్రములఁ జెప్పెఁబ్రదిప్తి; శోకసర్ప్రద
ష్టావిలమౌ హృదంతరము నానవమున్ బ్రతియోగ మొక్కటే
కావ నమర్థ; మింక ముదికాయము లేఁతగిలంగఁ ద్రావెదన్.

అయ్యో! ఖయ్యాము తన దుఃఖమును పానపాత్రయందు ముంచి వేయ దలంచెను. అతఁడు పూర్వాచార పరాయణుఁడుకాఁడనియు, మహమ్మదీయ మతాచారముల పాటించుటలేదనియు ఒక వదంతి ప్రజలలో వ్యాపించెను. ఇస్మాలియాలు తన ప్రాణమున కెప్పుడు ఎసరుపెట్టెదరో యని తలంచి 'హాజీ' యనిపించుకున్న ఇట్టి యాపద తప్పించుకొన వచ్చునని ఖయ్యాము మక్కాయాత్ర చేసెను. కాని పవిత్రమైన 'కాబా' అతని భక్తివినమ్రుని కావింపలేదు. తిరిగి వచ్చినప్పడు ఇట్లు చెప్పెను:

కలపయు మట్టిఱాలనిడి కట్టిన దేవళమందు నీకు నే
ఫలము లభించు? ప్రేమరస భావయుతుండవయేని కామినీ
వలపుము; ప్రాణహీనమగు బండలు వేయిటికన్న శ్రేష్ఠమై
యలరుఁగదా మనుష్యహృదయంబు ప్రతిప్రణయామరక్తులన్.

స్వప్రయత్నము విఫలమైనపుడు, కష్టములు తలతాఁకినపుడు ధీమంతులు సైతము ఒక్కొక్కప్పుడు ఆత్మవిశ్వాసము కోలుపోయి నిరుత్సాహవంతులగుచుందురు. ఖయ్యాము హృదయముకూడ కాల సర్ప దంష్ట్రాదష్టమైనది. జీవితములోని లోఁతుపాఁతులు కానవచ్చినవి. కవితా విహంగము భావనాకల్పిత ప్రపంచమున నక్షత్రమండలమున ఎగురుట మాని భూమిపైనున్న గూటియందు కూలఁబడెను. "కాలశరాసనోత్పతిత కాండముతీక్ష్ణ" మని తెలిసినది. ఈ ప్రపంచము నందనవనమయ్యు ధనములేనివారికి బంధనమగునను సత్యము గోచరించినది. మరణ భయముకంటె జీవసంభరణభయమె మిక్కుటమని తోఁచినది. "కోరికలన్నియుం గుడుపుగూరవు సౌఖ్యము దుఃఖ మెప్పుడంగూరురసంబు చేఁదటులు కూడియెయుండు" నను జీవితరహస్యము బోధపడినది. విధి యనివార్యమను భావమువలన తృప్తియలవడినది. ఖయ్యాము సహజముగ ధీమంతుఁడు కావున నిరుత్సాహపడక ఇట్లు చెప్పెను:

విధి నిబద్ధములై వచ్చు వెడలిపోవు
నఖిల సుఖదుఃఖములు నీ కయాచితముగ;
జడియఁబోకు రుస్తుముజాలు శత్రుఁడైన;
తాయి సఖుఁడైన విందులఁ దలఁపఁబోకు.

ఈనాఁటి ఖయ్యాము జీవితము ఈ క్రింది పద్యమున ప్రతిఫలించుచున్నది.

జ్ఞానపటాలయమ్ము నొడికమ్ముగఁగుట్టు ఖయామునేఁడు దుః
ఖానల దగ్ధుడయ్యె; యముఁడన్ బెనుకత్తెర జీవితంపు బి

ఖ్యామను గుడారుమోకుఁ దెగనొత్తెఁ; బ్రపంచపు సంతలోన దు
గ్గానికి నమ్మెనిన్నుఁ బలుగాకిదలాలి విధాయి యయ్యెయో!

ఖయ్యామునకు శిష్యప్రాయుఁడైన నిజామి ఉరూజి యిట్లు వ్రాసెను: "ఇమాం ఉమ్రఖయ్యాము బల్ఖు బట్టణమున అమీర్ అబూసాద్ గృహమున అతిథిగనుండినపుడు నే నాయనను సందర్శించితిని. ఒకనాఁటి సాయంకాలము తోఁటలో విహరించుచుండి ఆయన నాతోడ నిట్లనియెను: 'ఇటువంటి స్థలములో నాగోరి యుండును. సంవత్సరమునకు రెండు మాఱులు వృక్షములు లతలు నాగోరిపై పువ్వులు, ఆకులను రాల్చును.' ఈ మాటలలోని భావము నాకు బోధపడినది. అయినను యిటువంటి శాస్త్రవేత్త నిరర్థకముగ నేదియు మాట్లాడడని నేను తలంచితిని. తర్వాత కొంతకాలమునకు నేను నిషాపూరునకు పోయి యున్నపుడు హాకీం ఉమ్రఖయ్యాము కీర్తిశేషుఁడాయెనని విని ఆయన సమాధిని దర్శించుటకు వెళ్ళియుంటిని. ఒకతోఁట గోడప్రక్క చల్లని చెట్లనీడ ఆగోరి కట్టబడియుండెను. గాలి వీచినపుడెల్ల పువ్వులు, ఆకులు దానిపై పడుచుండెను. పూర్వము ఇమాం ఉమ్రఖయ్యాము చెప్పియుండిన మాటలు నాకు జ్ఞప్తికివచ్చి అకాంక్షితముగ నా కన్నులు చెమ్మగిల్లెను." ఉమ్రఖయ్యాము క్రీ.వె. 1123 వ సంవత్సరమున నిషాపూరున భూగర్భము నలంకరించెను.

iii
ఖయ్యాము కవిత్వము

ఖయ్యాము ఇతర పారసీక కవులవలె గొప్పకావ్యమేదియు వ్రాయలేదు. అరబ్బీ కవిత్వముకూడ కొంత వ్రాసియుండెను; కాని, ఏవో కొన్ని పద్యములు తప్ప మిగతవి కాలగర్భమున జీర్ణించిపోయెను. ఖయ్యాము శాస్త్రపరిశ్రమయందు విసుగెత్తిన మనస్సుకు వినోదము కల్పించుటకొఱకు అప్పుడప్పుడు పద్యములు రచించి శిష్యులదగ్గరనో, మిత్రులకడనో లేక పండితగోష్ఠులందో చదువుచుండెను. ప్రత్యేకగుణ విశిష్టములును అంతస్సారయుతములునైన ఆ పద్యములు ప్రజల హృదయములందు నాటుకొనిపోయినవి. అయినను పారసీక పండితులు ఖయ్యామును గొప్ప కవిగా పరిగణింపలేదు. పారసీక వాఙ్మయ చరిత్రమును వ్రాసిన బ్రౌనుగారును ఆ. పండితుల యభిప్రాయమునే గైకొని ఖయ్యామును మూడవతరగతి కవులలో చేర్చుట ఎంతయు విమర్శనీయము.

హిమాలయ పర్వతమునకున్న గంభీరసౌందర్యము, వైశాల్యము సానతీరిన వజ్రఖండమునకు లేకపోవచ్చును. అందుచేతనే అది గర్హ్యముకాదు. కాళిదాసు మేఘసందేశము, వాల్మీకి రామాయణమంతటి బృహత్ ప్రబంధముకాదను కారణమువలననే ఆ కావ్యము నిరాదరణీయము కానేరదు. కళాసృష్టులను ఒకదానితో నొకటి సరిపోల్చి హెచ్చుతగ్గుల నిర్ణయించుట తగదు. ఒక్కొక్కదానికిని ప్రత్యేకస్థానము కలదు. "నిగ్గుగల్గు జాతినీలమొక్కటిచాలు తళుకుబెళుకుఱాలు తట్టెడేల" అనునట్లు రాశికంటె గుణమే ప్రధానము. గుణము కలిగి

రాశియు హెచ్చుగునేని అది యింకను శ్రేష్ఠమె.

ఒక శతకమును రచించి మయూరుఁడు గొప్ప కవియని అని పించుకొనెను. ఒక 'యెలిజీ' వల్లనే థామస్‌గ్రే యను ఆంగ్లేయకవి ప్రఖ్యాతుఁడయ్యెను. 'భాషో' అను జపానుకవి కొన్ని 'హోక్కు' పద్యములను (మన ద్విపదకంటెను చిన్నవి) వ్రాసి ప్రసిద్ధుఁడాయెను. ఖయ్యాము ఒక పద్యము వ్రాయకుండినను తనకీర్తి విజ్ఞాన ప్రపంచమున శాశ్వతముగ నుండదగియు నేఁడు అతని కీర్తియంతయు రుబా యతులపై నాధారపడియున్నది. 'సత్కవితా యద్యస్తి రాజ్యేన కిమ్మ నెడు భర్తృహరిసుభాషితమున ఎంత గభీరసత్యమిమిడియున్నది! పురా తన పాంథశాలయగు నీ ప్రపంచమున బహరాం జమిషీదులవంటి పాదుషా లెందఱో కొన్ని యేండ్లు కాలూని, గతించిరి. రాజ్యముల హద్దులు మాఱినవి, ప్రపంచ బహిఃస్వరూపమే మాఱినది. అట్ల య్యును కవితాను ప్రాణితమైన ఖయ్యాము యశశ్చంద్రికలు నేఁడు నానాదేశముల వ్యాపించి హృదయాహ్లాదకరములై విలసిల్లుచున్నవి.

ఒకటిరెండు విషయములఁదప్ప తక్కిన యన్నిటియందు ఖయ్యా ముతో సరిపోల్చతగినవాఁడు ఆంధ్రకవులలో ఒక్క వేమనయే యగపడుచున్నాఁడు. ఖయ్యాము భోగి, వేమన యోగి. ఖయ్యాము శాస్త్రోపాసకుఁడు, వేమన ఆత్మసాధకుఁడు. ఆయనది రక్తిమార్గము, ఈయనది విరక్తిమార్గము.

పారసీ పండితులు ఖయ్యాము నవగణించినట్లే ఆంధ్ర పండితు లును వేమన్నను కవిగ లెక్కింపలేదు. ఏలయన, వేమన అష్టాదశ వర్ణనములు గలిగి నాయికానాయకుల శృంగారచేష్టలకు ఆకరమైన యొక ప్రబంధమును వ్రాసియుండలేదు. రసహీనమైన శబ్దాలంకార భూయిష్ఠమయి బంధగర్భ కవిత్వములతో బచ్చెన బొమ్మలవలె కను పట్టు నిర్జీవకావ్యము రచించినవానిని సైతము గొప్పకవియని పండి తులు సన్మానింతురు; కాని, నిరాడంబరమయి సహజసౌందర్యము కలిగి సూటిగా ప్రజల హృదయములోనికి ప్రవేశింపఁగల ముచ్చట

యైన పద్యములు చెప్పిన కవి వారి దృష్టికి తాళఁడు! ఐననేమి? పూర్వము ప్రబంధకవులు రచించిన కావ్యములెన్నియో విస్మృతములయిపోయినవిపోగా మిగిలినవియెన్నియో పుస్తకభాండాగారములందు రామబాణముల వాతఁబడి అర్థానర్థరూపములతో కొసయూపిరితో బ్రతికియుండగా వేమనపద్యములు సజీవములై ఆంధ్రుల హృదయపీఠమునధిష్ఠించి ప్రమాణీకరింపఁదగిన సూక్తులై సామెతలై వాడుకలో నుండుటయే వాని యోగ్యతకు ప్రబల నిదర్శనము. సాంఘిక దురాచారములను, కపట గురువుల మతవ్యాపారములను, భక్తుల వేషధారిత్వమును నిర్భయముగ ఖండించుటయందు యిరువురును మోమోట లేనివారు.

వేమన విరాగియగుటవలన ప్రకృతి సౌందర్యమును వర్ణింపలేదు. ఖయ్యాము భోగలాలసుఁడును రసార్ద్రహృదయుడునగుటచేత ప్రకృతి రామణీయకమును అద్భుతముగ వర్ణించెను. "రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శబ్దము" కావ్యమను సూత్రమున కీతనికవిత్వము ఉదాహరణప్రాయముగ నుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు అలంకారప్రియులకు "ఇదియు ఒక కవిత్వమా?" అను సందేహము పొడమునటు "ప్రొద్దుపొడిచినది. ఒక పూతేకుల మంచు బొట్లు రాలుచున్నవి" అని పొడిమాటలతో నిరలంకృతముగ ఉన్నది ఉన్నట్లుగా చెప్పును. ఈ నిరాడంబరత్వమె ఖయ్యాము కవిత్వమున నొక విశిష్టగుణమై యలరారుచున్నది.

వేమనయందు గోచరింపని హాస్యప్రియత్వము ఖయ్యామునందగుపడుచున్నది. ఈ గుణమువలననే జీవితభారము తేలికయయి, దుఃఖము చులకనయి జీవనప్రయాసము భరించుట సులభమగుచున్నది. సాధారణముగా ఖయ్యాము అందఱి మహ్మదీయులవలె మసీదుకు పోయి నమాజుచేసి యెఱుఁగఁడు. ఒకనాఁడు వినోదార్థము మసీదుకు పోయెను. 'నమాజు చేయుటకు రండు' అని ఒక స్నేహితుఁడు పిలిచెను. అందుకు ఖయ్యామిట్లు బదులు చెప్పెను:

మునుపు మసీదువాకిటను ముచ్చెలు దొంగిలిపోతిఁ; బ్రాంతవై
చినిఁగెను; నేడునున్ మరలఁ జెప్పులకోసమువచ్చినాఁడ; నె

మ్మనము నెడంగ నిమ్మెడ నమాజొనరింపఁగరాను; నీవు చ
చ్చినయెడ వీడిపోయెదవు చెప్పఁలువోలె నమాజునైతమున్.

ఖయ్యాము చమత్కారమును హాస్యప్రియత్వమును తెలిసికొను టకు 28, 30, 47, 81, 96, 115 సంఖ్యలుగల పద్యములు చదువుఁడు.

ఖయ్యాము గతించినవెనుక ఆయన పద్యములు క్రమక్రమముగ ప్రజలలో వ్యాపించినవి. తరువాత కొంతకాలమునకు అవియొక సంపుటముగ కూర్పఁబడెనవి. ఖయ్యాము పద్యములను గుఱించి అక్బరు పాదుషా యిట్లు చెప్పెనని 'అయిని అగ్బరి' అను గ్రంథ మున వ్రాయఁబడియున్నది: "ఖాజా హాఫీజుయొక్క ప్రతి గజలు క్రిందను ఉమ్రఖయ్యాము రుబాయి వ్రాయఁబడవలయును; అట్లు కాదేని (హాఫీజు గజలుతోకూడ ఖయ్యాము రుబాయి చదువమేని) రుచి ననుభవింపకుండ ద్రాక్షాసవమానినట్లుండును." ఈ మాటలను బట్టి ఖయ్యాము రుబాయతు ఎంత ప్రజానురంజకమైయుండినదో మన మూహింపవచ్చును.

వేమన పద్యముల సంపుటమువలె రుబాయతుకూడ గలగూర గంప. కథయుండదు. విషయైక్యముండదు. ప్రతిపద్యమును పూర్వో త్తర నిరపేక్షకమై స్వతంత్రముగ నుండును. ఇందలి పద్యములు విషయమును బట్టి కాక, పాదాంతాక్షరముల ననుసరించి ఆకారాదిగా కూర్పబడియుండును. శిష్యులు, ప్రశిష్యులు, అభిమానులు రచిం చిన పద్యములు కాలానుసారముగ వేమన పద్యములలోచేరి షుమారు ఇన్నూటినుండి మూడువేల వఱకు పెరిగినటుల ఖయ్యాము రుబా యీలుకూడ నూటయేబది మొదలు వేయివఱకు పెరిగినవి. రుబా యతుయొక్క పురాతనమైన వ్రాతప్రతి ఆక్స్ఫర్డులో బోడ్లీయన్ పుస్తక భాండాగారమున నున్నది. ఆ ప్రతి క్రీ.వె. 1460 లో అనగా ఖయ్యాము మరణానంతరము 337 సంవత్సరములకు షిరాజు పట్టణమున వ్రాయఁబడినది. దానిలో 158 రుబాయీలు మాత్రమె

కలవు. 1528 లో అనగా ఖయ్యాము గతించిన 404 సంవత్సరములకు వ్రాయఁబడిన మఱియొక ప్రతి ప్యారిసు నగరమునందలి బిబ్లియోతికె నాసియోనాల్ (Bibliotheque Nationale) అను పుస్తక భాండాగారమున నున్నది. దానియందు 349 రుబాయీలు కలవు. ఖయ్యాము మరణానంతరము 500 సంవత్సరములకు వ్రాయఁబడిన మఱియొక ప్రతి బ్రిటిష్ మ్యూజియము లయిబ్రరీలో నున్నది. దానియందు 540 రుబాయీలు కలవు. హిందూదేశమున వ్యాప్తిలో నున్న ప్రతులలో 700 మొదలు 900 రుబాయీలు వఱకుండును. నావద్దనున్న రెండు ప్రతులలో హైదరాబాదులో ప్రకటితమైన దానియందు 692 ను, లాహోరు ప్రతియందు 800 రుబాయీలును కలవు. కాలము గడచుకొలఁది రుబాయీల మొత్తమెట్లు పెరుగుచూ వచ్చినదో పై సంఖ్యలవలన మనము తెలిసికొనవచ్చును.

రుబాయతు ఆవిష్కరణము.

కేంబ్రిడ్జి విశ్వవిద్యాలయమున చరిత్రాధ్యాపకుఁడుగా నుండిన ఇ. బి. కోవెల్ అనునతఁడు బోడ్లీయన్ లయిబ్రరీలో ఖయ్యాము రుబాయతు ఉన్నదని 1856 లో కనుగొనెను. దానిని గుఱించి 1858 లో 'కలకత్తా రెవ్యూ' యందొక వ్యాసమును ప్రకటించి యుండెను. తరువాత ఒక సంవత్సరమునకు ఎడ్వర్డుఫిట్జెరాల్డు (Edward Fitz Gerald) బోడ్లీయన్ లయిబ్రరీలోని రుబాయతును డెబ్బదియైదు పద్యములుగా ఇంగ్లీషులోనికి తర్జుమాచేసెను. 1867 లో పారసీక రాజాస్థానమున ఫ్రెంచి రాయబారికి ద్విభాషిగా నుండిన జె.బి. నికొల రుబాయతును ఫ్రెంచి భాషలోనికి తర్జుమా చేసెను. తరువాత మఱియొక సంవత్సరమునకు ఫిట్జెరాల్డు ఇంకకొన్ని రుబాయీలను ఆంగ్లీకరించి నూటొక్క పద్యములు గల ద్వితీయ సంస్కరణమును ప్రకటించెను. మొట్టమొదట ముద్రింపబడిన తర్జుమా ఎక్కుడు వ్యాప్తిలోనికి రాలేదు. ఖరీదు ఒక అణావఱకు తగ్గింపఁబడినది. అప్పటికిని కొన్ని పుస్తకములు మాత్రమే వెల

పోయినవి. ద్వితీయ సంస్కరణము ప్రకటింపఁబడునప్పటికి ఖయ్యాము పేరు పాశ్చాత్య దేశములలో అందు ముఖ్యముగా ఇంగ్లాండున ప్రతిధ్వనింపసాగెను. ఒక అణావరకు ఖరీదు తగ్గింపబడిన 36 పుటల గ్రంథము తుట్టతుదకు 16 రూపాయలకు వెలపోయినది. అమెరికా దేశమందు ఈ తర్జుమాను మొరాకోచర్మముతో బైండుచేయించి బైబిలు గ్రంథమువలె నారాధించుచుండిరి. ఉమ్రఖయ్యాము సంఘములు స్థాపింపఁబడినవి. రుబాయతు చదువుట యొక నాగరకాచారమైనది. ఖయ్యామె బ్రతికి యుండినయెడల తన రుబాయతుకు కలిగిన లోకవ్యాప్తికి తానే ఆశ్చర్యపడి యుండునేమో!

ఫిట్జెరాల్డు తర్జుమా ప్రజాదరణ పాత్రమయి లక్షలకొలది పుస్తకములు వెలపోవుచుండుటవలన మఱికొందరు ఆంగ్లేయులు రుబాయతును ఆంగ్లీకరించిరి. కాని కళానైపుణ్యమునందును కవితా మాధుర్యము నందును అవి ఫిట్జెరాల్డు తర్జుమాకు సరిరావు. ఆతని కృతి మక్కికి మక్కి అనువాదముకాక మాతృకయందలి రమణీయములును సున్నితములునునైన భావములను ఏర్పరచి స్వతంత్రముగ సృజింపఁబడిన మనోహర పద్యకావ్యము. కావుననే ఆ పద్యములలో చాలవఱకు, మాతృకలలో ఏ రుబాయీకి, ఏ పద్యము వ్రాయఁబడినదో తెలిసికొనుటకు వీలుకాకయున్నది. కొన్ని రుబాయీలలోని భావములను ఏర్చి కూర్చి యొక పద్యముగా వ్రాసితినని ఫిట్జెరాల్డు తన జాబులలో తెలిపియున్నాఁడు. పారసీక కావ్యములలో పునరుక్తులు కుప్పతిప్పలుగనుండును. ఈ దోషము 'సెమిటిక్' భాషాకావ్యములకు సహజముగనున్నది. ఖురాను ఆంగ్లీకృతికి ఉపోద్ఘాతము రచించిన మార్గోలియత్ (Margoliouth) అను ప్రాచ్య భాషా పండితుఁడు ఇట్లు వ్రాసెను: "సెమెటిక్ మనస్తత్వమునకు సహజమగు పునరుక్తి దోషము ఖురానునందు ఉత్ప్రేక్షింపఁబడినది." ఖయ్యాము రుబాయతునందుకూడ ఈ దోషము విచ్చలవిడిగ వ్యాపించినది. కాని, యిందుకు కారణము కలదు. రుబాయతు ఏకధారగా

వ్రాయఁబడిన కావ్యముకాదు. అప్పుడప్పుడు వివిధ మనఃస్థితులలో వ్రాయఁబడిన పద్యసముదాయమందు భావసామ్యముగల పద్యము లుండుట అసహజముకాదు. భాషాంతరీకరించువారు ఈ లోపమును గుర్తించి భావములను ఏర్చి కూర్చుట అత్యావశ్యకము. ఖయ్యాము రుబాయతు తేనెతెట్టె. ఫిట్జెరాల్డు ఆంగ్లీకరణము తేనెనింపిన గిన్నె.

ఖయ్యాము - యూరపు

పాశ్చాత్యదేశములలో, అందు ముఖ్యముగా ఇంగ్లీషు మాతృ భాషగానుండు దేశములలో ఖయ్యాము రుబాయతు ఇంతటి అపూర్వ వ్యాప్తినొందుటకు హేతుభూతములైన పరిస్థితుల నారయుదము. పదునెనిమిదవ శతాబ్దిని పాశ్చాత్యదేశములందు విజ్ఞానప్రబోధమంకురించినది. శాస్త్రవ్యాసంగమును పరిశ్రమలకృషియు ప్రారంభమాయెను. ఆవిరియంత్రము నిర్మింపబడిన వెంటనే పారిశ్రామిక యుగము అవతరించినది. ఫారడి (Farady) అను విద్యుత్తత్త్వ శాస్త్రజ్ఞుడు ఈ శతాబ్ది అంతమున జన్మించెను. పంతొమ్మిదవ శతాబ్దియందు విద్యుచ్ఛక్తి యంత్రములు నిర్మింపఁబడినవి. వానిమూలమున పరిశ్రమలు దినదిన ప్రవర్ధమానములగు చుండెను. డార్విన్, హక్స్లి, స్పైన్సరు మున్నగు శాస్త్రజ్ఞులుద్భవించి సృష్టితత్త్వ విచారముగావించి పరిణామ సిద్ధాంతమును వెల్లడించిరి. ప్రజలయందు పరచింతకంటె ఐహిక చింతయే హెచ్చినది. హేతువాదము ప్రబలినతోడనే మూఢ విశ్వాసము నశింపఁజొచ్చెను. ప్రకృతి శాస్త్రములకు విరుద్ధములైన పురాణమతముల పునాదులు సడలనారంభించినవి. సృష్టికర్త యీ విశ్వమును ఆరుదినములలో సృజించి ఏడవనాఁడు విశ్రాంతిగొనెనను బైబిలుసూక్తి హాస్యాస్పదమాయెను. క్రైస్తవమతముపై విశ్వాసము సన్నగిల్లుచుండెను. విద్యావంతులకు ప్రకృతిశాస్త్రములపై ఆదరణము హెచ్చుచుండెను. స్వర్గనరకములు భావనాకల్పితములనియు భౌతికశాస్త్రము నశించిన వెనుక ఆత్మ శేషించుననని చెప్పుట ఉత్తకల్లయనియు, దైవమున కారోపింపఁబడిన శక్తులన్నియు ప్రకృతివే

యనియు, పరిణామవాదులు బోధించుచుండిరి. ఇట్టి క్రొత్తప్రాంతల సంధి సమయమున విద్యావంతుల చిత్తములు సంశయగ్రస్తములయి చంచలములయి అభినవ సందేశము కొఱకు నిరీక్షించుచుండినవి. ఇట్టి అనుకూల సమయమున ఖయ్యాము రుబాయతు పాశ్చాత్యవాఙ్మయమున నవతరించినది. దానియందు అభినవ వైజ్ఞానిక భావములు ప్రతిఫలించునట్లు పొడకట్టినవి. కావుననే రుబాయతు కంతటి వ్యాప్తి కలిగినది.

మానవులందు జ్ఞానమంకురించినది మొదలు "నేనెవ్వఁడను? ఎచ్చటనుండి వచ్చితిని? ఎచ్చటకు పోవుచున్నాను? మరణమే నా స్థితికి అంత్యమా లేక మరణానంతర జీవితముకలదా? మానవకోటి యందు ఇట్టి వివిధత్వమునకు విపర్యాసమునకు కారణములేమి? సృష్టికర్త యొకఁడున్నాఁడా? ఉండిన యేయుద్దేశ్యముతో నిట్టి విచిత్రమైన సృష్టిని గావించుచున్నాఁడు. ఒకడు సుఖింపనేల, మఱి యొకఁడు దుఃఖింపనేల?" అను నిట్టి ప్రశ్నలు, విచారములు, సంశయములు పొటమరించుచుండెను. నాఁటినుండి నేఁటివఱకు ఇట్టి ప్రశ్నలడుగఁబడుచున్నవి. సమాధానములు చెప్పఁబడుచున్నవి. ఒక్కొక్క దేశమున ఒక్కొక్క కాలమున ఒక్కొక్క మతమును ఇటువంటి సమస్యల చిక్కువిడఁదీయ ప్రయత్నించినది. అయినను ఈ ప్రశ్నలు సందేహములు అనుదిననవ్యములై చిరంతనములై వివేక వంతుల బుద్ధిపరిశ్రమకు హేతువులై, నికృత్తములయ్యు రావణుని శిరస్సులవలె మరలమరల పుట్టుచున్నవి. తన పుట్టుపూర్వోత్తరములఁ దెలిసికొను నిచ్ఛ ప్రతి మానవునకును సహజముగ నుండును. ఇట్టి విషయములనే ఖయ్యాము తన రుబాయతున చర్చించియున్నాఁడు.

ఖయ్యాము మత విశ్వాసములు.

సూఫీ'మత పరిభాషలో ద్రాక్షాసవము బ్రహ్మానందమునకు సంకేతము. ఖయ్యాము కాలమునాఁటికి సూఫీ'మతము బాగుగ వ్యాపించి యుండెను. సూఫీ'లు లౌకిక భోగములు త్యజించి దారిద్ర్యము నను

భవించుచు నిరంతరము దైవధ్యాన లగ్నచిత్తులయి ఆత్మపరమాత్మల ఐక్యముకొఱకు పాటుపడుచుందురు. ఎట్టిమతమైనను కొంతకాలము నకు కరుడుగట్టి ఆచారబద్ధమయి అనేక విధములగు కపట వ్యాపార ముల కాలవాలమగుచుండును; ఆధ్యాత్మిక సమస్య అర్థికసమస్యగా పరిణమించును. ఖయ్యాము కాలమునాఁటికి సూఫీ' సమాజమునందు వేషధారులు బయలుదేరిరి. వారి స్వయమారోపిత పావనత్వము, వైరాగ్యము వేషధారిత్వముగ మాఱినది. ఖయ్యాము సూఫీ'లను ఎగతాళి చేయుటకోయనునట్లు వారి మత పరిభాషనే గ్రహించి సాంప్రదాయిక సంకేతములను లౌకికార్థమున ప్రయోగించెను. దీనిని తెలిసికొనక కొందఱు ఖయ్యాము రూమివలె సూఫీ'యని పొరబడిరి. అయిదారు రుబాయీలు చదువగనే ఆతడు వర్ణించిన ద్రాక్షాసవము సాంకేతికము కాదని మనకు స్ఫురించును.

పాశ్చాత్య విమర్శకులు కొందఱు ఖయ్యామును ఎపిక్యూర్ (Epicure) అని పేర్కొనిరి. వాడుకలో ఎపిక్యూర్ అనఁగా పరచింతలేని భోగలాలసుఁడు. ఎపిక్యూరస్ సిద్ధాంతములు ఒకటి రెండు విష యములలో తప్ప ఖయ్యాము నమ్మకములకంటె భిన్నముగ నుండును; "శరీరము భౌతికము. ఆత్మ భౌతికమైన సూక్ష్మశరీరము. నీటిలో కరఁగిన ఉప్పు నీటియందంతయు వ్యాపించియుండునటుల సూక్ష్మ శరీరము (ఆత్మ) దేహమున వ్యాపించియుండును. దేహముతోడ ఆత్మయు నశించును. మరణానంతర జీవితములేదు. సంతోషమె జీవిత ప్రయోజనము. ఇంద్రియగోచరమగు ప్రపంచమె యథార్థమైనది. ప్రత్యక్ష ప్రమాణమె గ్రాహ్యము. మనశ్శరీరములకు ప్రతికూలము లైన విషయములను తొలగించుటయె సంతోషము. సృష్టి ప్రకృతి కార్యము. విధియనునది లేదు. మానవుని యదృష్టము తనచేతిలో నున్నది" అని ఎపిక్యూరస్ చెప్పెను. అతఁడు అనుమాన ప్రమాణము నమ్మనందువలన జ్యోతిశ్శాస్త్రము (Astronomy) అబద్ధమని భ్రమ పడెను.

ఎపిక్యూరసు, ఖయ్యాముల భావములు చాలవఱకు పరస్పర విరుద్ధములు. ఎపిక్యూరసు నిరీశ్వరవాది, ఖయ్యాము ఈశ్వరవాది. అతఁడు విధిలేదని చెప్పెను, ఇతఁడు మన సుఖదుఃఖములు విధినిర్ణీత ములని సిద్ధాంతీకరించును. అతఁడు ఖగోళశాస్త్రము కల్పితమనును, ఇతఁడు గొప్ప జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞుఁడు. మరణానంతర జీవితములేదను విశ్వాసము ఇరువురకు సమానమె. ఖయ్యాము ఎపిక్యూరస్ సిద్ధాంత ముల నొకటి రెండు తప్ప అన్నింటిని అంగీకరింపలేదు.

ఒక్క ఈశ్వరుని విషయమందు తప్ప చార్వాక మతమున కును, ఖయ్యాము మతమునకును ఏలాటి భేదముండదు. ప్రబోధ చంద్రోదయ నాటకమున ద్వితీయాంకమున మహామోహునకు చార్వా కునకు జరిగిన సంభాషణమునందు చార్వాకమతము వివరింపఁబడి నది. బ్రహ్మశ్రీ వడ్డాది సుబ్బరాయకవిగారి ఆంధ్రీకరణమునుండి ఉదాహరణ గ్రహింపఁబడినది. "సర్వదా లోకాయతమే శాస్త్ర మనందగినది; దానియందు బ్రత్యక్ష మొక్కటియే ప్రమాణము. పృథివ్యప్తేజో వాయువులె తత్త్వములని, అర్థకామములే పురుషార్థము లని, భూతములే జ్ఞానజనకములని, పరలోకమన్నది సున్నయని, మరణమే మోక్షమని........... వాచస్పతి............ తచ్ఛాస్త్ర మును........... రచించిన వాఁడయ్యెను." చార్వాకుల అభిప్రాయ ములతో సరిపోవు భావములుగల పద్యములెన్నియో "పానశాల" యందున్నవి.

ఖయ్యాము మతము చిత్రమైనది. ఆత్మ ఈశ్వరాంశము కావున ఈశ్వరవాదులందఱు ఆత్మయున్నదని నమ్ముదురు. నిరీశ్వరవా దులు ఆత్మ శరీరమువలె నశించునని చెప్పుదురు; ఖయ్యాము మాత్రమె ఈశ్వరుఁడున్నాఁడనియు, ఆత్మలేదనియు చెప్పియున్నాఁడు. "దేవుడే సృష్టికర్త, కుమ్మరి కుండలు చేయునట్లు ఈశ్వరుఁడు లోకమును సృజించును. కుండపగిలిన వెనుక మన్ను మంటిలో కలసిపోవునట్లు ప్రాణముపోయిన వెనుక శరీరము భూమిలో జీర్ణించును. ఆ

మృత్తిక మరల వేఱొక శరీర నిర్మాణమునకు వినియోగపడును. ఆత్మ కలదను నమ్మకములేదు. కావున ఖయ్యాము భౌతిక పునరావృత్తినిమాత్ర మిట్లుచెప్పెను.

జలజల మంజులార్భటుల జాల్కొను నీ సెలయేటి కోవలన్
మొలచినలేఁతపచ్చికల మోటుగఁగాలిడఁబోకు, దేవదూ
తల రుచిరాధర ప్రకృతిదాల్చెనొ సుందర మందగామినీ
లలిత శరీరమృత్కణములం జిగిరించెనొ యేమొ కోమలీ

ఇట్టి నమ్మకము ఆంగ్లేయ కవియగు షెల్లీకి కూడ ఉండినట్లు తోఁచుచున్నది.

There is not one atom of you earth
But once was living man,
Nor the minutest drop of rain
That hangeth in its thinnest cloud,
But flowed in human vein.

మానవులొనరించు కార్యములకు తాము బాధ్యులుకారు. ఏల యన దేవుఁడే శరీరమును, మనస్సును సృజించెను. మనమొనర్చు ప్రతి కార్యమునకును మనస్సే ప్రేరకము. కావున, పాపకార్యము లొనర్చితిమని దేవుఁడు మనలనెట్లు శిక్షింఁపగలఁడు? అట్టి మనస్సు నాతఁడేల సృజింపవలయును? కుండ సొట్టపోయిన తప్పెవరిది? కుమ్మరిదా, కుండదా? అని ఖయ్యాము ప్రశ్నించును. పాపము చేసితినని అనుతాపము నొందకుము. దేవుఁడు తన తప్పును తానే దిద్దుకొని నిన్ను మన్నించునని ధైర్యము చెప్పి యూరడించును.

సృష్టి కాలబద్ధము. విధి యనివార్యము. గతము కన్నులఁగట్టదు. భవిష్యదర్థము సంశయాంధసంవృతము. వర్తమానకాలమొక్కటియే అవశ్యభోగ్యము కావున,

ఆమనిలేఁతమబ్బులు ప్రియంబుగ రాగవతీకపోలముల్
తేమగిలంగఁ దుంపురిలు తియ్యనివేళల లేచిరమ్ము చా

నా, మధురాసవంబుఁ దమినానఁగ; నేఁడు విహారభూమి శో
భామయమైన యీాగఱిక పచ్చగిలుంగద రేపు నీపయిన్.

అనియు "మిత్రా, రారమ్ము, సుఖింపు, మీయదను వ్యర్థంబైన రాదెన్నడున్" అనియు మనల ప్రబోధించును.

స్వర్గనరకములు లేవు; మనుష్యునకు ఆనందదాయకములగు వస్తువులే స్వర్గముననుండునట్లు ఊహింపఁబడుచున్నవి. వానిని ఈ లోకముననందే యనుభవింపుము, అని ఖయ్యాము చెప్పను. సృష్టికర్త యగు దేవుఁడు కరుణామయుఁడా? అట్లయిన లోకమునకనుపట్టు దుఃఖమునకు, దౌర్జన్యమునకు, విపర్యాసమునకు కారణమేమి?

తన చేచేతనొనర్చినట్టి యొకపాత్రఁ భగ్నముంజేయ నే
మనుజుండైనఁదలంపఁ; డంగములు నిర్మాణంబుగావించి మో
హనరూపంబులు మోవిఁదేనె యెదలో నత్యంతరాగంబుఁ గూ
ర్చిన దేవుండు మఱేలయిట్లు నిజసృష్టింగూల్చు నున్మత్తుఁడై?

ఈ అకారణ ధ్వంసమునకు దేవుఁడేల పూనుకొనును? ఈ సందేహము ఖయ్యామును బాధించుచుండెను. అతనికి సందేహము కలిగిననే గాని తన్నివృత్తి గోచరింపదు.

ధారుణినుండి యుచ్చశని దాఁకఁ గలట్టి కడింది చిక్కులం
బూరితిగా సడల్చితిని; మోసపుటక్కుల బందెగాను; దు
ర్వారనిరోధముల్ గడచివచ్చితి; నయ్యును సాయశక్తులం
బోరి వదల్పకే విసిగిపోయితి మృత్యురహస్యబంధమున్.

అనుతాపము వలన నేమియు ప్రయోజనము లేదు. పూజలు నమాజులవలన నీ కష్టములు తొలగిపోవు. ఏలయన:-

విషము నమృతంపు మసిబుడ్ల విధికలంబు
ముంచి లోకులనుదుట లిఖించు మొదటఁ;
గరఁగ దఱుఁబేద కన్నీటికాల్వనదియుఁ,
బరమభక్తుని అనుతాపవహ్నిఁ జెడదు.

కాన, నెదిప్రాప్త మైనను గారవించు,
వలయు వలదని యేర్పఱుపంగలేవు.

విధి యనివార్యమని ఖయ్యాము మాటిమాటికి హెచ్చరించు చుండును. ఖయ్యాము జీవితములోని దుఃఖాంశమునే యూది చెప్పెనని కొందరు ఆయనను Pessimist అని పేర్కొనిరి. జీవితము సుఖదుఃఖ మిశ్రమము, వీలైనంతవఱకు సంతోషము ననుభవింపుము. మరణమనివార్యము; దానికిగా చింతపడకుము. దుఃఖములు కూడ విధి నిబద్ధములు గావున ధైర్యముతో ననుభవింపుము అని ఖయ్యాము చెప్పెను. ప్రకృతి తత్త్వమును గుఱించి తలపోసినవారు లోకము లోని దుఃఖమును మానవ జీవితము యొక్క అస్థిరత్వమును ఎట్లు గుర్తెఱుగకుందురు?

కారేరాజులు, రాజ్యముల్ గలుగవే, గర్వోన్నతిం జెందరే
వారేరీ సిరిమూటగట్టుకొని పోవంజాలిరే, యుర్విపై
పేరైనంగలదే ....

అని పోతన వాకొనెను.

The boast of heraldry, the pomp of power,
And all that beauty, all that wealth e'er gave
Await alike th' inevitable hour
The paths of glory lead but to the grave.

అని థామస్ గ్రే వచించెను.

అంతములేని యీభువనమంత పురాతనపాంథశాల; వి
శ్రాంతిగృహంబు; నందు నిరుపంజలు రంగులవాకిళుల్; ధరా
క్రాంతులు పాదుషాలు బహరామ్ జమిషీదులు వేనవేలుగాఁ
గొంతసుఖించి పోయిరెటకో పెరవారికిఁ జోటొసంగుచున్.

అని ఖయ్యాము కూడ వచించెను. ఇందు సత్యములేదని యెవరు చెప్పఁగలరు? పానశాల చదువునపుడు జీవితము దుఃఖభాజక మనితోఁచుట కంటె సంతోషమయమనియే స్ఫురించును.

ఆంధ్రీకరణము.

పూర్వము ప్రియా వియోగదుఃఖ సమ్మూర్ఛితమైన నాచిత్తమును కాళిదాసుని మేఘసందేశము, ఖయ్యాము రుబాయతు సంజీవనౌషధములవలె పునరుజ్జీవింపజేసినవి. నా మిత్రుఁడు పిశుపాటి వేణుగోపాలు (ఇప్పుడు స్వర్గస్థుడు) హైదరాబాదు నుండి ఖయ్యాము రుబాయతును నాకు పంపెను. ఆ కాలమున వివక్తమైన సౌధోపరి స్థలము, రుబాయతు నాకు ఏడుగడగనుండినవి. 1926 అక్టోబరు నెల 10వ తేదీనాఁటి రాత్రి ఒంటిఘంట గడచినను నిద్రపట్టక యుండెను. ఏ పుస్తకమును చదువఁబోయినను మనస్సు దానిపై లగ్నమగుటలేదు. హృదయము కలకపాఱి నిరయ సదృశ్యమయి హేయములును ఘోరములునగు భావములకు ఆలవాలమై యుండెను. నా హృదయముతో సరిపోలుటకో అనునట్లు అకాశము కూడ మేఘాచ్ఛన్నమై యుండెను. పైమేడమీఁది బయలులో కూర్చుండి దీపము పెట్టుకొని రుబాయతు చదువుచుంటిని; రుబాయతును ఆంధ్రీకరించిన బాగుగనుండునను ఉద్దేశము కలిగినది. ఒకటి రెండు రుబాయీలు తర్జుమా జేసితిని. అంతలో వానచినుకులు పడనారంభించెను. పడుకగదిలోనికిపోయి తలుపువేసుకొని నిదురపోవ ప్రయత్నించితిని. ప్రయత్నించుకొలఁది నిదుర దూరమగుచుండెను. ఏమి చేయునది లేక ప్రొద్దుపొడుచువఱకు రుబాయతు తర్జుమాచేయుచుంటిని. తరువాత రెండుదినములలో నేను గుర్తుపెట్టిన రుబాయీలన్నియు ఆంధ్రీకరించితిని. పానశాల భారతిలో ప్రకటింపఁబడిన యనంతరము మఱికొన్ని రుబాయీల నాంధ్రీకరించి ఇటీవలనే భారతిలో ప్రకటించితిని.

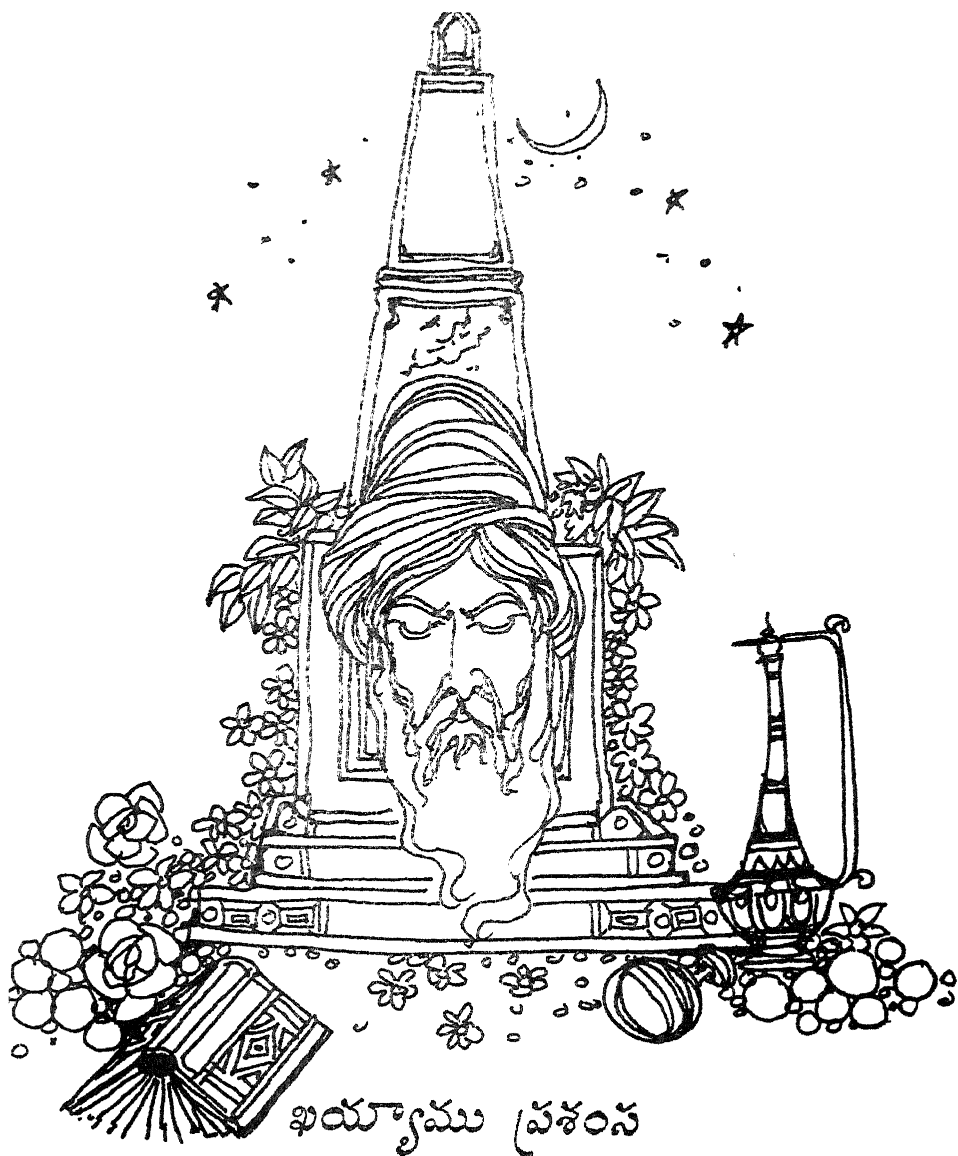
నావద్దనున్న రుబాయతునందు 692 రుబాయీలు కలవు. వానినన్నిటిని తర్జుమాచేయుట అనావశక్యము. ఏలయన ఒకే భావము వివిధములుగా పది, లేక ఇరువది రుబాయీలలో ప్రకటింపఁబడి యుండును. అవి యన్నియు ఖయ్యాము వ్రాసినవి

కావు. ఖయ్యామును అనుకరించి వ్రాసినవారి పద్యములు అందు చేరియున్నవి. అందువలన నేనొక పద్ధతి నవలంబించితిని. ఒకే విధమైన రుబాయీలను కొన్నిటి నేర్పరిచి, వానిలో మనోహరములైన ఒకటి రెంటిని మాత్రము గ్రహించితిని; మఱికొన్ని రుబాయీలలో ఒక పాదము మాత్రము క్రొత్తభావమును వెల్లడించును. తక్కిన మూడుపాదములు చర్విత చర్వణముగ నుండును. అట్టియెడ రెండు మూడు రుబాయీలు కలిపి ఒక పద్యముగ వ్రాసితిని, అట్లు వ్రాసినవి సుమారు అయిదారు పద్యములు మాత్రమే యుండును.

నా ఆంధ్రీకరణము మూలమునకు టీకవలెనుండదు. తిక్కన, శ్రీనాథుఁడు మున్నగు అనువక్తలు వహించిన స్వాతంత్ర్యమును నేనును వహించితిని. అట్లనుటవలన నా తర్జుమా మూలమునకంటె భిన్నముగ నుండునని చెప్పుటకాదు. పారసీక జాతీయములలో ప్రకటింపబడిన భావము తెలుఁగులో అట్లె స్ఫురించుటకు ఆవశ్యకములైన మార్పులను, రసపోషణమునకు వలయు కూర్పులను కావించితిని. సహృదయులు నా సేవను ఆదరింతురుగాక!

తెలుఁగుందోఁటల బచ్చబీళ్ళ ననురక్తిం బానశాలాప్రతి
ష్ఠలుగావించి ఖయామ కావ్యరసభాండంబుల్ గులాబీలు బు
ల్బులిపిట్టల్ మధుపానపాత్రికలు సొంపుల్ గుల్కు సాక్షియు, భూ
తల నాకం బొనరింప నిల్పి రసికాంధ్రప్రీతి గావించితిన్.

పెమ్మారెడ్డి పాళెము, దువ్వూరి రామిరెడ్డి
10-8-1934.

ఖయ్యాము ప్రశంస

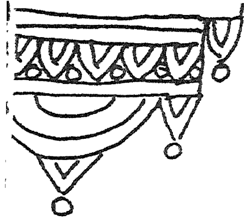
ఓయీ! ఉమ్రఖయాము, నీవు చని యెన్నో యేండ్లుపూండ్లాయె; శేఁ
బ్రాయంపుంజెలి సాఖియున్ ధరణిగర్భంబందు నిద్రించె; గు
ర్తే యౌపట్టిక నీ నిషాపురము జీర్ణించెం గదా! నీదు గో
రీయైనన్ సడలున్; రుబాయతౌకలే స్మృత్యంకమై నిల్చెదున్.

పంచాంగంబును సంస్కరించు గణిత ప్రావీణ్యమున్నన్ సలా
మంచున్ సంజరుషాహి ప్రీతిమెయి నీ కర్థాసనంబిచ్చి మ
న్నించంగల్గియు, గ్రీకు శాస్త్రముల పాండిత్యంబు నార్జించియుం
గాంచంగల్గుదె నేఁటికీర్తి కవివే గాకుండినన్ ఖయ్యామా?

ఎందఱులేరు జోస్యులు? మఱెందరు నీవలె హేతువాదులై
మ్రందిరి? వారి పుట్టువుల మాటయె లోక మెఱుంగఁబోదు? నీ
నందనవాటికన్ గఱికనట్టులఁ బూఁబొదరిండ్ల నీడ మా
కందఱకున్ రసార్ద్ర కవితాసవమిచ్చితి వాసదీఱఁగన్.

నీతత్త్వంబులు మాకుఁ బూజ్యములు కానీ, కాకపోనీ, మఱే
మీ, తత్త్వాలకు నేమిగాని, మధురస్మేరాస్యయౌ సాఖి దృ
క్పాతం బైహిక జీవితార్తి పరితప్త స్వాంతులౌ వారికిం
జేతః ప్రీతి నొసంగు; మాకదియె యాశీర్వాద మిప్పట్టునన్.

బ్రతుకు బెడారిలో నిసుకబాటలఁ ద్రిమ్మరి నీరువట్టి దుః
స్థితిమరణింపనున్న యొకజీవి కదృష్టపువాఁగువోలె సం
తతముఁ ద్వదీయ దివ్యకవితారసనిర్ఝరణీప్రపాత మ
ద్భుతముగఁ జిత్తతాపమును బోనడచుఁ శిశిరాంబుసేచనన్.

తెలుఁగుందోఁటలఁ బచ్చదీళ్ళ ననురక్తిం బానశాలాప్రతి
ష్ఠలు గావించి త్వదీయకావ్యరసభాండంబుల్ గులాబీలు బు
ల్బులిపిట్టల్ మధుపాన పాత్రికలు సొంపుల్ గుల్కు సాకీయు భూ
తలనాకంబొనరింపనిల్పి రసికాంధ్రప్రీతి గావించితిన్.

పారసికన్నఁ శ్రావ్యమయి పల్లవకోమలమై సుధారసం
బూరెడు మాతెనుంగునడి నొప్పిదమౌనటు నీదుభావముల్
ఏరిచి చేర్చి కూరిచితి నింపగుకావ్యము నోఖయామ, నీ
పేరిఁక యావదాంధ్రపృథివీస్థలి శాశ్వతమై తనర్చుతన్.

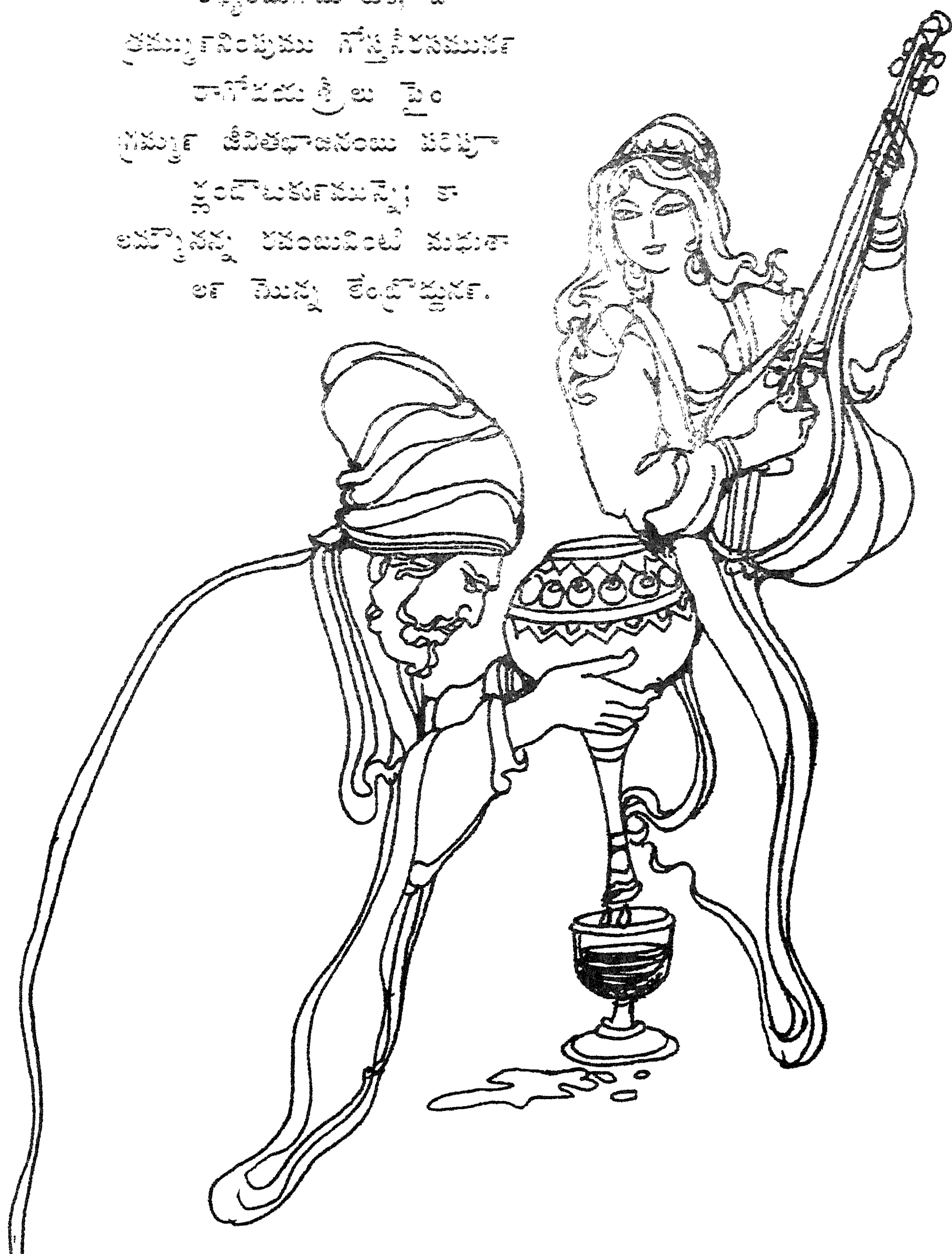
అలరెడునాణిముత్యముల యాశ్రయగౌరవమొందిసూత్రముల్
గులుకుమిటారి జవ్వనపుగుబ్బలి నాట్యములాడుఁగాదె యే
కలిమియు లేకయుండియును, ఖయ్యమ, నీమృదుముగ్ధ భావ మం
జులత సమాశ్రయించుకృతి సొంపిలదే రసికార్చనీయమై.

తెలతెలవాఱు, సంజకడం, తెమ్మెర కమ్మగవిచ్చు పూల తా
వులం బువుతేకుల్ విరిసిపోయెత నీదు సమాధిపైని; బు
ల్బులులు గులాబిపూందొంపంగ చిరకాలము నీదుకీర్తి నిం
పొలయనుతించుంగాక! సెలవో యుఖయాము, సలాము, వచ్చెదన్.

పానశాల

1 కెమెన్నాళ్ళయినా మదిరాతపస్వి, విశే షా
శేఖ్యంబుగామారెన్; నా
ప్రముఖ్యగానింపుము గోస్తనీరసముతో
నాగోపము శ్రీలు పైం
గ్రముఖ్యగ జీవితభాజనంబు పరిపూ
ర్ణంబౌటకుగాముస్సి; కా
లమ్మోనన్ను పదంబునింటి మధురా
లగ మెయున్న కేంద్రోష్ణుర్.

2 అరుణుండు యామినీవిభవమంతయుగెల్చి జయాంకమట్లు క
ర్బుర రమణీయ కేతనముఁ బూర్వదిశం బయికెత్తె లెమ్మ; ని
ద్దురవిడి తమ్మిపూవులటు తొంగలిఱెప్పలనెత్తిచూడు; నీ
వెఱుఁగవొ తొయ్యలీ, చిరము నియ్యెలఁగన్నులుమూయు కట్టడన్.

3 పారదమట్లు జీవితము పట్టిననిల్వదు; ఘ్రగామి; ద్రా
క్షారసమిమ్మ, తాపమునఁగందెను జిత్తము; జాగరూక సం
చారము నిద్రదౌలతు వశంబయి రూపఱు; యౌవనంపుటం
గారము నీటఁజల్లవడుఁ; గన్నులనెత్తుము, లెమ్మ నెచ్చెలీ.

4 పొలములపూలగాలి వలపుల్ కలంబోయుచువీచె; గాజు గి
న్నెలం జిఱుచేదుపానకమునింపుము; నశ్వరమైన ఈస్థితిం,
దెలియుమ యీక్షణం బెరవుదెచ్చినసొమ్మని; జాఱంబుచ్చినం
గలికి, మఱెప్పుడిట్టితఱి క్రమ్మఱరాదు; నిజమ్ము; నమ్ముమా!

5 కనుఁగొమ్మా నినుబోలె రాగవతియైకాంతిల్లెం బూర్వాశ, మో
మున నీలాలకరేఖలొత్తుచు, నిశాభుక్తావశేషాసవం
బును సీసాలకునింపి యొక్కసరకంబున్గా ముంచి యందిమ్ము; ద
క్కని యారేపటిమాటలేటి కనుభోగ్యంబైన నేఁడుండఁగన్.

6 తరుణార్కుండు సువర్ణవాగురులచేతం బాదుషాహ్ దివం
భర హర్మ్యోపరి గర్భగోళ శిఖరవ్రాతంబు బంధించె; వా
సర కైఖుస్రువు రక్తిమాసవము నాశాపాత్రఁ బూరించె; ని
త్తఱి ఘోషించె మునాదియెల్లరకుఁ బ్రాతఃపానగూఢార్థముల్.

7 చెలియ గులాబిపువ్వులు తన ప్రేయసితోట మొగంబు లవ్వులై
వ్వరుంగసరంబుం బిస్సావళిపంపుమునుంగుల దాంచె మేఘుం; డా
విరిగోను కెంపుపానకము వేగము గిన్నెలనింపు; జీవితాం
బరమున నొక్కతార గనుమాసెను లెమ్ము నికాయుం బల్గులున్.

8 చేవల్ వచ్చిన కోరికల్ మరల నుజ్జీవింప నవ్యాబ్దశో
భావాప్తిధ్యము వచ్చె; భోగులకు సేవ్యంబయ్యెం గుల్యాజల
స్రావంబుల్ కను; కొత్తంగొమ్మలను మూసాశ్వేతహస్తప్రభల్;
ఈవిశ్వంభర క్రీస్తుమాహ్వులం బునర్జృంభించె నాం గాంతిలున్.

9 చెలియ, గులాబిమోముపయిం జిందె నుగాదిహిమాంబుశీకరం
బులు; ప్రమదాంఘ్రి చిహ్నములుపొల్చె హృదంతర శాద్వలంబునం;
దలంచెదవేల నిన్నటివెతల్; మఱి నేండు ముదంబుగూర్చ, ర
మ్మొలమిని బచ్చపైల సెలయేలె తటాలం బచారుసేయుంగన్.

16

ఎఱుంగవె కాలపక్షి తా యుద్ధతి మృత్యువు లల్లుంగొయ్యగాం
బెరుగు; సుధారసోపమ ఘనవేద్యకు నీభువనంబు, జంబుగాం
గరముల వారుణీసహిత కాంచనపాత్రిక లందికొన్న న
ద్దిర! మనచేతం జిక్కుపడదే చిరకాలపుసత్య మంగనా!

11 చెలులను బంధులన్ మధురశీధువు నామనితోఁటు వీడి యూ
హాలు నెగఁబ్రాకఁ జాలని రహస్యపుఁ జోటికిఁ బోదువీవు; నేఁ
బలికెదఁదెల్పరాని యొకభావము; సంధ్యలఁ దూలి రాలు పూ
వులు కృశియించుఁగాని విరఁబూయవుక్రమ్మఱ; నమ్ముమో సఖీ.

12 కాలమహర్నిశంబనెడు కత్తెరతో భవ దాయురంబర
శ్రీలహరించు; మోముపయిఁజిల్కుసు దుమ్ముదుమార; మేలొకో
జాలిపడంగ? నీక్షణము సంతసమందుము; నీవువోదు; వీ
రేలుఁ బవళ్ళు మున్నటు చరించు నిరంతర మండలాకృతిన్.

13 ఆమని లేఁతమబ్బులు ప్రియంబుగ రాగవతీకపోలముల్
తేమగిలంగఁ దుంపురిలు తియ్యనివేళల లేచిరమ్ము చా
నా, మధురాసవంబుఁ దమినానఁగ; నేఁడు విహారభూమి శో
భామయమైన యీగఱిక పచ్చగిలుంగద రేపు నీపయిన్!

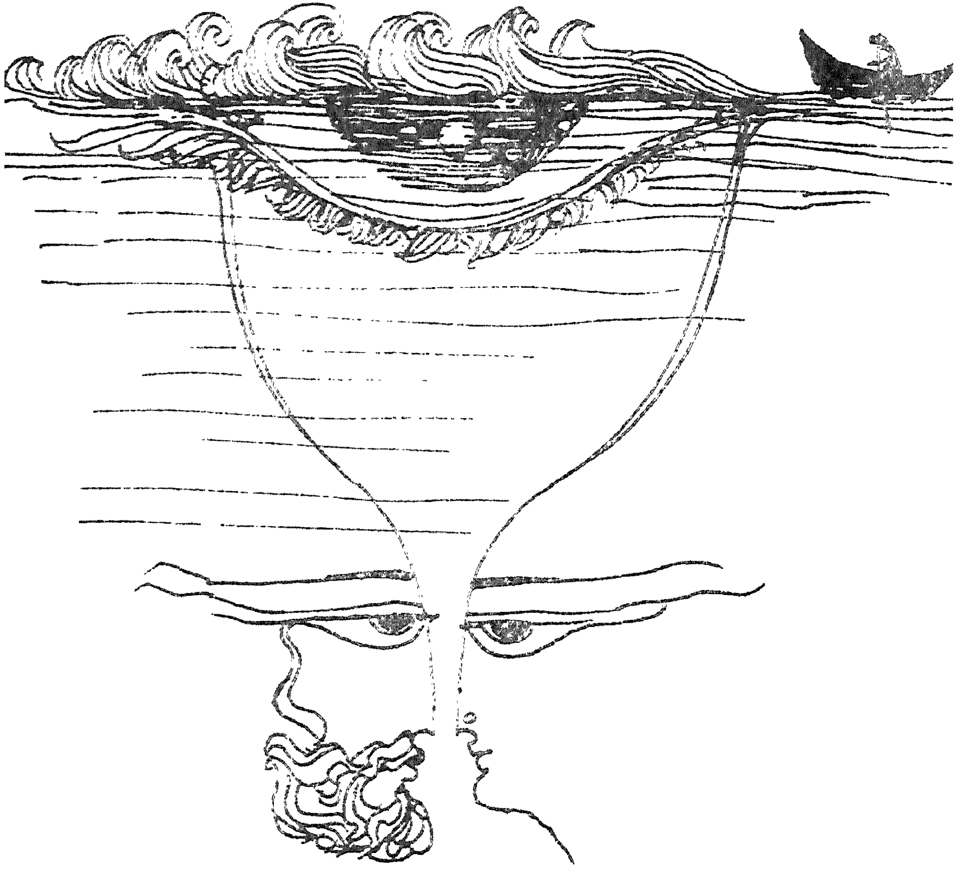

14 అల బహరాముగోరి మధువానిన సుందర భోగ మందిరం
బుల మృగరాజు నేఁడు భయమున్విడి క్రుమ్మరు; జంబుకంబు పి
ల్లలంగను; వన్యరాసభముల్గఁ మృగయారతిఁ బట్టినట్టి భూ
తలపతి గోరి పట్టువడెఁ దానొకగోరి, నెఱుంగుదే చెలీ.

15 అయయో! యెందఱి మానవోత్తముల కంఠాంకూరముల్
ద్రుంచె ని
ర్దయమౌ కాలము, యౌవనంబు, తనుసౌందర్యంబు లావణ్య, మ
వ్యయమై నిల్చునె? యెన్నియెన్ని కసుగాయల్ రాలెనీనేల; నా
రయలేదో విరఁబూయకే యురలి వ్యర్థంబైన లేమొగ్గల్గఁ

16

నీవూ నేనను తారతమ్య మిహమందేగాని భూగర్భ ర
త్నా వాసంబున లేదు; దుర్జనుండు పుణ్యాత్ముండు భిక్షార్థియుఁ
శ్రీవాల్లభ్య ధురంధరుండు నొకటే శ్రేణిఁ సుఖాసీనులై
యావిందుఁ భుజియింతు; రంతంగనలే మామృత్తికఁ భేదముల్.

17

కాలిడినంత గ్రుచ్చుకొనుకంటకముల్ ప్రియురాలి మోమునఁ
ప్రేలిన ముద్దుముంగురులొ! బిత్తరికన్బొమలౌనొ యేమొ! రా
జాలయు భగ్నగోళశిఖరావళిఁ గన్నులఁగట్టు నిష్టకా
మాలలు పూర్వభూభుజుల మస్తములౌనొ! వజీరు ప్రేవులో!

18

జలజల మంజులార్భటుల జాల్కొను నీ సెలయేటికోవలన్
మొలచిన లేంతపచ్చికల మోటుగఁ గాలిడఁబోకు, దేవదూ
తల రుచిరాధర ప్రకృతిఁ దాల్చెనొ! సుందర మందగామినీ
లలిత శరీరమృత్కణములం జిగిరించెనొ యేమొ కోమలీ!

19

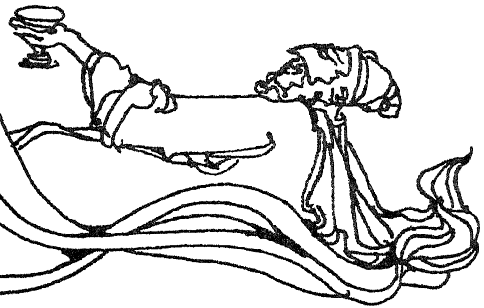
పొలమున నేత్రపర్వముగఁ బూచిన రాగవతీ సుమంబు శో
భల విలసిల్లెం బూర్వనరపాలుర రక్తకణాలనుండి; యే
చెలియ నిగారపుం దళుకు చెక్కులనేలిన పుట్టుమచ్చపై
వెలసెనొ నీలకాంత కనువిందొనరించును బాలరెమ్మలన్.

20

గతము గతంబె, యెన్నటికిఁ గన్నులఁగట్టదు; సంశయాంధ సం
వృతము భవిష్యదర్థము; వివేకవతీ, యొక వర్తమానమే
సతత మవశ్యభోగ్యమగు సంపద; రమ్ము విషాదపాత్ర 'కీ
మతమునఁ దావులేదు క్షణమాత్రవహింపుము పానపాత్రికన్.

21

పాఱెడువాఁగు నీరమటు, పైఁబయి వీచునెడారిగాలి నా
జాఱె మఱొక్కరోజు వరుసన్ మనయిద్దఱి జీవితంబులన్,
ఊరుపు మేననుండువఱ కుమ్మలికంగొన, రూపహీనమై
యారయరాని 'రేపు' నకు, నంతమునొందిన 'నిన్న' కున్ సఖీ

22

పరిశుష్కంబగు జీవనంబు రస సంపన్నంబు గావించు ని
ర్జర పానీయము వారుణీరసముఁ బాత్రన్నింపి యందిమ్మ యా
తురదీఱం జవిగొందు; జీవితము వాతూలంబులో దివ్వె! చె
చ్చెఱఁ గానిమ్ము; గతించుఁబ్రాయమదిగో శీఘ్రంబుగం బ్రేయసీ.

23

సమశీతోష్ణత హాయినించె; సుఖసంస్పర్శంబుగఁ గంధవా
హము వీతెంచె; గులాబితోఁటపయి సాయంకాలచిత్రాబ్దముల్
ప్రమదాశ్రుల్ చిలికించె; బుల్బులియు 'నీరక్తాస్యముల్ ద్రాక్షసా
రమునం గెంపిలఁజేయుఁ' డంచుఁ జవులూరం బల్కె రోజాలకున్.

24

నలుదిక్కుల్ కమనీయచంద్రికల సుస్నాతంబులై దోఁచెఁ; జి
త్త లతాంతంబును బూఁచె; ద్రాక్షరసపాత్రం జేతికందిమ్మ యో
లలనా, వింటెని కాలసూక్తి; ఫలమెల్లింగాల్చు నిర్ఘాతచం
చలియౌ మృత్యువు ధాన్యశాలకిప్పుడే సంధించె నంగారముల్.

25

ఈ మధుమాసశర్వరుల నిందుశిలా రమణీయవేదిఁ గాం
తామణిఁ గూడి రాగవతినా వహియింపుము పానపాత్ర నా
రామమునందు; నీ వెలుఁగరాక లయింతు; వనాదికాల హిం
సా మలిన ప్రవృత్తి మధుసారమునం గడుగంగఁ జెల్లదే?

26

జిలిబిలి కమ్మగప్పురపుఁ జిన్నెల వెన్నెలగుత్తి తావులం
జిలుకుచుఁ జైత్రయామవతి చీరచెఱంగునఁ బూతఁపూచె; నె
చ్చెలి, యిటువంటికాలమింకఁ జిక్కదు; భోగ్యముమద్య; మెన్ని ల
క్షలి సమ లీనిశాప్రియుండు కాంతిలునో మన గోరిమిట్టలన్.

27

జీవితసార్థవాహము విచిత్రగతిం బయనించు, నందులో
నీ వొకతెప్పపాటయిన నెయ్యురతో సుఖముందువేని మో
దావహ మంతకన్నఁ గలదా? మధుపాత్రిక నందియిమ్ము సా
క్షీ, వివరించెదేల తిలకింపని రేపును? రేయి జాతెడిన్.

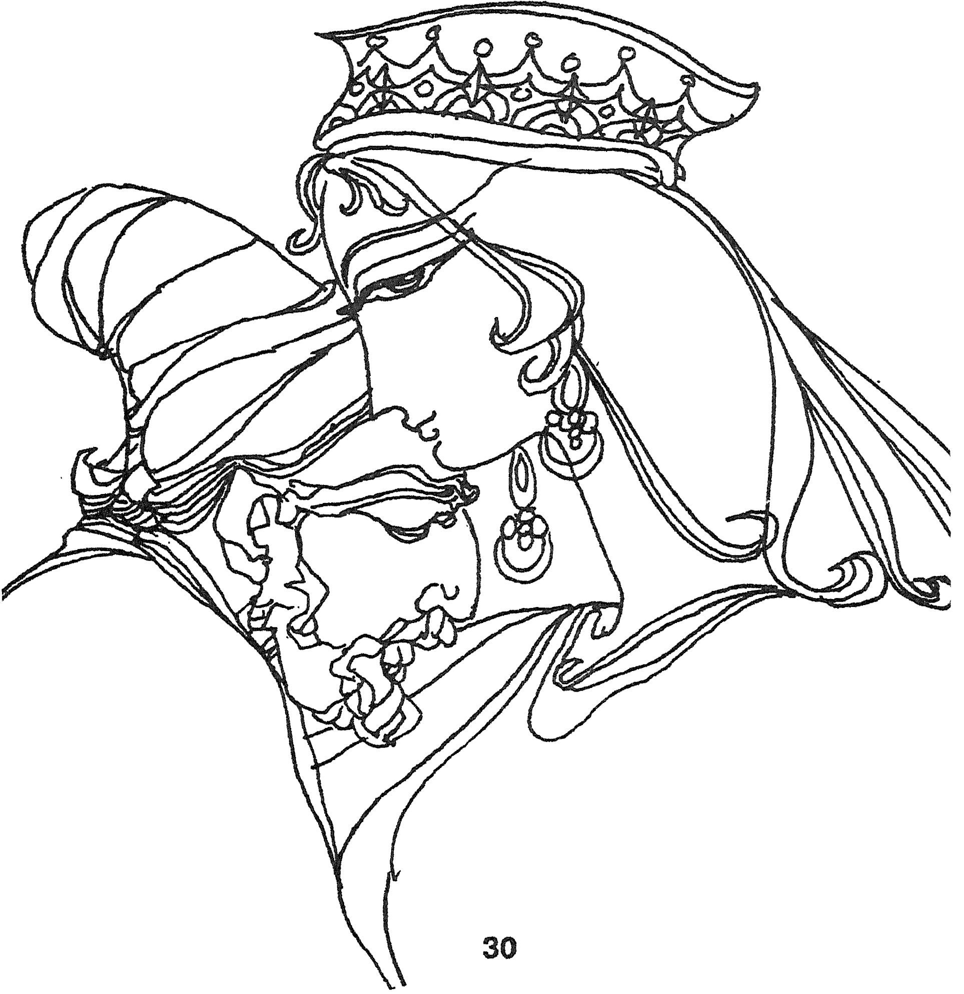
28

యామిని నొక్కపాత్ర సుఖపానెద; రెంటను భాగ్యవంతుండగ
నామతమూర్ఖ వివేకమును నాలుగోర్ఖ పిడిచియాకలిత్తు; నా
పైమది యుండిలేదను తపస్వి యవిష్ట మునింగితేలి ద్రా
క్షామణి ముద్దుకాంతుని నచ్చుకుం వాక్యేప కేంతపెన్నేలగ.

29

మనమునం దెల్వియున్నపుడు మాటువడుంబ్రమదంబు; మేనెఱుం
గనియటుమైపుసేయం దుదిం గాంచువివేకము; వీనిరెంటి మ
ధ్యను జెలువౌ నవస్థయె సుఖాస్పదజీవిత; మట్టిజీవితం
బునకు గులాముసై వెడలంబుత్తు దినాలు ఖులాసగా సఖీ.

30

ప్రతిదినముం దలంచెదను రాత్రులయం దనుతాపమొంద; సం
తత మధుపానభోగపరతన్ మఱునాఁటికి మార్చికొందు; నీ
వితముగఁ గొన్నినాళ్లు కడవెళ్ళ వసంతమువచ్చె నిప్పు డా
తత సుమనోభరంబుఁ దలఁదాలిచి; నే వగపిల్లు టెట్లొకో!

31

తారాశుక్తులు రాల్చినట్టి జిగిముత్యాలట్లు పూఁతేకులన్
జాఱెన్ సన్నని మంచుతుంపురులు; వాసంతోదయశ్రీకిఁ గాం
తారత్నం బనువైన నెచ్చెలిగ నుద్యానంబునం దోఁచె మి
త్రా, రారమ్ము సుఖింపు, మీయదను వఁరంబెన రాదెన్నఁడున్.

32

విరులును బచ్చపూరి కనువిందొనరించి ముదంబుఁ గూర్చు ని
త్తఱిఁ, బరికింపు మందమును; దప్పక యింకొక నాలుగైదు వా
సరముల మంటిలోఁగలయు, సాఖీ, సుమంబులఁ గోసికొమ్ము; బం
గరు సేరకంబునన్ మదిరఁ గమ్మగ నానుము నిర్విచారతన్.

33

విరహ రహస్యవేదనలు వీడుఁ దమంతన రేపొమాపొ; నిన్
మఱవ దదృష్టరేఖ; మధుమాసము; కాలముగూడివచ్చె; సుం
దరి హృదయానుసారిణి వనంబున నీకయి వేచియుండ నీ

34

మన ప్రియజీవితంబు కుసుమంబుల పోలికఁ జంచలంబుగా
వునఁ బువులట్లు కాలమును బుత్తము నవ్వుల నాటపాటలన్;
గొనగొనఁబాఱు కాలువలకోవలఁ దియ్యని పానమాని జీ
వన భరణ ప్రయాస మొకప్రక్కకు రువ్వుదమోసి ప్రేయసీ.

35

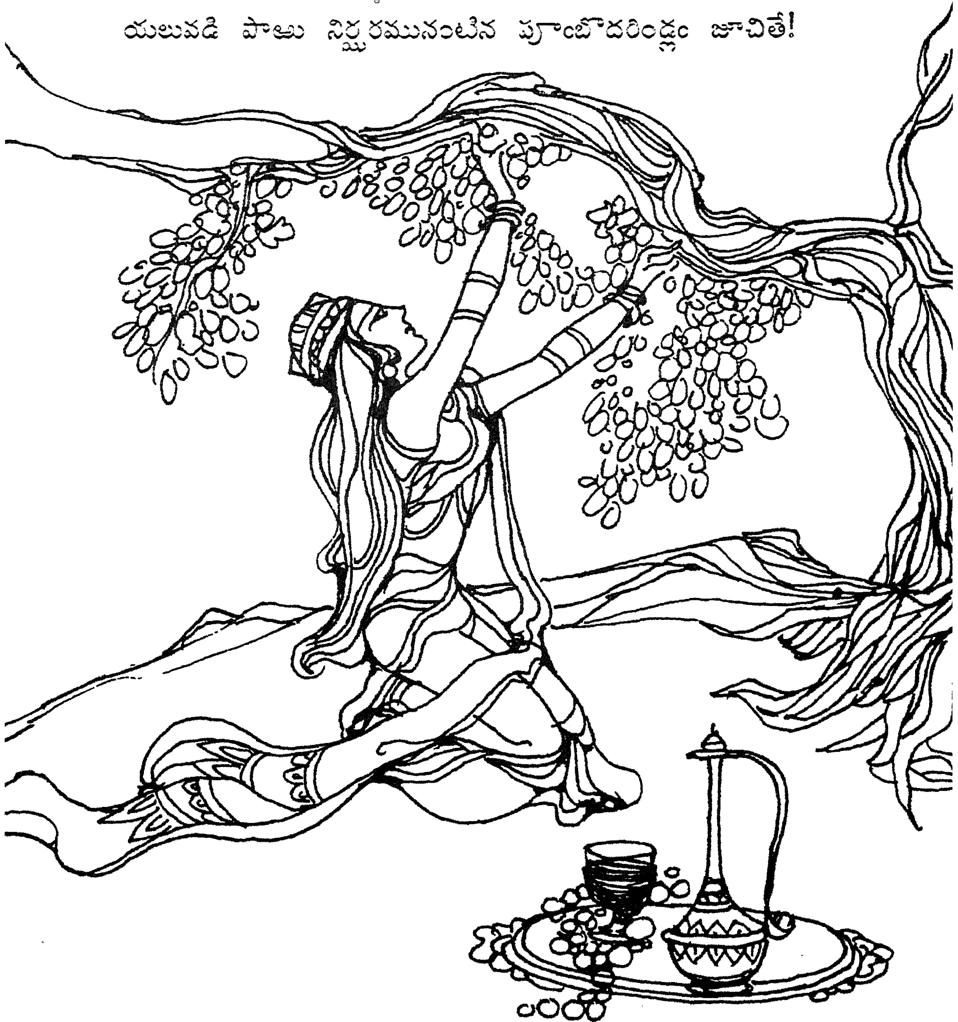
కమ్మని పిల్ల తెమ్మెరల కౌగిళులం బులకించి వాసనల్
చిమ్ము గులాబి; బుల్బులి హసించుసుమంబుల రామణీయకం
బిమ్ముగఁ గ్రోలి మైమఱచు; నేల విలంబము? పాత్రనింప రా
రమ్ము లతాంగి, యిద్దఱము రాలకపూర్వమె పూలపోలికన్.

36

ముదిరిన కెంపువన్నె మధుపూరము దప్ప మత్తేమిగాని యీ
యుదనున నంటబోకుండని హాయిగ బుల్బులిపాడుఁ; బూఁబోదల్
మృదుల సుమాధరంబులను మెల్లగవిచ్చి వచించు 'రండి, మా
సదనములందు విందులయి సంతసమొందుఁడు మూఁడునా'ళ్లనన్.

37

వలపుంబోలంతి, యీ ప్రకృతి వన్యపథంబులఁ బూలపండువుం
జలుప నుపక్రమించె; విరసంబగు శుష్క విరక్తిమార్గముల్
పలుకకు; మూఁడునాళ్ళ మురిపంబుగదా మనజీవితంబు; పా
యులువడి పాఱు నిర్ఝరమునంటెన పూఁబోదరిండ్లఁ జూచితే!

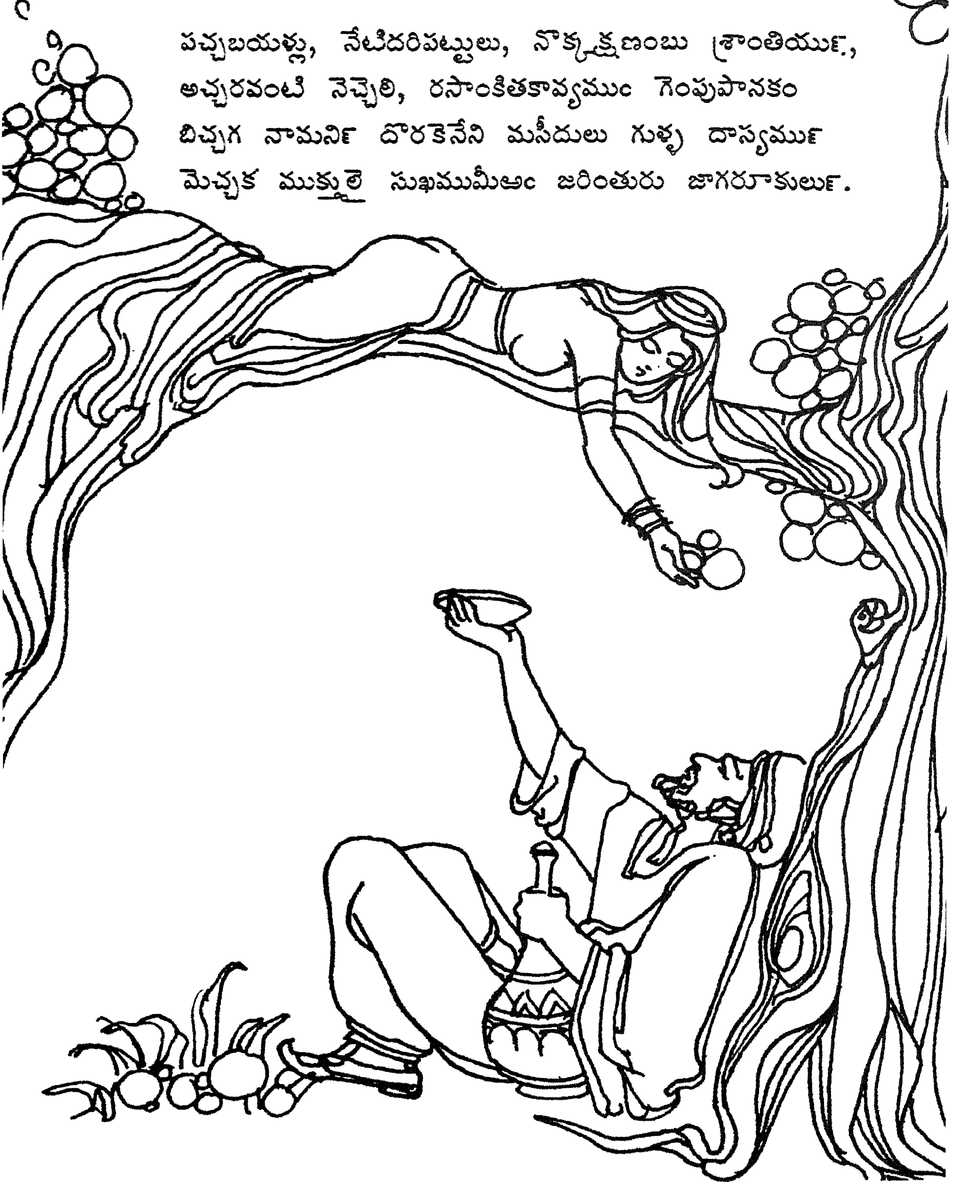

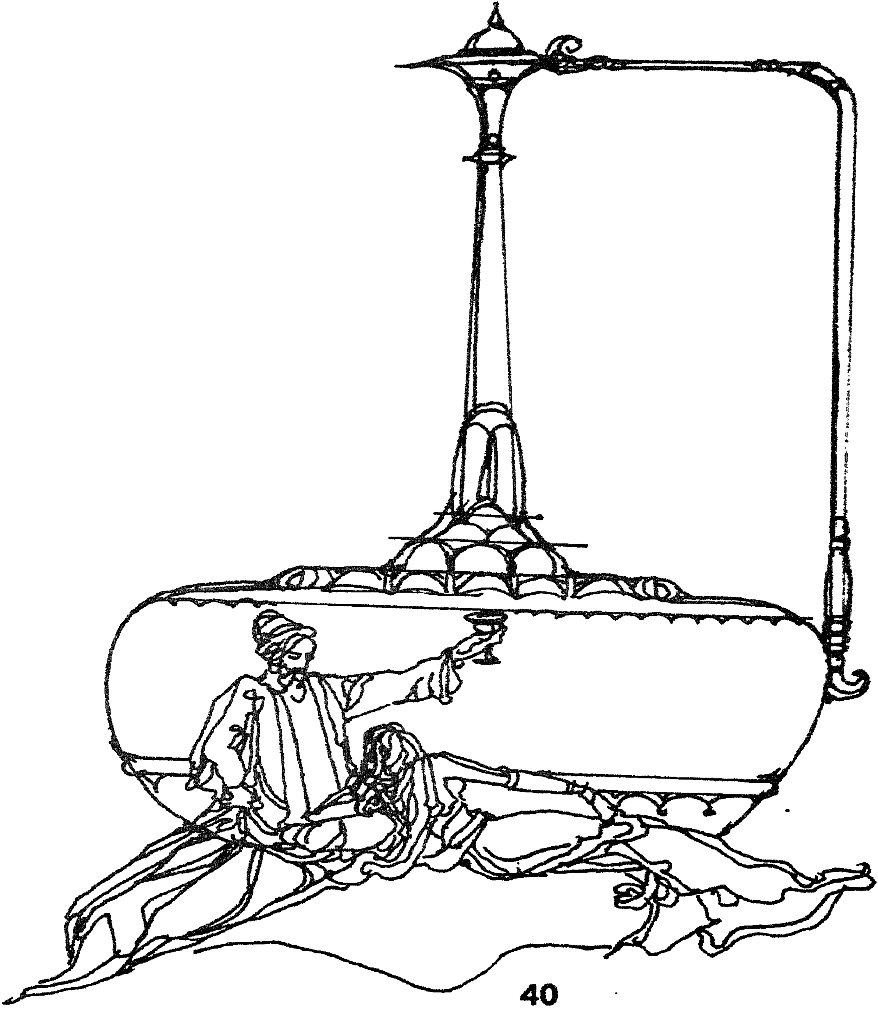
38

ఆసవపూర్ణమౌ కలశ, మామిషఖండము, వెన్నరొట్టె, ది
వ్యాసమరూప యౌవనగుణాలయ వీణియమీటుచుఁ దినా
యాసముఁ దీర్ప నిర్జనవనాంతర సీమల నబ్బెనేని వ
హ్వా! సులతాను భోగవిభవంబులఁ గోరెడి మూఢుఁడుండునే!

39

పచ్చబయళ్లు, నేటిదరిపట్టులు, నొక్కక్షణంబు శ్రాంతియుఁ,
అచ్చరవంటి నెచ్చెలి, రసాంకితకావ్యముఁ గెంపుపానకం
బిచ్చగ నామనిఁ దొరకెనేని మసీదులు గుళ్ళ దాస్యముఁ
మెచ్చక ముక్తులై సుఖముమీఱఁ జరింతురు జాగరూకులుఁ.

40

తలంపఁ లౌకిక కార్యకల్పనల గంతవ్యంబు శూన్యత్వ; మీ
వు లయంబొందినఖ్లెయౌదు; వసువుల్ వోనాటకుఁ ముఁ న్నె మం
జుల వల్లీనిలయంబులం జెలుల మోజుల్ దీర్చి ఖయ్యామ; త
ల్లలనామండల భుక్త శేష రసముఁ ధన్యుండవై గ్రోలుమా.

41

వాదులుమాని నాసరస వారుణినానుము, దానితో మహ
మ్మ్మాదు సమస్తరాజ్యరమ పోలదు! వేణువినోదగీతి దా
వీదు గళస్వనంబటుల విశ్వరసోదయ హేతువయ్యె శా

42

కను మెపుడో యకాండముగఁ గాలము నీపయి దొమ్మిపోటు సే
యనియపుడే గులాబిజిగులారెడు ద్రాక్షరసంబు నానుమా;
తనువు నశించి దుమ్మగుట తథ్యము, నీవు పసిండిముద్దవా
జను లొకసారి పూడ్చి మఱుసారి నినుం బెకలించి యెత్తఁగఁ.

43

చెలియరో, నిన్ను నన్ను విరచించిన యప్పుడు సృష్టికర్త ముం
దల లిఖియించెనేమొ సురంద్రావి సుఖింపఁగనాకు; హృత్తటం
బులు దెగిపాఱు ప్రేమరసపూరము గిన్నెలనింప నీకు; నా
శలు ఫలియింప మద్యకలశంబును నీవుఁ జిరంబు వెల్గుతఁ!

44

కౌసరు నిర్ఝరంబు సురకాంతలు నాకమునందు నుందురం
చాసపడంగ నేల చెలియా? తొలిసంజల నీవు వోయు ద్రా
క్షాసవ మా నదీజలము నంతటి కన్నను దీపుగాదె! నీ
వాసులు పాదుషాలను వదంతియె చాలదె రూపుదెల్పంగన్.

45

చానా, నీసరసాస్యబింబమునర్కున్ జమ్‌షీదుపాత్రంబు దీ
టౌనే? నీపద మార్గమందు మృతి పూర్ణాయుష్యలాభంబుకం
టే నేటౌగద! కోటిబాలరవులే నీపాదరాగంబునన్
స్నానంబాడ, మదీయజీవితము భాస్వద్ధామ మౌటబ్రమే!

46

వనిత, యనుంగు ముంగురులపైఁ జెయివైచితి నంచు నూరకే
కనలెదవేమొ; నాయెడంద కట్టువడెఁ నెలవంకయుచ్చులం;
జెనంటి తమాషకై యురులఁ జేయుడ; నాహృదయంబునేనెకో
చినయుటు బుజ్జగింప బెదరించెదవేల తుటారి చూపులఁ.

47

.అమృతరసాయనోష్మి, స్ఫటికాసవపాత్రము నాకుమాఋ .నీ
సుమరదనచ్ఛదంబున నసూయరగుల్కొన ముద్దువెట్టెఁ; బం
తముమెయి దాని నెత్తురును ద్రావకయుండిన నన్ను ఉ్రముఖ
య్యమయని పిల్వఁబోకు, తగవౌనె పరాంగన మోవిముట్టఁగఁ.

48

చెలియ, మనోహరప్రణయ శీతలతన్ సుఖియించు నామనం
బలమటతోఁ దపించు నకటా! భవదీయ వియోగకీలలన్;
దెలియదొ, సాఖియార్తులకుఁ దియ్యని మందని; ప్రాణముల్
త్వదం
ఘ్రుల విడిపింతు; రమ్ము, బ్రదుకున్ నిలబెట్టెద నిట్టియాసలన్.

49

వలపులదివ్వె, నీమృదుల పాద లతాంతము ముద్దుగొందు; న
న్యల మధురాధరంబులయినం దులఁదూఁగవు దానితోడ; రా
త్రుల సహవాసకామినయి రోసియు నిగ్గనలేక భగ్నవాం
ఛలఁ జివురించు లజ్జ వెలుచం బవలెల్లను బుత్తు దీనతన్.

50

చెలియరో, నీ వియోగమునఁ జిత్తము చీకి కృశించె; నీవు నే
వలనికిఁ బోయినన్ విడువఁ బయ్యెదకొంగు; నిరంతరంబు ని
న్వలచినవార లెందఱో వనారిలి కూలిరి నీవు పోవ; నేఁ
డెలమి దొలంక వచ్చితిని; ఎందఱు నీబలిపీఠిఁ జత్తురో!

51

లలనా, కోమలమైన నీతనువు నేల్ శీనమైపోయి య
వ్వల నానావిధ భాండభాండికల రూపంబెత్తుఁ; దత్త్వజ్ఞులీ
ఛల వృత్తంబును నమ్మఁబోరు; నిరయ స్వర్గాను సంధాన క
శ్మలి చిత్తంబుఁ బురాతనాసవమునన్ స్నానంబు గావింపుమా.

52

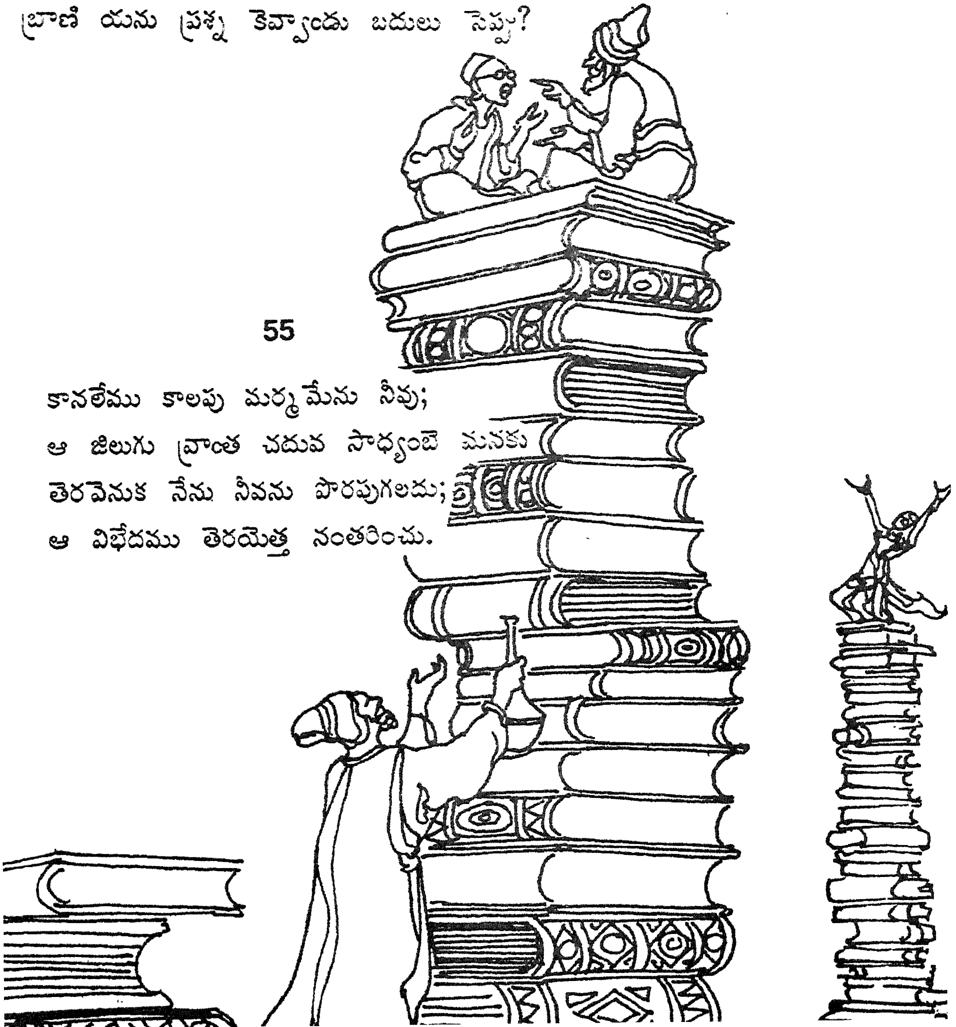
అంతములేని యీభువనమంత పురాతనపాంథశాల; వి
శ్రాంతి గృహంబు; నందు నిరుసంజలు రంగుల వాకిళుల్; ధరా
క్రాంతులు పాదుషాలు బహరామ్ జమిషీదులు వేనవేలుగాఁ
గొంత సుఖించి పోయి రెటకో పెఱవారికిఁ జోటొసంగుచున్.

53

అంబరం బొక చిత్రదీపంబు; రవియు
దీపపుఁ శెమ్మె, లోకంబు తెరపటంబు;
నీడబొమ్మలు మనుజులు; నిఖిలమునకుఁ
గాలచక్రంబు నిర్ణేత; గతి యనాది.

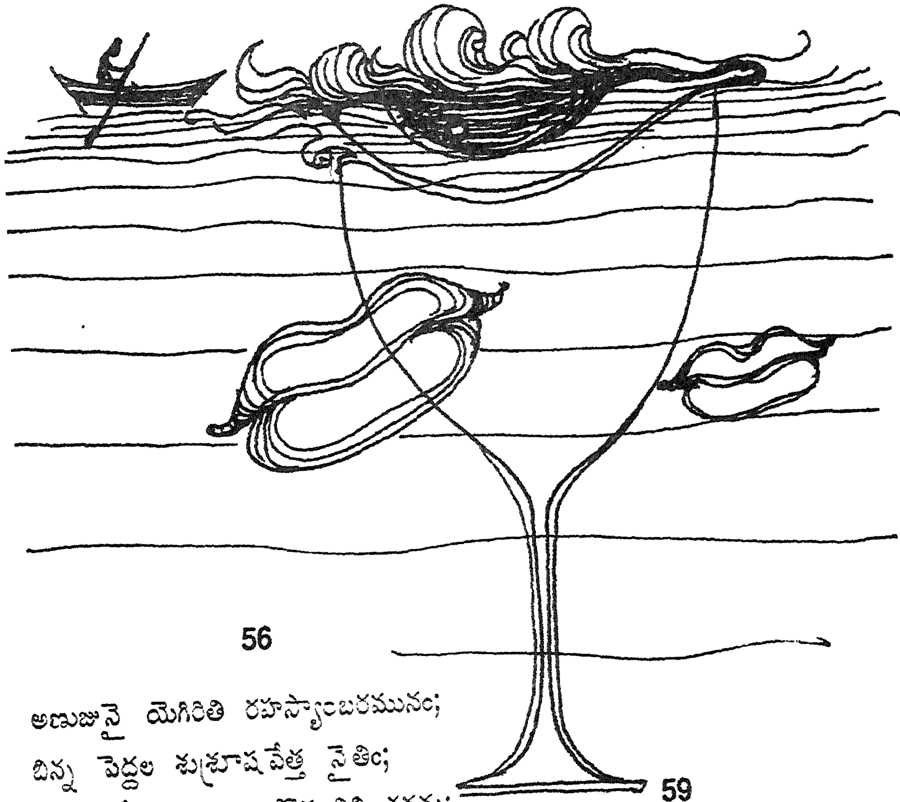
54

ఆదిమధ్యాంత రహితమై యలరుచుండు
కాలయవనిక భేదింపఁ గలమె మనము?
ఇటకు నెందుండివచ్చె నింకెటకుఁ బోవుఁ
బ్రాణి యను ప్రశ్న కెవ్వాఁడు బదులు సెప్పు?

55

కానలేము కాలపు మర్మమేను నీవు;
ఆ జిలుగు వ్రాంత చదువ సాధ్యంబె మనకు
తెరవెనుక నేను నీవను పొరపుగలదు;
ఆ విభేదము తెరయెత్త నంతరించు.

56

అణుజునై యెగిరితి రహస్యాంబరమునఁ;
బిన్న పెద్దల శుశ్రూషవేత్త నైతిఁ;
గాని, లోగుట్టుదెలుపు నొక్కనిని గనను;
మఱలివచ్చితిఁ బోయిన మార్గమందె.

57

సతముఁ దత్త్వవిచారంబు సలిపిసలిపి
మూలసూత్రంబు నెవరైన ముట్టినారె?
నేఁడు నిన్నట్లు; రేపును నేఁటియట్లు;
అందనిఫలంబు చేచాఁప నందుటెట్లు?

58

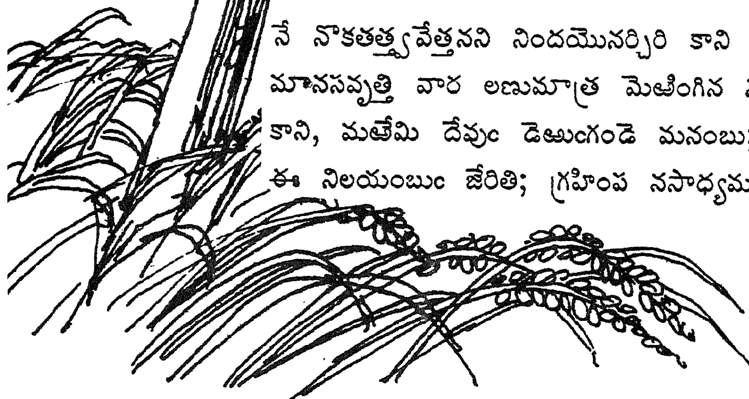
అఖిల శాస్త్ర పురాణ తత్త్వాబ్ధి లీంది
పరమ విజ్ఞానదీపమౌ పండితుండు
కాళరాత్రిని మార్గంబు గానలేక
యల్ల మామూలుకథఁ జెప్పి యంతరించు!

59

జీవితంబెల్ల బహుశాస్త్ర సేవలందుఁ
గడపితి, రహస్యములు చాల గ్రాహ్యమయ్యె;
నిప్పుడు వివేకనేత్రంబు విప్పిచూడఁ
దెలిసికొంటి నాకేమియుఁ దెలియదంచు.

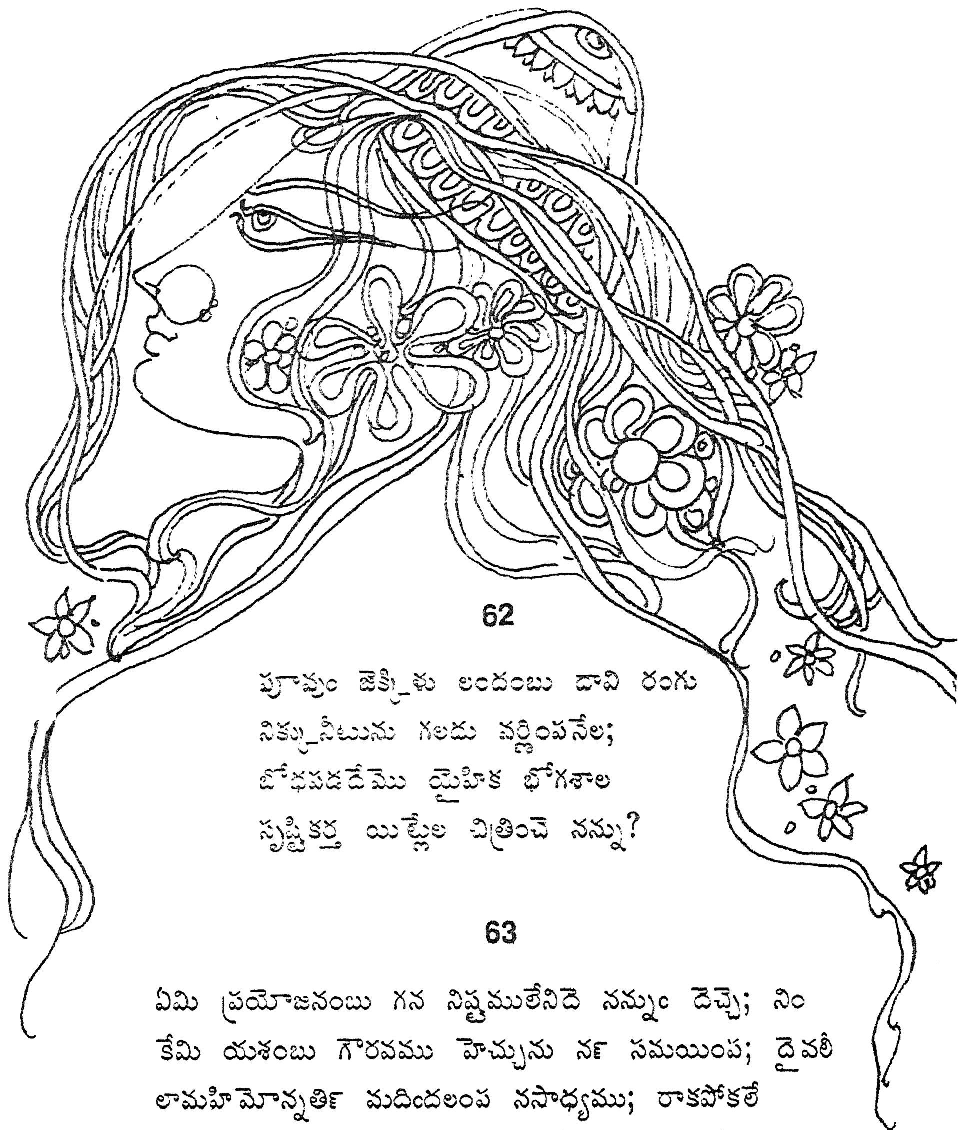
60

మనకు ముందేఁగినట్టి యా మాన్యులెల్లఁ
బ్రబలగర్వాంధ నిద్రానిబద్ధులైరి;
నెలంత, మధు వాని నావల్ల నిజము వినుము;
వారు చెప్పిన చదువెల్ల వట్టి కల్ల!

61

నే నొకతత్త్వవేత్తనని నిందయొనర్చిరి కాని వారు; నా
మానసవృత్తి వార లణుమాత్ర మెఱింగిన నట్టులందురే?
కాని, మఱేమి దేవుఁ డెఱుఁగండె మనంబు; వ్యథాకులాయమౌ
ఈ నిలయంబుఁ జేరితి; గ్రహింప నసాధ్యము జన్మమర్మముల్

62

పూవ్వుం జెక్కిళ్ళు లందంబు దావి రంగు
నిక్కునీటును గలదు వర్ణింపనేల;
బోధపడదేమొ యైహిక భోగశాల
సృష్టికర్త యిట్లేల చిత్రించె నన్ను?

63

ఏమి ప్రయోజనంబు గన నిష్టములేనిదె నన్నుఁ దెచ్చె; నిం
కేమి యశంబు గౌరవము హెచ్చును నన్ సమయింప; దైవలీ
లామహిమోన్నతిన్ మదిందలంప నసాధ్యము; రాకపోకలే
లా? మన జీవితంబునకు లాభము కేవలజీవితంబెకా!

64

లలనరో, మున్ను నస్థితిజలంబున "నే"ననువిత్తునాటి, య
వ్వలఁ బరివేదనాగ్నిశిఖఁ బ్రాణము వోసెను; గాలిపోల్కిని
య్యలసకలంబుఁ గ్రుమ్మరుదు; నెచ్చటి మృత్తికతోడఁజేసెఁగ్రం
తల కిరవైన యాతనువుఁ? దాఁకినఁ దప్పిన మన్ను దుమ్మగున్.

65

ఇలకు రాకపోకల నాకు స్వేచ్ఛయున్న
రాకయుందును; వచ్చినఁ బోకయుందు;
వీలుపడునేని యీపాడునేలయందు
ఉనికి. పుట్టువు చావు లేకున్న మేలు.

66

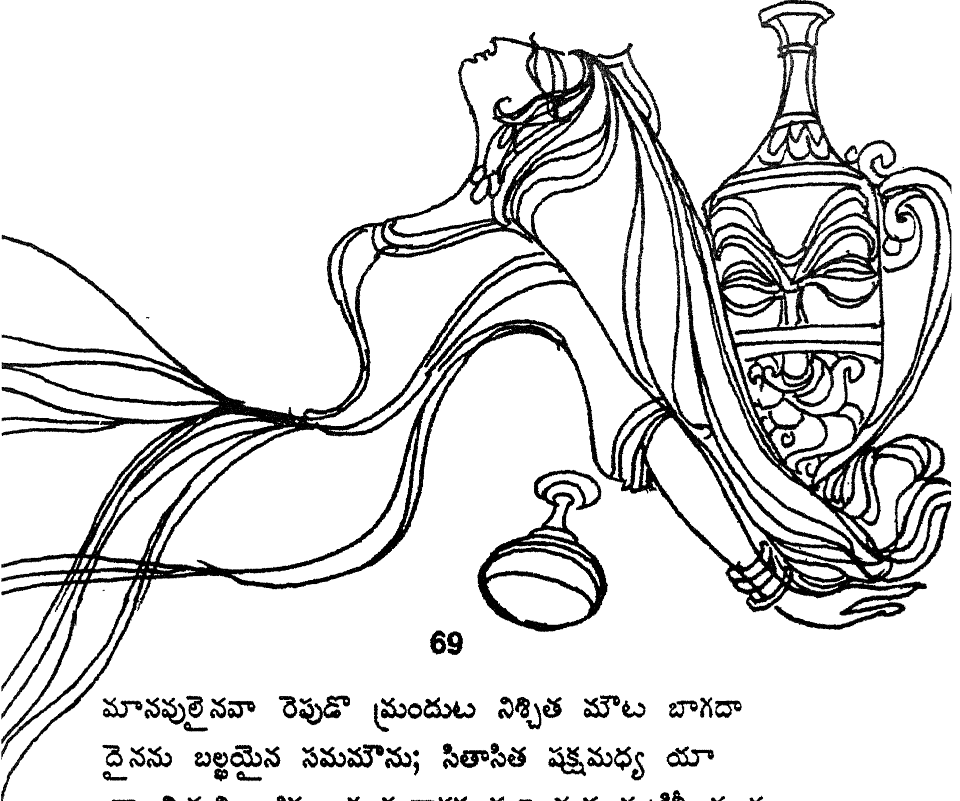
అయయో! మూలధనంబు హస్తగళితంబౌ చుండె నానాఁటికిఁ;
వ్యయమైపోయిరి మానవుల్ మరణశయ్యాసుప్తులై; తన్మృతా
లయ వృత్తాంత మెఱుంగ గోరి వయసెల్లఁ వేచుటేకాని యా
రయ లేనైతి దివంబునుం డిటకు యాత్రల్ సేయు దేశాటులల్.

67

తన చేచేత నొనర్చినట్టి యొకపాత్రఁ భగ్నముంజేయు నే
మనుజుండైనఁ దలంపఁ; డంగములు నిర్మాణంబు గావించి మో
హన రూపంబులు, మోవిందేనె యెదలో నత్యంతరాగంబుఁగూ
ర్చిన దేవుండు మఱేల యిట్లు నిజసృష్టిం గూల్చు నున్మత్తుండై?

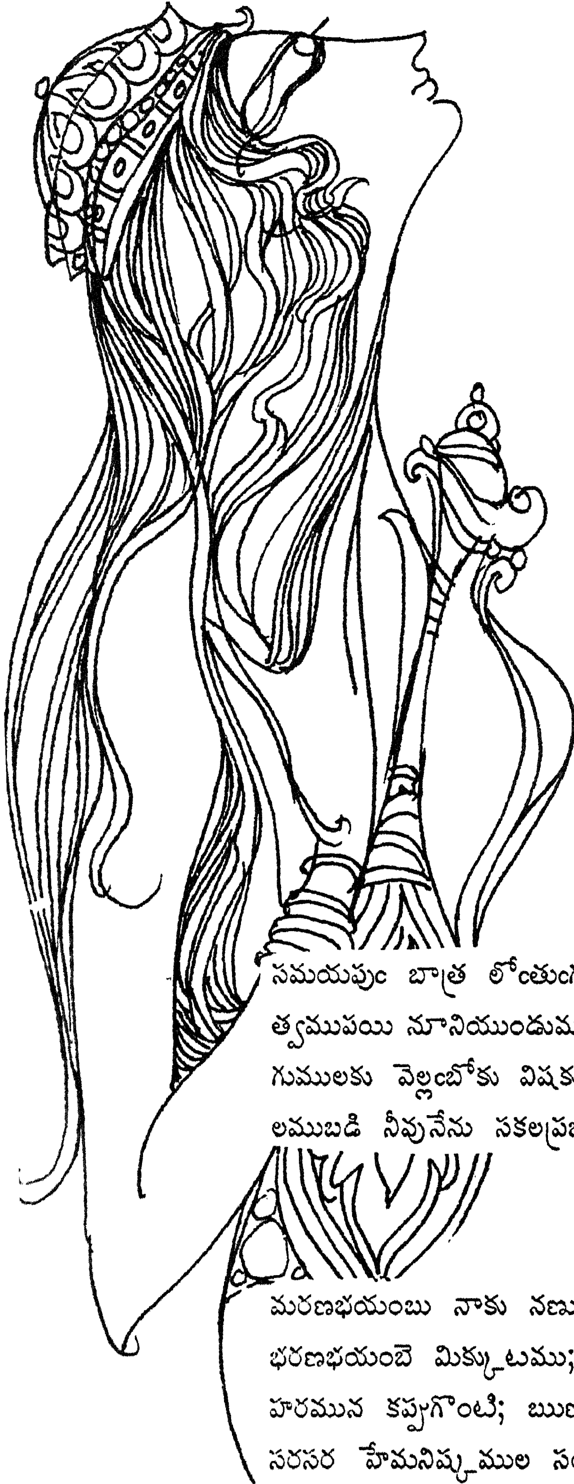
68

ధారుణినుండి యుచ్చశనిదాఁక గలట్టి కడింది చిక్కులం
బూరితిగా సడల్చితిని; మోసపుటక్కుల బందెగాను; దు
ర్వార నిరోధముల్ గడచివచ్చితి; నయ్యును, సాయశక్తులం
బోరి వదల్పకే విసిగిపోయితి, మృత్యురహస్య బంధముఁ.

69

మానవులైనవా రెపుడొ మ్రందుట నిశ్చిత మౌట బాగదా
దైనను బల్లియైన సమమౌను; సితాసిత షక్షమధ్య యా
త్రా నియతిం జిరంబుగ సుధాకరుండుఁ మన మట్టిమీఁద ము
గ్ధానన సంచరించు; మధువానుము; మానుము తక్కుచింతలఁ.

70

సమయపుఁ బాత్ర లోఁతుఁగన శక్యముగాదు; జగంబు దుర్జన
త్వముపయి నూనియుండుమగువా, వగ పేటికొ మద్యముండఁగన్,
గుములకు వెల్లఁబోకు విషకుండిక మృత్యువు దెచ్చియీయఁ; గా
లముబడి నీవునేను సకలప్రజ యా రుచిఁ జూడఁగావలెన్.

71

మరణభయంబు నాకు నణుమాత్రములేదు; మదీయ జీవ సం
భరణభయంబె మిక్కుటము; ప్రాణము దైవము నొద్ద వడ్డి బే
హరమున కప్పుఁగొంటి; ఋణమంతయు నిమ్మని తల్పు దట్టినన్
సరసర హేమనిష్కముల సంచులు ముందఱ విప్పిపోసెదన్.

72

కాలము రోషసంకులవికారముఁ జూపకపూర్వమే సుహృ
త్పాళులఁ గూడిమాడి జరుపందగు వెన్నెల పానగోష్ఠి; చం
డాల యముండు ద్వారముకడఁ నిలుచుండినయప్డు తెప్పపా
టాలము సేయునే? గుటికెఁడైన జలంబును ద్రావనిచ్చునే?

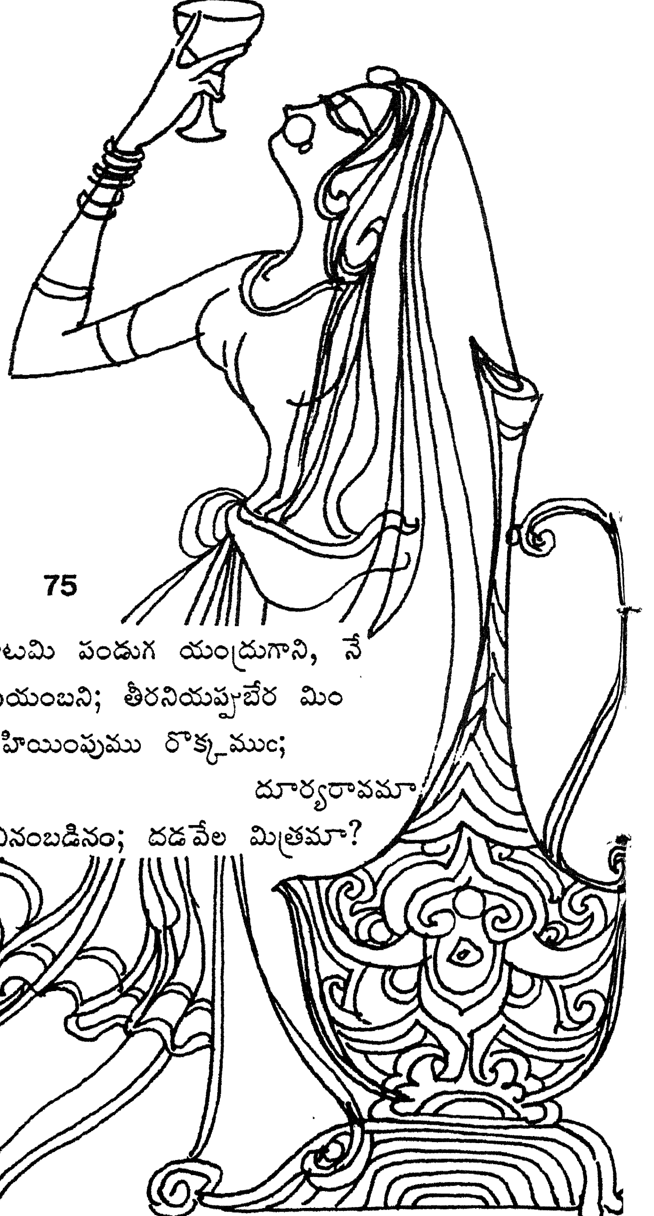
73

పరము గిరమ్ము దానితలపై నొక దోసెఁడు మన్నుచల్లి సుం
దరి మెఱుగుంగపోలములు దాఁచిన ముద్దులు దొంగిలించి సం
బరముగ శీధుపానము; నమాజులు పూజలుఁ జేయనేల? యె
వ్వరయిన వచ్చినారె మృతివాటిక కేఁగిన పూర్వ యాత్రికుల్?

74

మాటికిమాటికిం దెలివిమాలి తలంతువు స్వర్గమంచు; న
చ్చోట నిలింపకామినులుఁ, జొక్కపుటాసవమున్, గులాదిపూఁ
దోఁటలు నుండునన్న భ్రమతో మనకేటికొ యవ్వి యియ్యేర్డ
నీటలఁ; జేతివెన్న విడి నేతికిఁబోదురు మూఢమానవుల్.

75

కొందఱు దేవకన్యకల కూటమి పండుగ యంద్రుగాని, నే
నందు మధూళిపానమె ప్రియంబని; తీరనియప్పుబేర మిం
కెందుకు? ముందు చేతగ్రహియింపుము రొక్కముఁ;
దూర్యరావమా
నందముఁగొల్పు దవ్వుల వినంబడినం; దడవేల మిత్రమా?

76

ఎవఁడో భగ్నమనోరథుం డిహమునే హేయంబుగానెంచి భా
న వినోదంబుగ నందనంబు, దివి, రంభాభోగ మూహించుకొ
న్న విధానంబగుపట్టు; బైళుల ఝురీనాదంబు, ప్రత్యూష వై
భవముల్ సంధ్యల రక్తికన్నఁ గలదే స్వర్గంబు యోచింపఁగన్?

77

అలవడ దస్తినాస్తుల, యథార్థత, నాకము సత్యమన్న పె
ద్దలనుడి యొప్పుకొన్నను, బదంపడి నమ్మకమేమి యందఱా
స్థలమున కేఁగువారలని? చచ్చిన నెవ్వరి కెవ్వరో! వృథా
పలుకు లింకేల భూతలము స్వర్గమొనర్పుము సాకి, పాత్రికన్.

పకపకలాడు ద్రాక్షఫలసారము వేణురవంబు, గానముఁ
చిటిటముఁగ నిలింపరమణీమణిం బోలిన యెమ్మెలాండి! నా
కేంక మఱియేమిలోటు? సగమెత్తియు వ్రాలెడికన్నుదమ్ములఁ
పకిచు, జయింపనే సమయ సంకటముల్ త్రుటిలోన వారెవా!

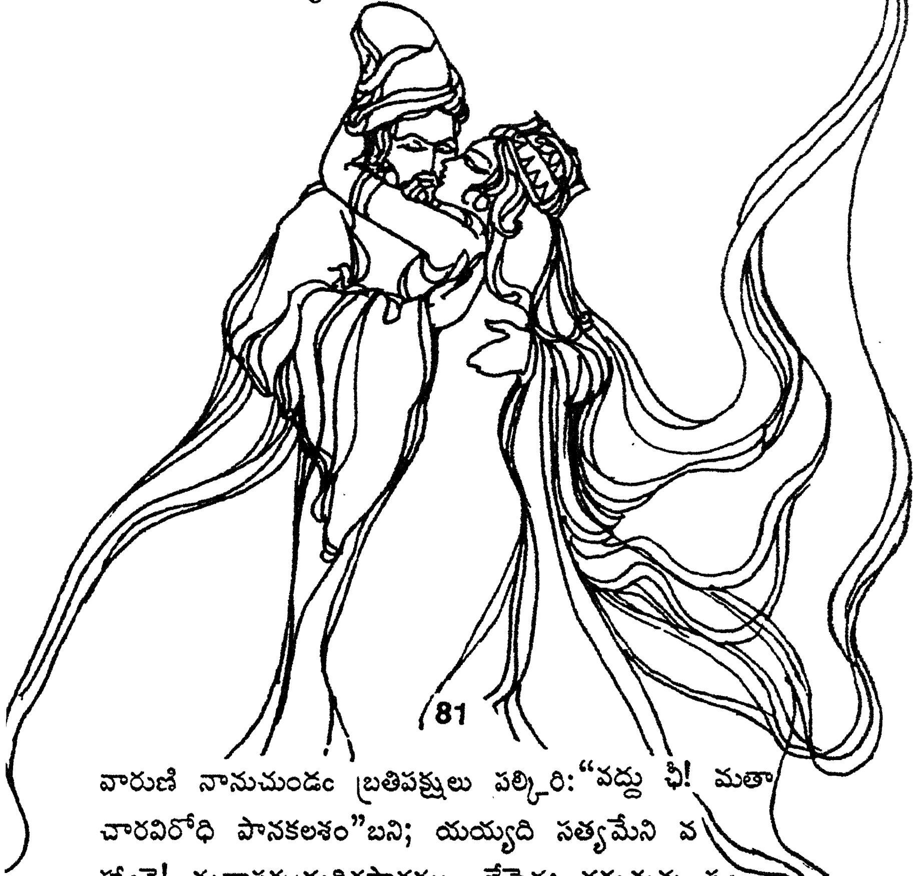

79

నాదు యశోవగుంఠనమునం గనుపట్టెను జిల్లుచీరికల్;
పైదలి, యైనఁగాని మధుపానము మానను బ్రాణ ముండఁగన్;
ఆ దరిబేసు లాసవము నమ్మి మతేమి యమూల్యవస్తు సం
పాదన సేయువారొ విసుమానము నొందుదు వారి చేంతకున్.

80

నిరతముఁ బానమత్తులము, నీతులు గీతులుఁ దెల్పఁబూన కో
విరసుఁడ, పానపాత్ర నురివెచ్చని ద్రాక్షరసంబుదప్ప మా
సరసపు గోష్ఠి వేఱొక విచారములేదు, ప్రియాంగనా మనో
హర మధురాధరామృతము నానుటొ, యాసవ మానుటోగదా!

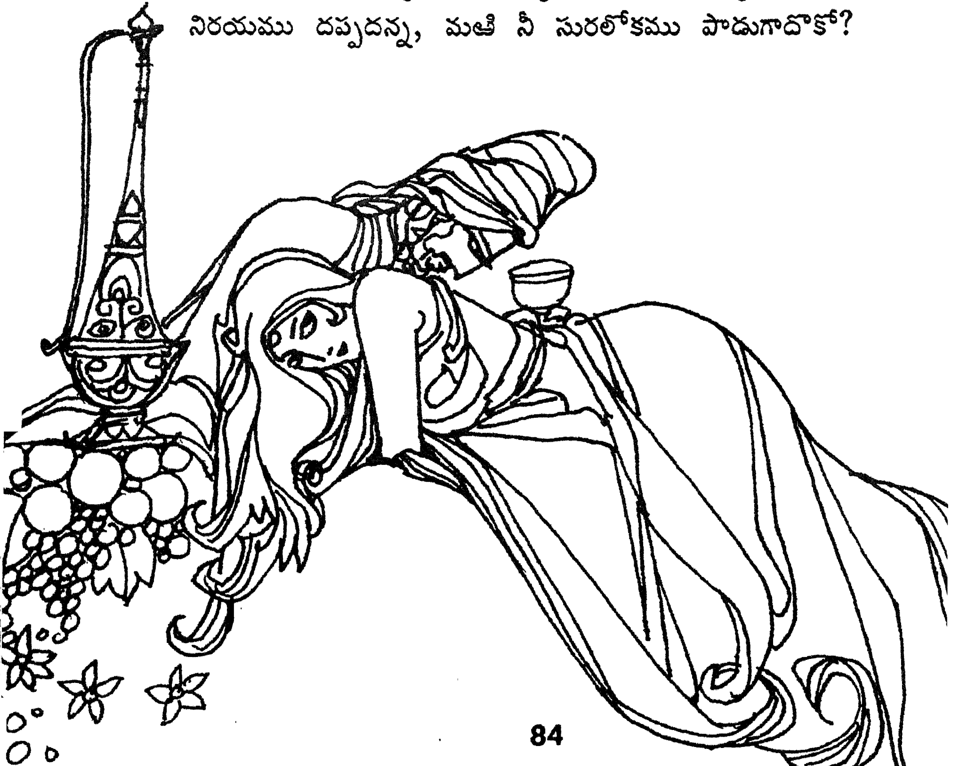
81

వారుణి నానుచుండఁ బ్రతిపక్షులు పల్కిరి:"వద్దు ఛీ! మతా
చారవిరోధి పానకలశం"బని; యయ్యది సత్యమేని వ
హ్వారె! మతాపకృద్రుధిరపానముఁ జేసెద; ధర్మశత్రు సం
హారము శాస్త్రసమ్మతము నౌనని చెప్పరె పండితోత్తముల్!

త్రావము జాహిదీలమని దంబముగొట్టెదవేల? యంతక
న్నా విపరీతకృత్యము లొనర్తువు నిత్యము; మాయవేషముల్
భావములోని కల్మషముఁ బాపునె? మానవసంఘ రక్తముం
ద్రావెదవీవు; ద్రాక్షఫలరక్తము మాకు రుచించు నెప్పుడున్.

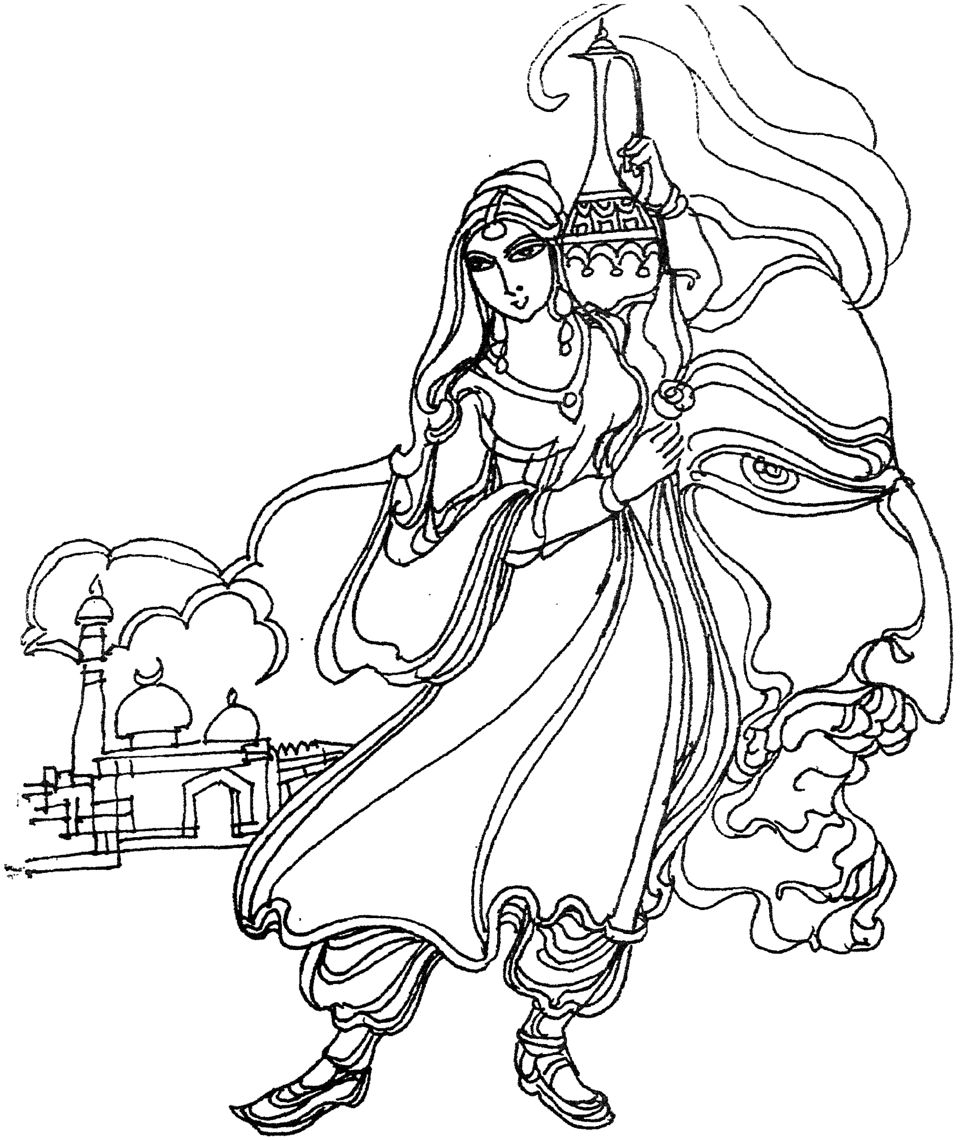
83

చిరిగిన బొంతలం దొడిగి సిద్ధుల మంచవివేకలోకమున్
మొఱంగి చరించు దుర్జనుల మోసముకంటెను మేలుగాదె యో
గురువర, కామినీ ప్రణయ గోష్ఠుల నాసవసేవ; త్రావినన్
నిరయము దప్పదన్న, మఱి నీ సురలోకము పాడుగాదొకో?

84

గురువ, సలాము, దైవమునకున్ మము వీడుము; మీకు మౌనమే
పరమ హితంబు; అజ్ఞతను బల్కక యుండినఁ జాలు; మేము గ్రు
మ్మరునది సత్పథంబు గనుమా, నయనార్తుఁడవౌట దారి వ
క్కరముగఁదోఁచుఁ; గన్నులకుఁ గాటుక పెట్టుము, చూపుమేలగున్.

85

తెఱవ కడాని ఖౌమ్మొఱగుదిండున మే నరమోపి పూవుంజ
ప్పరములం గూరుచుండి మధుపాన వినోద విపంచికా రవ
స్ఫురిత ముదాత్ములైననె రుచుల్ వచియింపంగవచ్చుంగాని, నే
ర్చిరె యలరెంటికిం జెడిన రేవళు లందు మజా నెఱుంగంగఁ.

86

కనుఁగొను; శబ్ద రూప రస గంధములఁ సుఖమైనస్పర్శ మో
హనమగు నీ ప్రపంచము ననంతముగా సృజియించి ధాత చే
సెనె శిలతోడ మానవుని చిత్తము? సద్హృదయంబులేనిచో
జనులఁ బరస్పర ప్రణయ సఖ్యము మందునకైనఁజిక్కునే?

87

కలపయు మట్టి ఱాల నిడి కట్టిన దేవళమందు నీకు నే
ఫలము లభించు? ప్రేమరస భావయుతుండవయేని కామినీఁ
వలపుము; ప్రాణహీనమగు బండలు వేయిటికన్న శ్రేష్ఠమై
యలరుఁగదా మనుష్య హృదయంబు ప్రతి ప్రణయానురక్తులఁ.

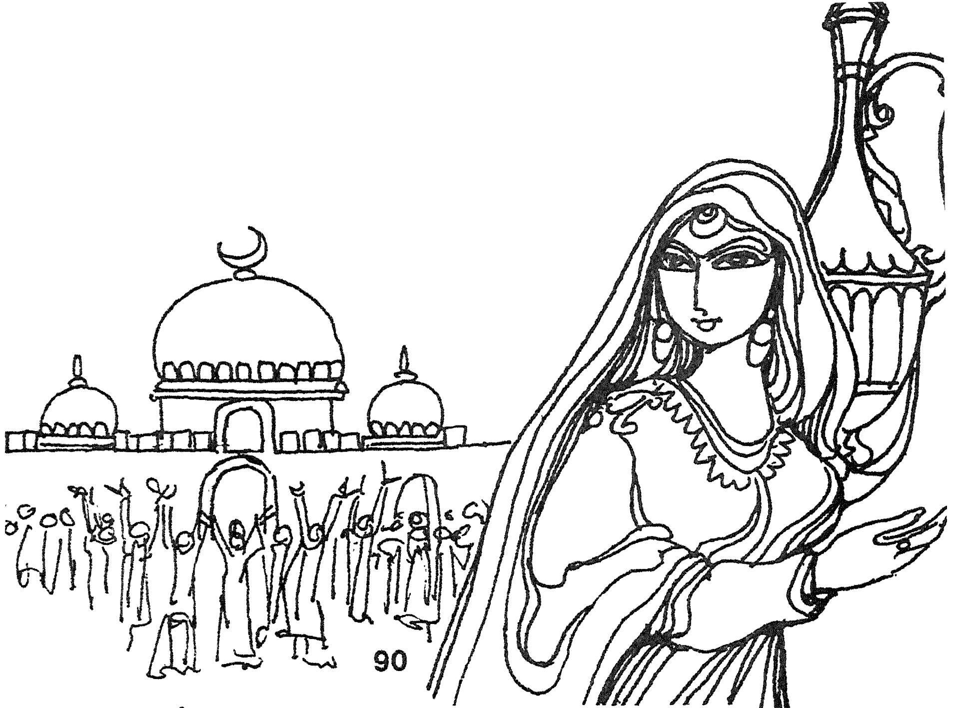

88

దేవ, నీవులేని గుడిఁ బ్రార్థించుకంటెఁ
పానశాలను సత్యంబు పలుక మేలు;
సృష్టి కాద్యంతములు నీవె; స్రష్టవీవె;
పాలముంచ నీటను ముంచఁ బ్రభువు నీవె.

89

కొందఱు ధర్మముఁ మతముఁగూర్చి నిరంతము చింతసేయ నిం
కెందఱో సత్యసంశయము తేర్పఁజూపం దలదిమ్ము గాంచ, నా
సందున మాటువీడి "యిఁకఁ జాలును లెండు వెడంగులార, మీ
కందును నిందు లేదు పథ"మంచు మునాది వచించువారికిఁ.

90

మునుపు మసీదు వాకిటను ముచ్చెలు దొంగిలిపోతిఁ; బ్రాతవై
చినిఁగెను; నేఁడునుఁ మరలఁ జెప్పులకోసము వచ్చినాఁడ; నె
మ్మనము సెడంగ నియ్యెడ నమాజొనరింపఁగరాను; నీవు చ
చ్చినయెడ వీడిపోయెదవు చెప్పులువోలె నమాజుసైతమున్.

91

సలలితగోస్తనీఫలరసంబును గ్రోలెడువారు, దేవళం
బుల నిశియెల్లఁ బ్రార్థనలఁ బుచ్చెడువారు; జలప్రవాహవీ
చులఁబడి మున్గినారు; పొడిచోటి కొకండును జేరఁ; డొక్కఁడే
యలరుఁ బ్రబుద్ధుఁడై; మిగతయందఱు మత్తులు పెద్దనిద్దురన్.

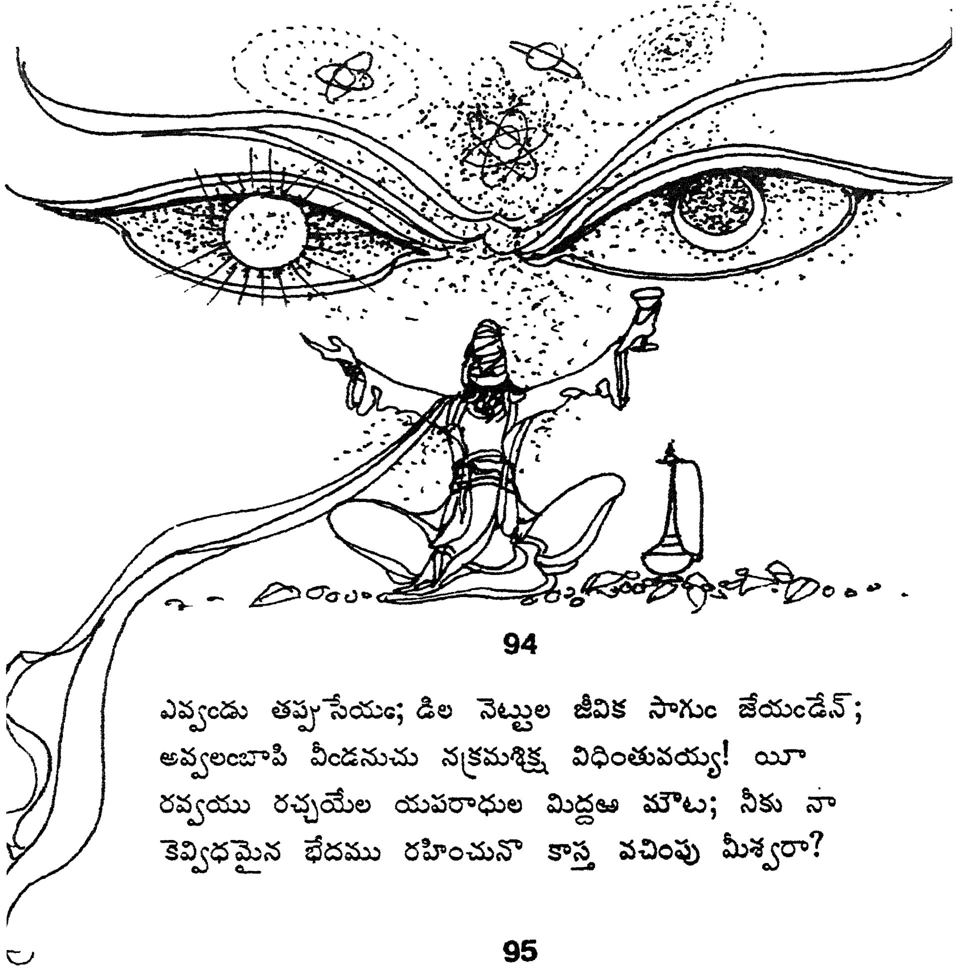
92

మితిసెడ, సృష్టివేళఁ దనుమృత్తిక నెవ్వఁడు మేళవించె; జీ
విత సిచయంబునం బడుగుపేకల నున్నియుఁ బట్టు గల్పె; దు
ష్కృతులను బుణ్యకార్యములఁజేయఁ లిఖించెను నొష్ట, వాఁడె మ
త్కృతులకు మూలకారణము, కీడును మేలును వాని సేంతలే.

93

పాపముం జేసితంచుం దలంపం బనియేమి ఖయామ? దుఃఖ సం
తాపము నిష్ఫలంబగు; వృథా వగపిల్లుట మాను; మెవ్వడుం
బాపము సేయకున్నం దన మన్నన యెందుకు? కల్మషాత్ములన్
"రేపు" క్షమించుం; బాపము హరించును దైవము;
సంతసింపుమా.

94

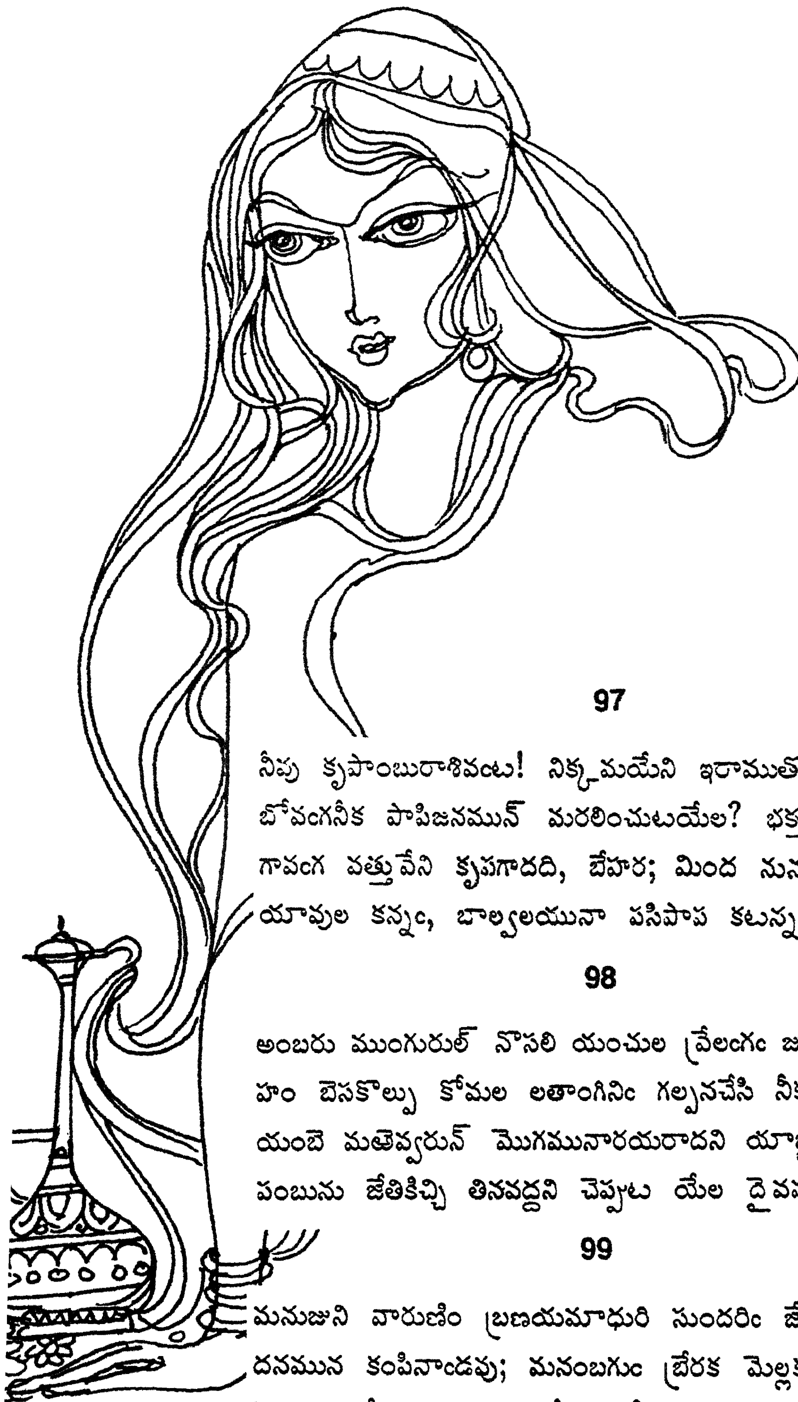
ఎవ్వఁడు తప్పుసేయఁ; డిల నెట్టుల జీవిక సాగుఁ జేయఁడేన్;
అవ్వలఁబాపి వీఁడనుచు నక్రమశిక్ష విధింతువయ్య! యీ
రవ్వయు రచ్చయేల యపరాధుల మిద్దఱ మౌట; నీకు నా
కెవ్విధమైన భేదము రహించునొ కాస్త వచింపు మీశ్వరా?

95

మునునే నస్థితి నిద్రనుండ నిలకుం బోఁదోలి దుఃఖంబులం,
దను సౌఖ్యంబుల నందఁజేసి మరలం దర్జింతు వౌరౌర! పా
పిని శిక్షింతు వటంచు, నీ చతురతన్ వేనోళ్ళఁ గీర్తింతు రీ
వినయార్తుల్; మఱి శిక్షికర్తుఁడవు నీవేకావె లోకేశ్వరా?

96

కరుణావార్ధివి నీవు, నే నిఁకను దుష్కర్మంబు వర్జించి ని
ర్భరవైరాగ్యముఁ బూన నీవు కృపఁజూపంబాత్రులెవ్వారు? నీ
బిరుదున్ నిల్పుటకే నొనర్చితిని నిర్భృతిన్ సమస్తాఘముల్;
పరకం బంటకయున్న వీలగునె పశ్చాత్తాపముం బొందఁగన్.

97

నీవు కృపాంబురాశివఁట! నిక్కమయేని ఇరాముతోఁటకుం
బోవఁగనీక పాపిజనమున్ మరలించుటయేల? భక్తులం
గావఁగ వత్తువేని కృపగాదది, బేహర; మింద నున్న మీ
యావుల కన్నఁ, బాల్యలయునా పసిపాప కటున్న సామెతా!

98

అంబరు ముంగురుల్ నొసలి యంచుల వ్రేలఁగఁ జూచినంత మో
హం బెసకొల్పు కోమల లతాంగినిఁ గల్పనచేసి నీకు న్యా
యంబె మఱెవ్వరున్ మొగమునారయరాదని యాజ్ఞపెట్టఁ; బూ
పంబును జేతికిచ్చి తినవద్దని చెప్పుట యేల దైవమా?

99

మనుజుని వారుణిం బ్రణయమాధురి సుందరిఁ జేసి భూమినం
దనమున కంపినాఁడవు; మనంబగుఁ బ్రేరక మెల్లకర్మకున్;
వెనుక నదేల మాతలను వేసెద వీ యుపదూఱు? నీవె శా
సన మపరాధియున్ మఱి విచారణకర్తయుఁ; జిత్రమీశ్వరా!

100

అలరె విమర్శనంబు! కననయ్యె వివేకము; సర్వశాస్త్రముల్
దెలిసిన పండితోత్తములనే నిఱుపేదలఁ జేసినాఁడ; వం
జలిని బ్రసాదమై పిడుగు జాఱును భక్తుల; కింతయేల? దు
ష్టులకు సుఖంబు సంపదలు చొప్పడు, నింపగునీకుఁ బాపముల్

101

నెలంతా, దేవునికట్లు నాకును జగన్నిర్మాణమర్మక్రియల్
గలవేఁ, దుర్విషమప్రచారియగు లోకంబుఁ యథేచ్ఛామతిం
జెలువంబౌనటు సంస్కరించి నవసృష్టింగూర్తు సన్మార్గవ
ర్తులు ప్రాజ్ఞుల్ భువి సర్వసంపదల సంతోషంబుగఁ వర్ధిలఁ.

102

ఈ విషవృక్షలోకమును నింకొకరీతిం బునః సృజింపుమం
చే వినతిన్, వచింతు; నది యిష్టమయేని రచించు చెచ్చెరన్;
దేవ, మదీయ నామమును దెప్పఁన బట్టికఁ గొట్టివేతువో,
నావయసున్ శతాధిక మనన్ సవరింతువొ చూడఁగావలెన్.

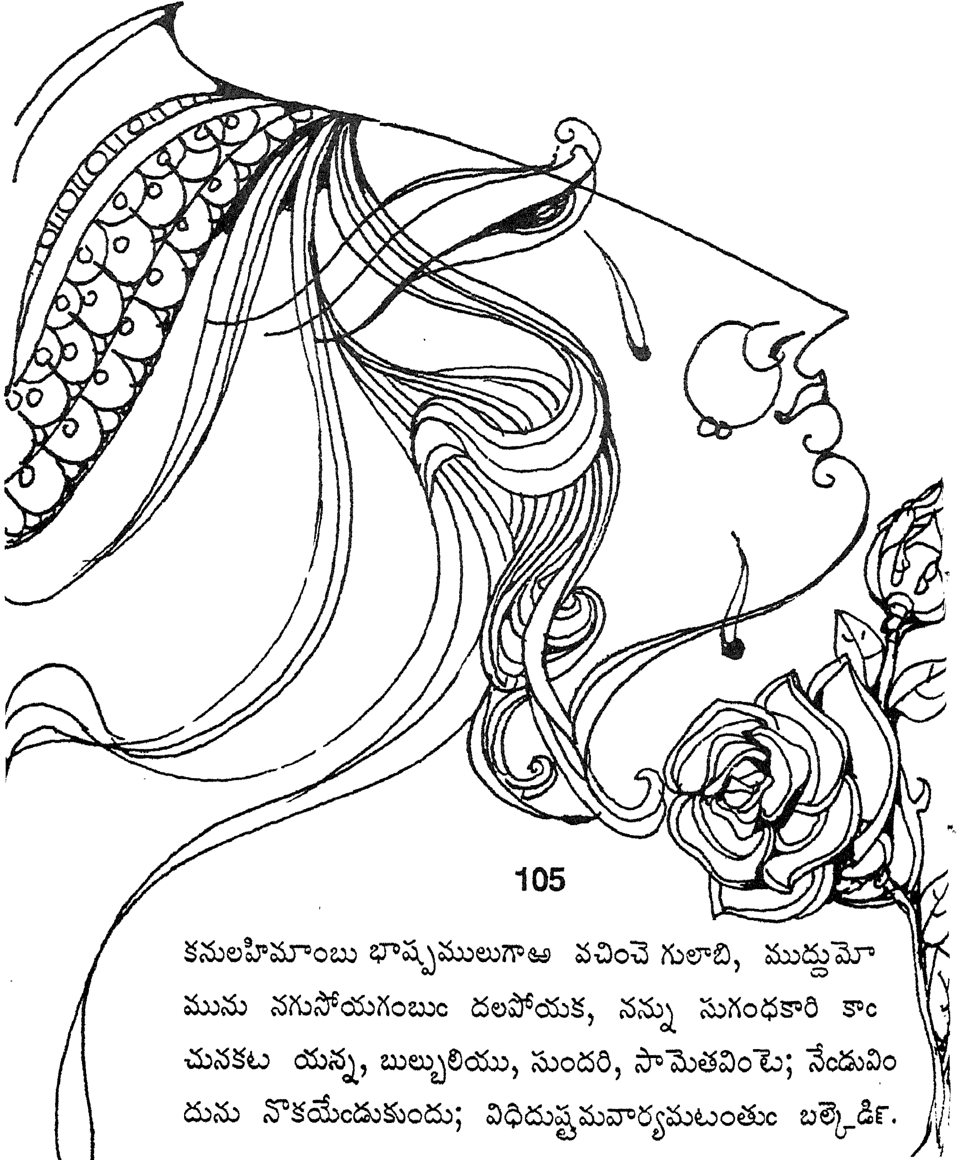

103

కోరిక లన్నియుం గుడుపుగూరవు, సౌఖ్యము దుఃఖమెప్పు డం
గూరురసంబుఁ జేఁదటులు గూడియెయుండు, గులాబి కంటకాం
కూరము లంటియుంట మనకుం బరివర్జ్యమె? అంపకోఁతలం
జీరికలౌట దువ్వెనయుఁ జేకొను జవ్వని తావిముంగురుల్.

104

ధనము నలక్ష్యభావమునఁ దత్త్వవిదుండు నుపేక్షచేసినం
దినగతిలేని పేదలకు, దివ్యవనంబగు నిజ్జగంబు బం
ధనమగుఁ; బైఁడిసంచుల మదంబున విప్పి గులాబి నవ్వఁగం
బనవును నీలకాంత వని బాహులుచాఁపుచు నుత్తచేతులన్.

105

కనులహిమాంబు భాష్పములుగాఁ వచించె గులాబి, ముద్దుమో
మును నగుసోయగంబుఁ దలపోయక, నన్ను సుగంధకారి కాఁ
చునకట యన్న, బుల్బులియు, సుందరి, సామెతవింటె; నేఁడువిం
దును నొకయేఁడుకుందు; విధిదుష్టమవార్యమటంతుఁ బల్కెడిన్.

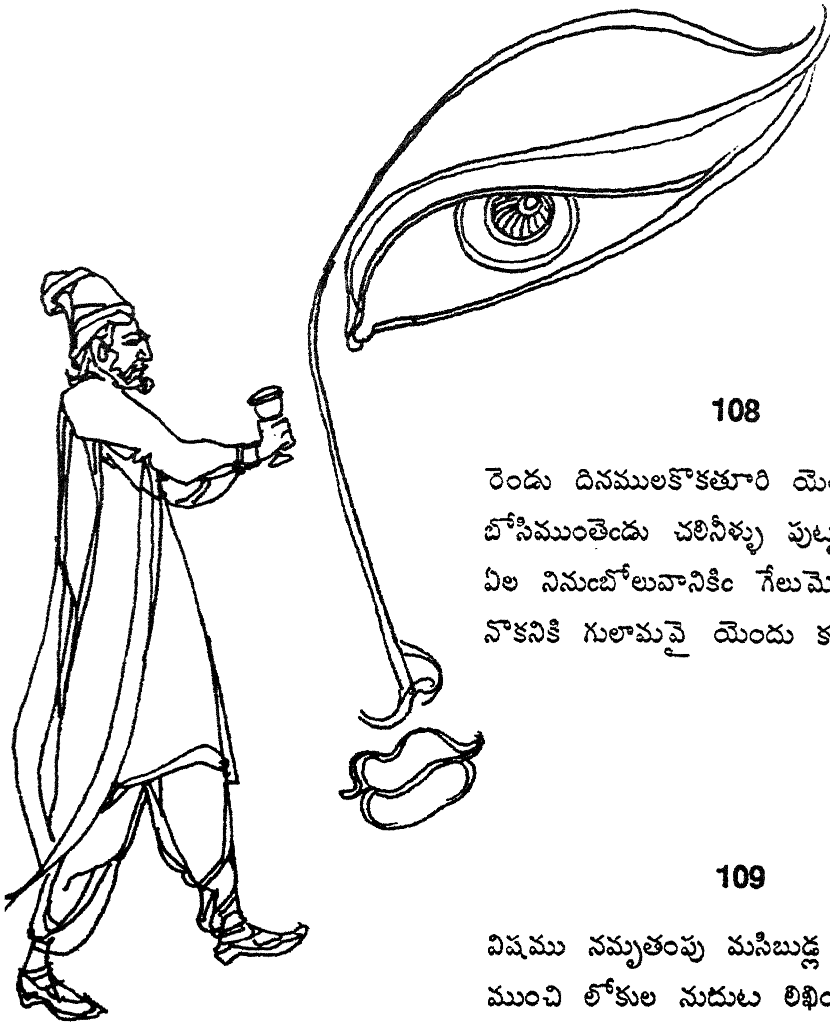

106

కాలశరాసనోత్పతితకాండము తీక్ష్ణము; తచ్ఛిలీముఖ
జ్వాలల మాడకే మనుము; వాడనిపుంటను జొడుఁ జల్లు దు
ష్కాలము నీకు నోటఁ బలకండము బాదముఁ బెట్టవచ్చినన్
నాలుకఁ జాపఁబోకు మొకనాఁడయినన్, విషదిగ్ధ మద్దియున్.

107

విధి నిబద్ధములైవచ్చు వెడలిపోవు
నఖిల సుఖదుఃఖములు నీ కయాచితముగ;
జడియఁ బోకు రుస్తుముజాలు శత్రుఁడైన,
తాయి సఖుఁడైన విందులఁ దలఁపఁబోకు.

108

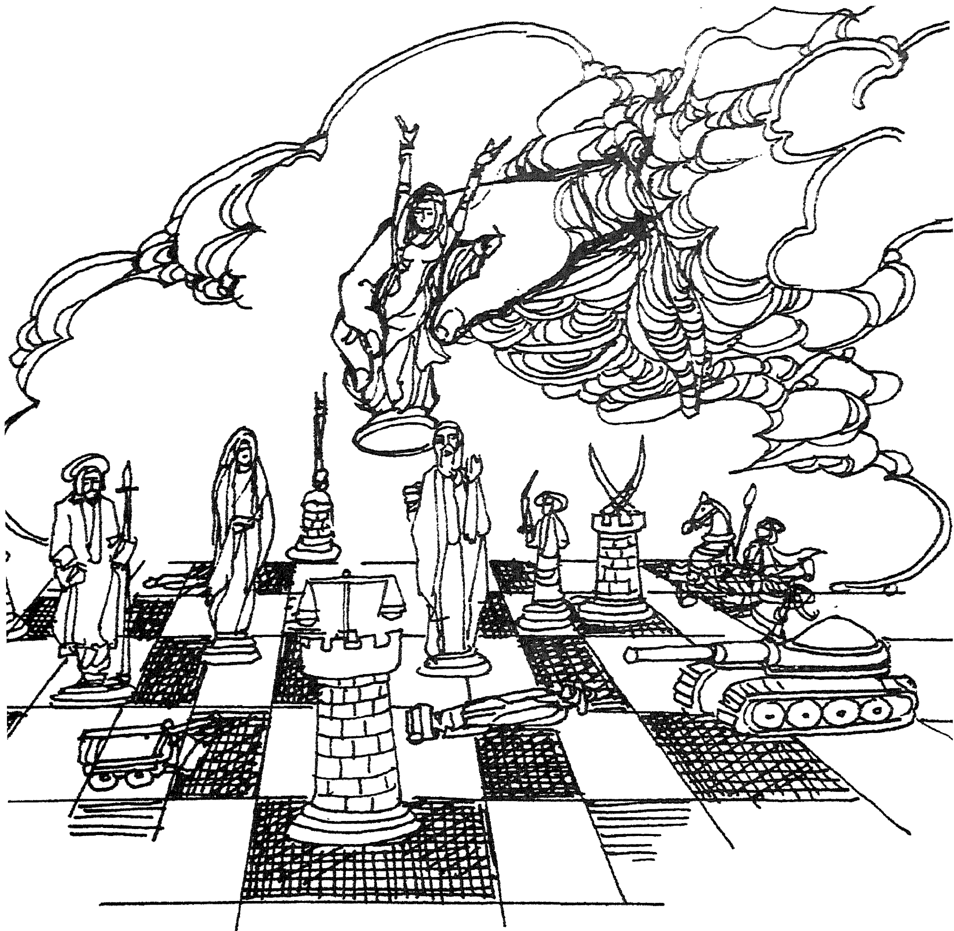
రెండు దినములకొకతూరి యెందురొట్టె
బోసిముంతెందు చలినీళ్ళు పుట్టునేని
ఏల నినుఁబోలువానికిం గేలుమోడ్ప?
నొకనికి గులామవై యెందు కూడిగింప?

109

విషము నమృతంపు మసిబుడ్ల విధి కలం
ముంచి లోకుల నుదుట లిఖించు మొదట
గరంగ దఱుఁబేద కన్నీటి కాల్వనదియుఁ,
బరమభక్తుని యనుతాప వహ్నిఁజెడదు.

110

కాన నెది ప్రాప్తమైనను గౌరవించు,
వలయు వలదని యేర్పఱుపంగ లేవు;
అంబరంబును నీకు సహాయపడదు,
తానె తలక్రిందుగా వ్రేలుఁ; దడవు నిలద

111

ఇల చదరంగ; మందు జనులెల్లరు పావు; లహస్సులున్ నిశల్
దెలుపును నల్పుగళ్లు; కదలించును రాజును బంటుఁ దక్కు పా
వుల విధియాటకాఁడు; పలుపోకలఁ ద్రిప్పును గళ్ళు మార్చు, న
వ్వల నొకటొక్కటిం జదిపివైచు నగాధ సమాధి పేటికన్.

112

జ్ఞానపటాలయమ్ము నొడికమ్ముగఁ గుట్టు ఖయాము నేఁడు దుః
ఖానలదగ్ధుఁడయ్యె; యముఁడున్ బెనుకత్తెర జీవితంపు బి
ఱ్ఱాను గుడారు మోకుఁ దెగనొత్తెఁ; బ్రపంచపు సంతలోన దు
గ్గానికి నమ్మె నిన్నుఁ బలుగాకిదలారి విధాయి, యయ్యయో!

మనమున కెక్కినట్టి యభిమానులు మిత్రులుం జెల్లినారు; యౌ
వన మధుమాసముం గుసుమభారము రాలిచిపోయె; జీవితం
బను సరకంబునందు నడుగంటె మధూళియు; నేదినంబు వ
చ్చెనొ మఱియెప్పుడేఁగెనొ దెసింపదు హర్ష విహంగమిప్పుడుఁ.

పూవులకారు రాకలకుం బోయెడి నీరుంకదా ! యసోజ్జ్వ
జ్జీవిత కావ్య పత్రములం జెప్పొలంద్రిప్పితి; శోకసద్యప
ష్టావిలమౌ హృదంతరము నానవమగ్గ బ్రతిమోగ మొక్కఁడే
కావ సమర్థ; మింక ముదికాయము రెంతగిలంగఁ బ్రావెద్ర

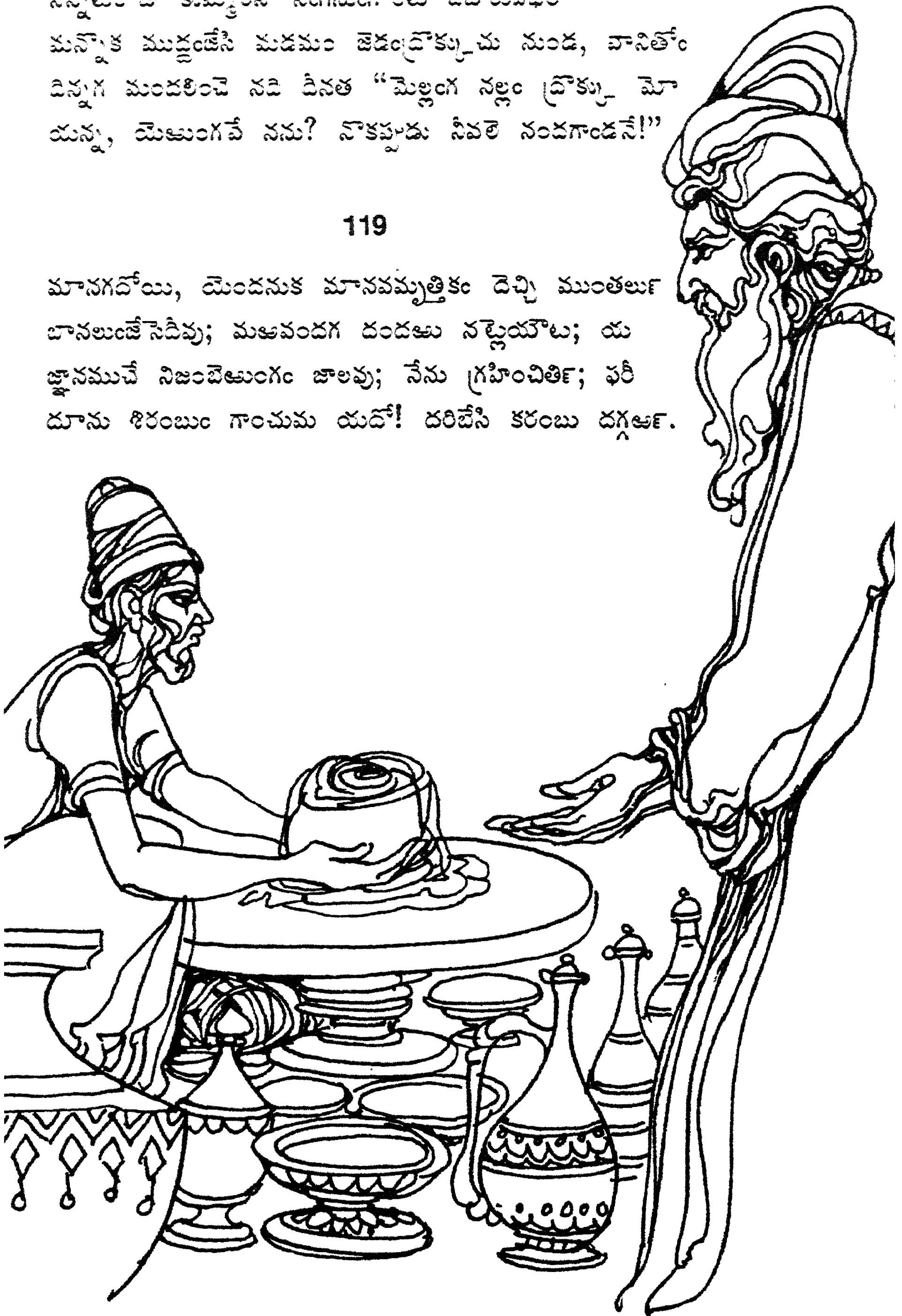

118

నిన్నటిరోజు కుమ్మరిని నేఁగనుఁగొంటి బజారువీథిలో
మన్నొక ముద్దఁజేసి మదముం జెడఁ ద్రొక్కుచు నుండ, వానితోఁ
దిన్నగ మందలించె నది దీనత "మెల్లఁగ నల్లఁ ద్రొక్కు మో
యన్న, యెఱుంగవే నను? నొకప్పుడు నీవలె నందగాఁడనే!"

119

మానగదోయి, యెందనుక మానవమృత్తికఁ దెచ్చి ముంతలున్
బానలుఁజేసెదీవు; మఱవందగ దందఱు నట్లెయౌట; య
జ్ఞానముచే నిజంబెఱుంగఁ జాలవు; నేను గ్రహించితిన్; ఫరీ
దూను శిరంబుఁ గాంచుమ యదో! దరిబేసి కరంబు దగ్గఱన్.

120

పొలుపుగ మాట నేర్చినవి మూగవి కుండలురెండువేలు లో
పల నొకమూలనుండి యిటువల్కె ననుంగని "కుంభకారులున్
విలిచినవారు, మమ్ముం బురవీథులనమ్మిన వారలేరి? యే
తలమున కేఁగినారలు? వదంతి యెదేనియు విన్నఁదెల్పుమా."

121

ఎందుకుఁజూచిరన్ గొనకయేఁగెదు? చక్కని గిండిగానొ, న
న్నందఱు వ్రేలుచూపి పరిహాసముచేయుదు; రైపు నాది గా
దిందుఁ, గులాలశిల్పి నను నిట్లొనరించె; రచించు నప్పుడుం
దందరలాడె నేమొ చెయి త్రావుడుమత్తున, నొక్కె పొట్టగన్.

చేయకుము. పిల్లవాని [illegible] మొక్కింత నాకొల్పు; నా
నోటిమృత్తికం [illegible] కూజాలు జాడీలు సొం
పారం కింద [illegible] ; గోష్ఠి [illegible]
సౌందర్యం [illegible] సత్యంబుం జాటించెదగ.

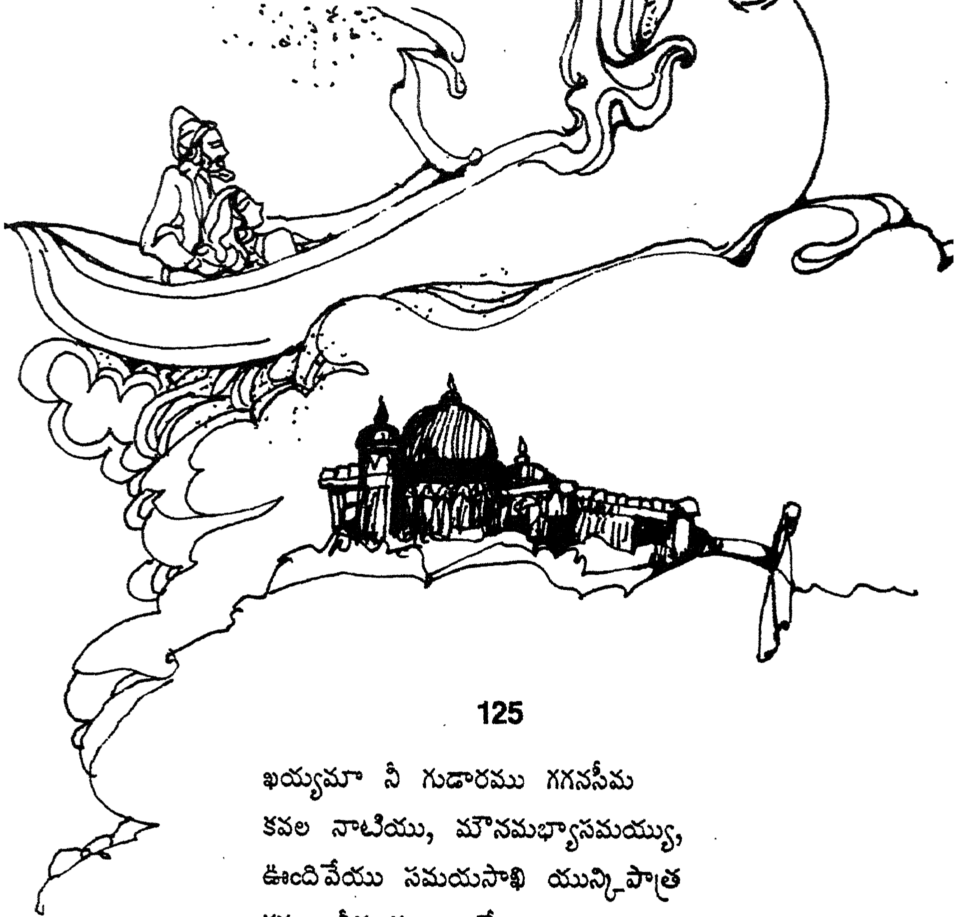

[illegible] నాశవంబుం దడిగా మధుధారల; ద్రాక్షపుల్లలుం
[illegible] పెట్టియుల్లి ననుబూడిచి పెట్టుందు శీధుబిందుల్గ
[illegible] నాదుమృత్తికల వాసన గుర్తగుమీకు; "రేపు" న్గ
[illegible] [illegible]వాలయము వాకిటనో, చెలి కాలిధూళినో!

124

ఉత్తమోత్తమ గురుల శిష్యుండనైతి,
గురువునైతిని సచ్ఛిష్య కోటులకును;
మరణశయ్య నంత్యార్థము మందలింతు;
ధూళి జనియించితిని; గాలిందేలి పోదు!

125

ఖయ్యామా నీ గుడారము గగనసీమ
కవల నాటియు, మౌనమభ్యాసమయ్యు,
ఊందివేయు సమయసాఖి యున్కిపాత్ర
కమ్మ నీర్బుగ్గలటు వేయి ఖయ్యములను.

వివరణము

పద్యము.　　పదము.

3. దౌలతు — ప్రాభవము.

4. సరకము — పానపాత్ర.

6. కైఖుస్రువు — కయానీ వంశీయుఁడైన ఒక సుప్రసిద్ధ పాదుషా.

8. మూసాశ్వేతహస్త ప్రభల్ — మూసాప్రవక్త (Moses) చేతులకు తెల్లకుష్ఠువు పొడలుండెననియు, అవి చాల రమ్యముగ నుండినవనియు చెప్పుదురు. కొమ్మలలో మూసా చేతులవలె పూలు పూచెనని భావము.

మునాది — రేవుమాపులు మసీదునందు గొంతెత్తి దైవప్రార్థన చేయునతఁడు.

13. రాగవతి — ఇదియొక పూలమొక్క; దీనిని ఇంగ్లీషులో Tulip అని అందురు.

14. బహరాముగోరి — పూర్వ పారసీకరాజు; గోర్ అనఁగా అడవి గాడిద, అతఁడు అడవి గాడిదలను వేఁటాడుచుండినందువలన ఆ పేరు వచ్చినది. గోర్‌ను పట్టినయతఁడు గోర్‌లో పట్టుపడెను. అని చమత్కారము. ఇచ్చట గోర్ అను పదము శ్లేషింపఁబడినది గోర్ అనఁగా సమాధియనియు అర్థము గలదు.

15. వజీరు — మంత్రి.

19. నీలకాంత — ఇది యొక పూలమొక్క. పారసీలో 'బనఫ్'షా' అనియు ఇంగ్లీషులో Violet అనియు పేర్కొందురు.

23. బుల్బులి — వసంతఋతువున పాడుచుండు ఒక చిన్న పిట్ట. ఆకారమునందు కాకపోయినను కూతయందు, కవులచే వర్ణింపఁబడుటయందు అది మన కోయిలకు సరిపోవును.
నీరక్తాస్యముల్ — నెత్తురులేక పాలిపోయిన మొగములు.

26. సమలు — సంవత్సరములు.

27. సాఖి — పాత్రవాహిక.

28. ద్రాక్షామణి ముద్దుకూఁతురు — ద్రాక్షాసవము.

41. మహమ్మూదు — మహమ్మదుగజ్నవి. ఈతని రాజ్యకాలమున పారసీకదేశము సకల భోగభాగ్యముల నోలలాడుచుండినది. ఇతఁడు వాఙ్మయ పోషకుఁడు. సోమనాథ దేవాలయమును ఈతఁడే విధ్వంస మొనర్చెను.
దావీదు — ఈతఁడు యాకూబు పుత్రుఁడు. సుప్రసిద్ధుఁడైన గాయకుఁడు; బైబిలులోని (Psalms) కీర్తనలు రచించెను.

44. కౌసరు — స్వర్గమున ప్రవహించు తేనె వాఁక.

45. జంషీదు పాత్రము — ఈ పాత్రములో చూచిన భూత భవిష్య ద్వర్తమాన కాలములు దెలియవచ్చును. ఇది జంషీడను పూర్వపారసీక ప్రభువు వద్ద నుండెనని ప్రతీతి.

46. నెలవంకయుచ్చులు — సాఖినొసలు నెలవంక. ముంగురులు అది పన్నిన ఉచ్చులు. ఆ ఉచ్చులలో (ఖయ్యాము) హృదయము పట్టుబడియున్నది. అక్కరలేనిదే ఎవడు గాని తమాషాకు ఉచ్చులలో చేయిపెట్టడు. నా హృదయము వానిలో చిక్కుపడి ఉన్నది గావున దానిని ఓదార్చుటకు నేను చేయివేసితిని. నీవు బెదరించుట యెందుకు అని చమత్కారము.

53. చిత్రదీపము — మాజిక్ ల్యాంట్రన్.

56. అణుజ — డేగ.

68. ఉచ్చశని — ఇచ్చట ఉచ్చశనియనఁగా తులాశనికాఁదు గ్రహకక్ష్యావృత్తములలో శనికక్ష్యావృత్తము చాలయెత్తున నుండును. ఒక రాశిని చంద్రుఁడు షుమారు రెండున్నర దినములో దాఁటుచుండగా, ఆరాశినే శని దాఁటుటకు రెండున్నర సంవత్సరము పట్టును. ఇందువల్లనే శని కక్ష్యావృత్తము యొక్క వైశాల్యము మనకు బోధపడును.

69. బాగదాదు — బల్ఖ — ఇవి పారసీకములోని పట్టణములు. బాగదాదు ఉమయ్యద్ వంశీయ కలీఫా'లకు ముఖ్యపట్టణము, బల్ఖయందు ఖయ్యాము తన బాల్యము గడపెను.

82. జాహిది — భక్తుఁడు.

97. ఇరాముతోఁట — పారసీకుల నందనవనము.

103. అంగూరురసము — ద్రాక్షాసవము.

107. రుస్తుముజాలు — జాలుకుమారుఁడైన రుస్తుము — ఈతఁడు భీముని వంటి బలశాలి.

తాయి — హాతింతాయి - ఇతఁడు గొప్పదాత; అతిథి సత్కారమునందు పేరుపడసినవాఁడు.

111. పావులు — ఆటకాయలు.

112. పటాలయము — డేరా.

119. ఫరీదూన్ — పూర్వ పారసీక ప్రభువు.

దరివేసి — దరిద్రుఁడు. ఒక తెగ ఫకీరు.

122. ఇటికలు — సారాయి బుంగలపయి ఇటికరాళ్ళు మూతపెట్టు ఆచారము పారసీక దేశమున సామాన్యమై యుండినది.

నా అభిమాన కవికోకిల - సింహపురి సిరి

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

– కె. హరిప్రసాద్ రెడ్డి

'పురుషులందు పుణ్యపురుషులు వేరయా' అని మహాకవి వేమన అన్నట్లే కవులలో కూడా మహాకవులు వేరయా అని చెప్పవలసి వుంటుంది. అటువంటి మహాకవుల కోవలోకి చెందినవారే 'కవి కోకిల' దువ్వూరి రామిరెడ్డి.

ప్రసిద్ధ కవులు నండూరి సుబ్బారావు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, గుర్రం జాషువా, అడివి బాపిరాజు జన్మించిన 1895 వ సంవత్సరం లోనే రామిరెడ్డి కూడా జన్మించారు - గూడూరులో లక్ష్మీదేవమ్మ, సుబ్బారెడ్డి దంపతులకు. జన్మదినం - నవంబర్ 9. రాములవారు తమపై దయతలచారని కాబోలు ఆ ప్రథమ సంతానానికి - తల్లి దండ్రులు రామిరెడ్డి అని పేరు పెట్టుకున్నారు. ఆ తర్వాత - ఆ దంపతులకు మరో మగబిడ్డ, ఒక ఆడపిల్ల కలిగారు. కడగొట్టు చెల్లెలు రుక్మిణమ్మ పట్ల రామిరెడ్డిగారికి అపురూపమైన వాత్సల్యం ఉండేది.

బాల్యదశలో గూడూరులోని వీధిబడిలోను, పెమ్మారెడ్డి పాళెంలో సీతయ్య అనే సాతాని అయ్యవారి వీధి బడిలోను రామిరెడ్డి చదువు కొనసాగింది. నెల్లూరు హార్వీ దొరవద్ద 8వ తరగతి వరకు చదువుకున్నారు. అక్కడితో బడి చదువు ఆగిపోయింది. జీవితాధ్యయనం ఆరంభమైంది.

వ్యవసాయ కుటుంబంలో పుట్టిన రామిరెడ్డికి సాధారణ విషయాలకు భిన్నంగా అసాధారణంగా ఉండాలనే ధోరణి బాల్యం నుంచే ప్రబలి వుండాలి. లేకపోతే - విజ్ఞానశాస్త్రం, మెకానికల్ ఇంజనీరింగ్, చిత్రలేఖనం, విగ్రహాల రూపకల్పన, జ్యోతిషశాస్త్రం వంటివాటిమీద ఆయనకు ఆసక్తి కలగడమేమిటి? వాటిలో ఆయన విశేషకృషి చేయడం ఏమిటి?

విడి భాగాలు తెప్పించి తనే స్వయంగా ఒక కెమేరా వంటిది తయారుచేసి, ఫోటోలు తీయడం, విడి భాగాలతో ఒక రేడియో తయారు

చేయడం, ఇంకొకటి చేసి నెల్లూరు మునిసిపాలిటీకి బహూకరించడం, అందమైన శిల్పాలు రూపొందించి తమ ఇంటికి అదనపు అందాన్ని చేకూర్చడం వంటి పనులు రామిరెడ్డి సన్నిహితులకు ఆశ్చర్యానందాలు కలిగించేవి.

రామిరెడ్డిగారికి 1915లో శేషమ్మగారితో వివాహం జరిగింది. ఆ సంవత్సరమే ఆయనను కవితాకన్య కూడా వరించింది!

ఆయనకు చిన్నప్పటినుంచీ హేతువాద భావాలు. 'సాహితీ వ్యాసంగం పూర్వజన్మ సుకృతం' వంటి మాటలు ఆయనకు నచ్చేవి కావు. 'మనిషి ప్రయత్నించితే - చేయలేనిది ఏదీ ఉండదు' అని ఆయన గట్టి నమ్మకం.

ఆ నమ్మకంతోనే తన కవితాకాంక్షకు రూపురేఖలు దిద్దే కార్యక్రమంలో 'సులక్షణాసారం', 'అప్పకవీయం' పునాదులుగా చేసుకుని, తన భావనా పటిమతో భాషపై అధికారాన్ని చేబట్టి అంతవరకూ కృషీవలుడుగా ఉన్న రామిరెడ్డి సాహితీ కృషీవలుడుగా మారారు!

ఇరవై మూడేళ్ళకే 'రసిక జనానందము', 'స్వప్నా శ్లేషము', 'అహల్యానురాగాలు', 'కృష్ణరాయభారము' అనే ప్రబంధాలు, 'నలజా రమ్మ' కావ్యం, 'కర్షక విలాసము' అనే నాటకం (అముద్రితం) మాతృశతకం రచించారు. 'ఋతు సంహారము', 'పుష్పబాణ విలాసము' అనువదించారు.

1917లో నెల్లూరులో సి.ఆర్. రెడ్డిగారి అధ్యక్షతన జరిగిన సభలో రామిరెడ్డిగారికి స్వర్ణపతకం బహూకరింపబడింది. 1918లో ఆయన రాసిన 'వనకుమారి' కావ్యం విజయనగర మహారాజాస్థానంలో ఏర్పాటు చేయబడిన కావ్యస్పర్ధలో ప్రథమ స్థానాన్ని పొంది, ఐదువందల రూపాయల బహుమతిని గెల్చుకుంది.

ఆ తర్వాత 'కృషీవలుడు', 'జలదాంగన', 'యువక స్వప్నము', 'కడపటి వీడుకోలు', 'సీతా వనవాసం', 'కుంభరాణా', 'మాధవ విజయం' నాటకాలు రచించారు.

రామిరెడ్డిగారి జీవితంలో 1925, 1926 సంవత్సరాలు విషాదాన్ని మిగిల్చాయి. 25 లో ఆయన భార్య శేషమ్మ మరణించారు. ఆ మరు

నటి సంవత్సరంలో వారి యేడాది శిశువు కుముదమ్మ మరణించింది. ఆ విషాద స్మృతుల నుంచి మరో మలుపుగా 1926లో అక్టోబర్ 5న 'పానశాల' అనువాదాన్ని ప్రారంభించారు రామిరెడ్డి. ఆ మరుసటి సంవత్సరం - నవంబర్ 24 తేదికి అనువాదం పూర్తయింది. ఆ రచన 1928 లో ప్రప్రథమంగా 'భారతి'లో ప్రచురితమైంది.

1929లో జూన్ 16న రామిరెడ్డిగారికి అన్నపూర్ణమ్మగారితో రెండవ వివాహం జరిగింది. ఆ సంవత్సరంలోనే ఆంధ్ర మహాసభ (బెజవాడ) వారు ఆయనకు 'కవికోకిల' బిరుదును ప్రదానం చేశారు.

1934 లో ఆయన 'గులిస్తాన్' ను అనువదించారు. '35 లో 'కాంగ్రెస్‌వాలా' అనే నాటకాన్ని రాశారు. '36 లో 'సతీ తులసి' అనే చిత్రానికి రచన చేశారు. ఆ మరుసటి సంవత్సరం 'చిత్రనళీయం' అనే చిత్రానికి రచన, దర్శకత్వం నిర్వహించారు. అప్పట్లోనే 'వేంకటేశ్వర మహాత్మ్యం' (39), పార్వతీ కల్యాణం, సీతారామ జననం చిత్రాలకు పద్యాలు రాశారు. 1940-44 మధ్య 'పల్లతోట' ను అనువదించి 'పలిత కేశము', 'కవి-రవి' అనే కావ్యాలు రచించారు.

1945 లో ఆయనకు పక్షవాతం వచ్చింది. 1947 సెప్టెంబర్ 11న జీవనపోరాటంలో అలిసిసొలిసి, అంతిమ విశ్రాంతిని తీసుకున్నారు.

రామిరెడ్డి మతం - మానవ మతం. విజ్ఞానవాదం ఆయన ధ్వజం.

'ప్రపంచపు బాధ అంతా శ్రీ శ్రీ బాధ' అన్నారు చలం 1940లో.

"బాధలే నాకాప్త బంధువర్గంబు
దీనతనంబె నా ప్రియమైన హక్కు
లోకహితంబు నాలోచింప పనియె
కఠినంబు విధి - దైవ ఘటితంబు నదియు"

అన్నారు రామిరెడ్డి 1935 లోనే. నిజమైన కవి లక్షణం అదే. అందుకే ఆయన రచనలు, కీర్తి సాహితీ సీమలో శాశ్వతస్థానాన్ని చూర గొన్నాయి!

కవికోకిల

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

జననం: నవంబరు 9, 1895 గూడూరులో.

చిన్నప్పటినుండి విజ్ఞాన శాస్త్రంమీదే వీరి మనసంతా అందుకే వీరి స్కూలు జీవితం చాల కొద్ది.

చిత్రలేఖనము శిల్పము వీరి జీవితానికి క్రీడారంగాలైనవి. 20 సం|| వయసులో వీరు కవితారంగంలోకి ప్రవేశించారు. స్వయంకృషితోనే ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, జర్మన్, సంస్కృతము, బెంగాలీ, పెర్షియన్, ఉర్దు, తమిళంలో పాండిత్యం గ్రహించారు. వీరి కవిత్వం పాత క్రొత్తలకు ప్రాక్పశ్చిమాల మేలికలయికగా అందాలు అలవరచుకుంది. శ్రమజీవిమైన కర్షక జీవితము కవితా వస్తువేనని వీరు నిరూపించినారు.

ఖయ్యాము రుబాయితులను తెలుగులో యెంత మధురంగా గానం చేశారో, కర్షక జీవితాన్ని అంత కమ్మగా పాడారు.

1920లోనే విశ్వశాంతి కోసం వేదనపడి, శాంతి గీతికలు ఆలపించిన యీ కళాకోకిల, తెలుగు సారస్వతారామాల్లో నవకుసుమాలు పూయించి మనకిచ్చి, 1947 సెప్టెంబర్ 11 వ తేదీన దివంగతులైనారు.